

RAUTAVAARA

Varhaiskasvatussuunnitelma

Määräys OPH-700-2022

Hyvinvointilautakunta 22.6.2022

SISÄLTÖ

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat.	1
1.1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus.	1
1.2. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma.	2
1.3. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma.	4
1.4. Paikallisesti päätettävät asiat.	8
2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet.	10
2.1. Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat veloitteet.	10
2.2. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot.	13
2.3. Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua.	16
2.4. Arvoperusta.	17
2.5. Oppimiskäsitys.	19
2.6. Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus.	20
2.7. Laaja-alainen osaaminen.	21
2.7.1. Ajattelu ja oppiminen.	21
2.7.2. Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu.	22
2.7.3. Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot.	23
2.7.4. Monilukutaito.	24
2.7.5. Digitaalinen osaaminen.	25
2.7.6. Osallistuminen ja vaikuttaminen.	26
2.8. Paikallisesti päätettävät asiat.	27
3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri.	28
3.1. Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet.	29
3.1.1. Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä.	31
3.1.2. Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö.	31
3.1.3. Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo.	33
3.1.4. Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus.	33
3.1.5. Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa.	34
3.2. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt.	36
3.3. Yhteistyö varhaiskasvatuksessa.	38
3.3.1. Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö.	38
3.3.2. Yhteistyö eri tahojen kanssa.	39
3.4. Paikallisesti päätettävät asiat.	41
4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen.	42

4.1. Pedagogisen toiminnan viitekehys.	42
4.2. Pedagoginen dokumentointi.	43
4.3. Monipuoliset työtavat.	45
4.4. Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä.	45
4.5. Oppimisen alueet.	47
4.5.1. Kielten rikas maailma.	47
4.5.2. Ilmaisun monet muodot.	49
4.5.3. Minä ja meidän yhteisömme.	51
4.5.4. Tutkin ja toimin ympäristössäni.	53
4.5.5. Kasvan, liikun ja kehityn.	55
4.6. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia.	57
4.6.1. Kaksikielinen varhaiskasvatus.	59
4.7. Paikallisesti päätettävät asiat.	60
5. Lapsen tuki.	61
5.1. Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut.	61
5.2. Yhteistyö tuen aikana.	63
5.2.1. Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö.	63
5.2.2. Monialainen yhteistyö.	64
5.3. Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa.	65
5.3.1. Yleinen tuki.	66
5.3.2. Tehostettu tuki.	67
5.3.3. Erityinen tuki.	68
5.3.4. Tuen muodot.	69
5.4. Lapsen tuen arviointi.	72
5.5. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana.	73
5.6. Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista.	75
5.7. Paikallisesti päätettävät asiat.	77
6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus.	80
6.1. Paikallisesti päätettävät asiat.	80
7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa.	81
7.1. Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen.	81
7.2. Paikallisesti päätettävät asiat.	83

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatustilain¹ perusteella Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jonka mukaan paikalliset ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan ja varhaiskasvatus toteutetaan. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden laatimista ohjaa erityisesti varhaiskasvatustilain, jossa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen sekä varhaiskasvatuksen tavoitteista. Esiopetus, jota säätelee perusopetuslaki², on osa varhaiskasvatusta. Esiopetusta ohjaa Opetushallituksen määräyksenä annettu Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet.

Varhaiskasvatus on osa suomalaista koulutusjärjestelmää sekä tärkeä vaihe lapsen kasvun ja oppimisen polulla. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea lapsen oppimisen edellytyksiä, edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti³. Periaatteisiin kuuluu kaikkia lapsia koskevat yhtäläiset oikeudet, tasa-arvoisuus, yhdenvertaisuus, syrjimättömyys, moninaisuuden arvostaminen sekä sosiaalinen osallisuus ja yhteisöllisyys⁴. Inklusiivisuus on käsitteenä laaja ja se tulee nähdä kaikkia lapsia koskevana ja varhaiskasvatuksen järjestämiseen liittyvänä periaatteena, arvona ja kokonaisvaltaisena tapana ajatella. Tämä perusteasiakirja on laadittu inklusion periaatteiden mukaisesti, joita tarkastellaan erityisesti arvoperustaa käsittelevässä luvussa 2, toimintakulttuurin näkökulmasta luvussa 3 ja lapsen tuen näkökulmasta luvussa 5. Huoltajilla on ensisijainen vastuu lasten kasvatuksesta. Varhaiskasvatus tukee ja täydentää kotien kasvatustehtävää ja vastaa omalta osaltaan lasten hyvinvoinnista.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisen ohjauksen tarkoituksena on luoda yhdenvertaiset edellytykset varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten kokonaisvaltaiselle kasvulle, kehitykselle ja oppimiselle.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden lähtökohtana ovat lasten kasvuympäristön ja varhaiskasvatuksen toimintaympäristön muutokset. Lisäksi perusteissa on otettu huomioon lainsäädännön muutokset. Perusteita on valmisteltu sidosryhmäyhteistyössä hyödyntäen uusimpia tutkimus- ja kehittämistyön tuloksia.

Varhaiskasvatussuunnitelmakokonaisuus on kolmitasoinen. Se koostuu valtakunnallisesta varhaiskasvatussuunnitelman perusteista, paikallisista varhaiskasvatussuunnitelmista sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmista.

1.1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tehtävänä on tukea ja ohjata varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista ja kehittämistä sekä edistää laadukkaan ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutumista koko maassa. Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatukseen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka⁵.

1 Varhaiskasvatustilain (540/2018)

2 Perusopetuslaki (628/1998) ja perusopetusasetus (852/1998)

3 Varhaiskasvatustilain 3 §

4 HE 148/2021 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi varhaiskasvatustilain muuttamisesta, s. 30–31

5 Varhaiskasvatustilain 2 §

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätään varhaiskasvatuksen toteuttamisen keskeisistä tavoitteista ja sisällöistä, varhaiskasvatuksen järjestäjän ja lasten huoltajien välisestä yhteistyöstä, monialaisesta yhteistyöstä sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä⁶.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuksen järjestäjiä oikeudellisesti velvoittava määräys. Perusteasiakirja sisältää määräysten lisäksi kokonaisuuden ymmärtämistä avaavaa tekstiä. Jokaisen luvun päätteeksi on koottu paikallisesti päätettäviä asioita, jotka ohjaavat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimista ja varhaiskasvatuksen toteuttamista. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on myös viittauksia lainsäädäntöön. Viittausten tarkoituksena on selvittää perustetekstin yhteyttä lainsäädännölliseen perustaan.

Tässä perusteasiakirjassa tarkoitetaan **varhaiskasvatuksen järjestäjällä** kuntaa, kuntayhtymää tai yksityistä palveluntuottajaa⁷. Käsitettä huoltaja käytetään tarkoittaessa lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa.

1.2. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksen järjestäjien tulee laatia ja hyväksyä valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat. Varhaiskasvatussuunnitelman laatimisvelvoite koskee myös kunnan hankkimaa avointa varhaiskasvatustoimintaa ja kunnan valvomaa yksityistä lasten päiväkotitoimintaa tai yksityistä perhepäivähoitoa. Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat ovat velvoittavia ja niitä tulee arvioida ja kehittää. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voidaan laatia kaikkia toimintamuotoja koskevaksi (päiväkotitoiminta, perhepäivähoito ja avoin varhaiskasvatustoiminta) tai kullekin toimintamuodolle erikseen. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat sopia järjestäjärajat ylittävästä yhteistyöstä varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa, arvioitaessa ja kehitettäessä⁸.

Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan siten, että se määrittelee, ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen järjestämistä paikallisesti. Suunnitelmaa laadittaessa tulee ottaa huomioon paikalliset erityispiirteet, mahdolliset pedagogiset painotukset, lasten tarpeet sekä varhaiskasvatusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset. Paikalliset suunnitelmat voivat tarkentaa valtakunnallisia perusteita, mutta ne eivät voi sulkea pois mitään lain, asetuksen tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden edellyttämää tavoitetta tai sisältöä.

Varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa otetaan huomioon muut paikallisella tasolla tehtävät suunnitelmat, kuten

- varhaiskasvatusta, lapsia ja perheitä koskevat suunnitelmat
- esiopetuksen opetussuunnitelma
- perusopetuksen opetussuunnitelma
- mahdollinen perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelma
- lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma⁹
- kotoutumissuunnitelma¹⁰
- yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma¹¹.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii siitä, että varhaiskasvatuksen henkilöstölle, huoltajille sekä lapsille annetaan mahdollisuus osallistua paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen¹².

Lapsen kasvun ja oppimisen polun jatkuvuuden ja eheyden turvaamiseksi esi- ja perusopetuksen edustajat osallistuvat varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen. Paikallista

6 Varhaiskasvatuslaki 21 §

7 Varhaiskasvatuslaki 1 §

8 Varhaiskasvatuslaki 22 §

9 Lastensuojelulaki (417/2007) 12 § (1292/2013)

10 Laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) 15 §

11 Suositus

12 Varhaiskasvatuslaki 20 §

varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa tehdään yhteistyötä kunnan eri hallinnonalojen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa (luku 3.3).

Varhaiskasvatuksen järjestäjä hyväksyy varhaiskasvatussuunnitelman erikseen suomenkielistä, ruotsinkielistä, saamenkielistä sekä tarvittaessa muulla kielellä annettavaa varhaiskasvatusta varten¹³.

Varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävänä on arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin¹⁴. Paikallisen varhaiskasvatuksen arvioinnissa voidaan hyödyntää kansallista varhaiskasvatuksen tietovaranto Vardasta¹⁵ tuotettua arviointitietoa sekä Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen¹⁶ tuottamia arviointityökaluja. Arviointia käsitellään tarkemmin luvussa 7.

Ohjeistus paikallisesti päätettävistä asioista

Kuvaa miten varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan (kokonaan tai osittain järjestäjä-, yksikkö-, ryhmä-, toimintamuotokohtaisena tai alueellisina suunnitelmina), miten sen toteutumista arvioidaan ja miten sitä kehitetään.

Kuvaa miten varhaiskasvatuksen henkilöstö, lapset ja huoltajat osallistuvat varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen, arviointiin ja kehittämiseen.

Kuvaa miten yhteistyö esiopetuksen, perusopetuksen ja hyvinvointialueen sosiaali- ja terveystoimen asiantuntijoiden sekä muiden tarvittavien yhteistyökumppaneiden kanssa toteutetaan varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa.

Kuvaa miten paikalliset erityispiirteet, varhaiskasvatuksen erilaiset järjestämisen tavat, kehittämisen tavoitteet sekä lapsia koskevat muut paikalliset suunnitelmat otetaan varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa huomioon.

Rautavaaran kunnan varhaiskasvatussuunnitelma

Rautavaaran kunnan varhaiskasvatussuunnitelma pohjautuu Opetushallituksen Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin ja varhaiskasvatukseenlakiin. Varhaiskasvatussuunnitelma on rakennettu siten, että samassa asiakirjassa ovat näkyvillä sekä valtakunnalliset varhaiskasvatussuunnitelman perusteet että Rautavaaran kunnan linjaukset. Paikallinen tarkennus on valtakunnallisten perusteiden tekstin jälkeen. Varhaiskasvatussuunnitelma on rautavaaralaisia varhaiskasvattajia velvoittava asiakirja. Se koskee kunnallista palveluntuottajan tuottamaa palvelua, joka kattaa päiväkotitoiminnan ja perhepäivähoidon. Siinä huomioidaan valtakunnallisten velvoitteiden lisäksi paikalliset tarpeet ja yhteistyömuodot sekä kuvataan Rautavaaralla toteutettavan varhaiskasvatuksen käytäntöjä. Niiden muuttuessa olennaisesti päivitetään myös varhaiskasvatussuunnitelmaa. Jatkossa tästä asiakirjasta käytetään nimitystä Rautavaaran kunnan varhaiskasvatussuunnitelma. Rautavaaran kunnan varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan ja hyväksytään suomen kielellä. Rautavaaran varhaiskasvatussuunnitelma hyväksytään Hyvinvointilautakunnassa.

Rautavaaran kunnan varhaiskasvatussuunnitelman laadintaan ovat osallistuneet varhaiskasvatustoiminnasta vastaava Päiväkodin johtaja, Hyvinvoinnin palvelualuejohtaja, joka vastaa esiopetuksesta, yhtenäiskoulusta ja lukiosta. Varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa on huomioitu monialaisen yhteistyöverkoston näkemyksiä ja yhteisiä linjauksia Rautavaaran varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen henkilöstö on perehtynyt valtakunnalliseen varhaiskasvatussuunnitelmaan ja heillä on ollut mahdollisuus tuoda ajatuksia ja kommentteja paikalliseen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Huoltajat ovat saaneet tuoda ajatuksia ja kommentteja varhaiskasvatuksesta, jotka ovat otettu huomioon Rautavaaran kunnan varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa. Lisäksi huoltajille

13 Varhaiskasvatukseenlaki 8 §

14 Varhaiskasvatukseenlaki 24 §

15 Varhaiskasvatukseenlaki 65–73§

16 Laki kansallisen koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013)

tehdystä asiakastytyväisyyskyselyiden tuloksia on myös hyödynnetty Rautavaaran kunnan varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa.

Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman, ryhmän varhaiskasvatussuunnitelman ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista arvioidaan kunnan pedagogisen johtamisen ja toiminnan vuosikellon mukaisesti. Huoltajille tehdään vähintään kerran toimintakaudessaan asiakastytyväisyyskysely. Kyselyiden tulokset otetaan huomioon Rautavaaran kunnan varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa, arvioinnissa ja kehittämisessä.

Varhaiskasvatuksen toimintayksiköt, Rautavaaran päiväkotit sekä perhepäivähoito noudattavat Rautavaaran kunnan varhaiskasvatussuunnitelmaa. Rautavaaran päiväkotit laatii yksikkötasolla paikalliseen varhaiskasvatussuunnitelmaan pohjautuvan ryhmäkohtaisen varhaiskasvatussuunnitelman, eli ryhmävasun. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvopohja täydentyy Rautavaaran kunnan omilla varhaiskasvatuksen arvoilla ja tavoitteilla, joita ovat mm. hyvä ja yksilöllinen hoito, turvallisuus, välittäminen sekä positiivinen pedagogiikka. Rautavaaran varhaiskasvatus on mukana valtakunnallisessa Liikkuva varhaiskasvatus -ohjelmassa, mikä näkyy toiminnan pedagogisen sisällön suunnittelussa, arvioinnissa ja kehittämisessä. Luonto ja liikkuminen ovat meille varhaiskasvatuksessa erittäin lähellä sydäntä. Painotuksemme Rautavaaran varhaiskasvatuksessa onkin luontoliikunta.

1.3. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on varhaiskasvatusturva lain turvaama oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Näiden toteuttamiseksi laaditaan jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle varhaiskasvatussuunnitelma¹⁷. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman lähtökohtana tulee olla lapsen etu¹⁸ ja tarpeet. Myös lapsen mielipide ja toiveet tulee selvittää ja huomioida lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa¹⁹. Henkilöstön vastuulla on etsiä sopivat keinot lapsen näkökulmien selvittämiseksi. On tärkeää, että sekä huoltajan että henkilöstön havainnot ja näkemykset lapsen kehityksen ja oppimisen vaiheista sekä ryhmässä toimimisesta otetaan huomioon.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa on tärkeä tuntee lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tarpeet. Lisäksi laatimisessa otetaan huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen tausta. Suunnitelmaa laadittaessa tai päivitetessä hyödynnetään lapsen mahdollista aiempaa varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä pedagogista dokumentointia (luku 4.2). Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavat tavoitteet asetetaan henkilöstön pedagogiselle toiminnalle. Ne kuvaavat sitä, miten pedagogisella toiminnalla ja oppimisympäristöillä tuetaan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Tavoitteita asetettaessa otetaan huomioon myös huoltajan ja mahdollisten muiden asiantuntijoiden näkemykset lapsen hyvinvoinnista, kehityksestä, oppimisesta, ja tuen tarpeista²⁰.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on toiminnan suunnittelun ja arvioinnin väline. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmista nousevat tavoitteet otetaan huomioon lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa sekä oppimisympäristöjen ja toimintakulttuurin kehittämisessä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan lapsen aloitettua päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Suunnitelmaa tarkennetaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa²¹.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin sisältyy eri vaiheita. Prosessiin osallistuvat lapsen opetuksesta, kasvatuksesta ja hoidosta vastaavat henkilöt yhdessä huoltajan ja lapsen kanssa. Päiväkodeissa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö. Varhaiskasvatuksen sosionomin osaamista voidaan hyödyntää erityisesti lasten ja perheiden palvelujärjestelmän

17 Varhaiskasvatusturvalaki 23 §

18 Varhaiskasvatusturvalaki 4 § ja HE 148/2021 s. 34

19 Varhaiskasvatusturvalaki 23 §

20 HE 148/2021, s. 34

21 Varhaiskasvatusturvalaki 23 §

tuntemuksen osalta. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin tarpeen mukaan. Varhaiskasvatuksen opettaja tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja voi osallistua perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja arviointiin osallistuvat tarvittaessa myös lapsen kehitystä ja oppimista tukevat asiantuntijat tai muut tarvittavat tahot²².

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen mahdollinen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tuki, sen toteuttaminen sekä tuen vaikuttavuuden ja tukitoimien toteutumisen arviointi. Jos lapsella on jokin pitkäaikainen sairaus, joka vaatii lääkehoitoa, laaditaan hänelle terveydenhuollossa lääkehoitosuunnitelma²³. Siltä osin kuin lääkehoitosuunnitelmaan sisältyvät tiedot ovat välttämättömiä lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseksi, kirjataan ne lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan²⁴. Lääkehoidon toteuttamisesta varhaiskasvatuksessa sovitaan paikallisesti. Varhaiskasvatuksessa annettavaa tukea käsitellään tarkemmin luvussa 5.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista sekä varhaiskasvatuksen pedagogisten toimintakäytäntöjen vaikutuksia lapsen kehitykseen ja oppimiseen seurataan säännöllisesti. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on tarkistettava vähintään kerran vuodessa. Suunnitelma on kuitenkin tarkistettava aina, kun siihen on lapsen tarpeista johtuva syy²⁵. Lapsen tuen tarvetta sekä tuen riittävyttä, tarkoituksenmukaisuutta ja vaikuttavuutta on arvioitava ja suunnitelmaa päivitettävä aina tuen tarpeen muuttuessa. Jos lapsi saa tehostettua tai erityistä tukea, lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti²⁶. Aloite suunnitelman tarkistamiseksi voi tulla lapsen kanssa työskenteleviltä henkilöiltä tai lapsen huoltajalta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioitaessa arviointi kohdistuu erityisesti toiminnan järjestelyihin, pedagogiikan toteutumiseen ja tukitoimien vaikuttavuuteen.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tulee sisältää seuraavat asiat:

- lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät vahvuudet sekä lapsen kiinnostuksen kohteet
- lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet sekä toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi ja toteutumisen arviointi
- lapsen mahdollisesti tarvitsema tuki (luku 5)
- mahdollinen suunnitelma lääkehoidosta
- lapsen, henkilöstön ja huoltajan yhdessä sopimat asiat
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet muut mahdolliset asiantuntijat
- tieto siitä, milloin suunnitelma on laadittu ja tarkistettu ja milloin suunnitelma tarkistetaan seuraavan kerran.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä²⁷. Varhaiskasvatuslain mukaan lapsen varhaiskasvatuksesta vastaavilla henkilöillä ja tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin osallistuvilla henkilöillä on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä varhaiskasvatuksen järjestäjälle ja tuottajalle sellaiset tiedot, jotka ovat varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömiä. Tiedonsiirron tavoitteena on turvata lapsen edun mukaisen varhaiskasvatuksen toteutuminen. Tietojen saamista ja luovuttamista koskeva säännös koskee myös tilanteita, joissa lapsi siirtyy kunnan tai yksityisen palveluntuottajan järjestämästä varhaiskasvatuksesta toisen kunnan tai palveluntuottajan järjestämään varhaiskasvatukseen tai joissa varhaiskasvatuksesta siirrytään esiopetukseen tai perusopetukseen. Lapsen asiakkuus varhaiskasvatuksessa on julkinen tieto. Lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseen voi kuitenkin liittyä tietoja, jotka ovat salassa pidettäviä²⁸.

22 Varhaiskasvatuslaki 23 § ja HE 148/2021 s. 34

23 Terveydenhuoltolaki (1326/2010) 8 §

24 Varhaiskasvatuslaki 41 §

25 Varhaiskasvatuslaki 23 §

26 Varhaiskasvatuslaki 15 e §

27 Varhaiskasvatuslaki 40 §

28 Varhaiskasvatuslaki 41 § sekä esimerkiksi laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta (621/1999) 24 §

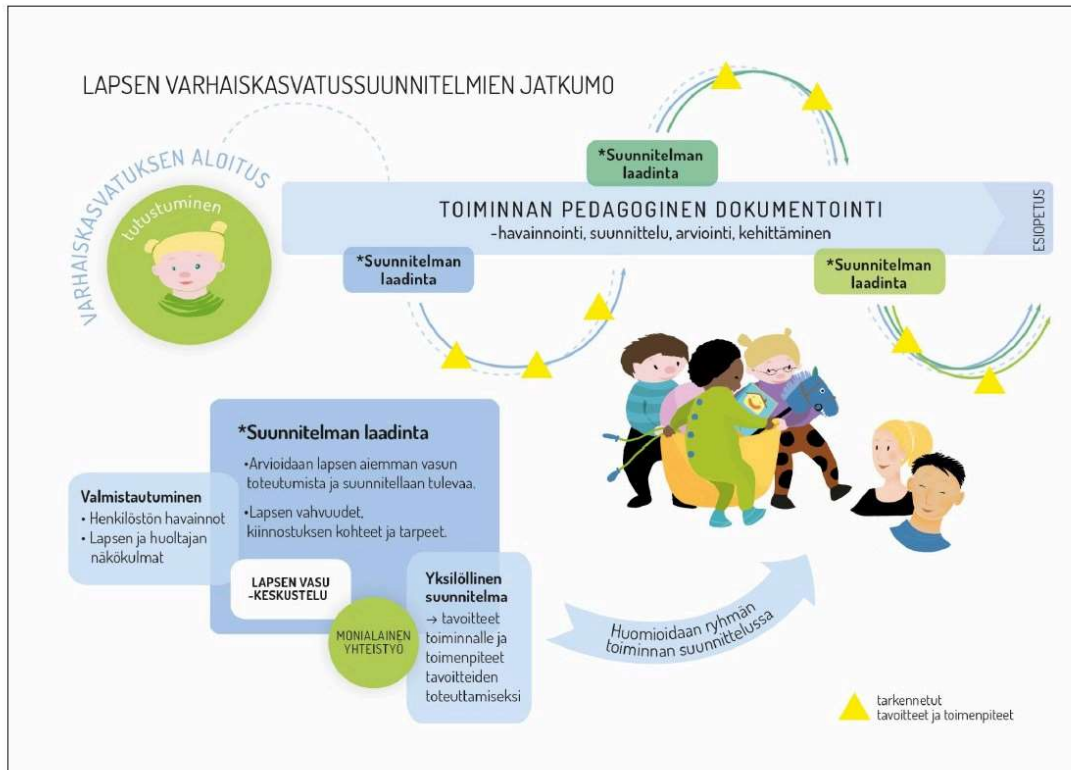
Ohjeistus paikallisesti päätettävistä asioista

Kuvaa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisen prosessi paikallisesta näkökulmasta. Kuvauksessa määritellään laadintaan, seurantaan ja arviointiin liittyvä yhteistyö ja vastuut varhaiskasvatustilain sekä näiden perusteiden mukaisesti.

Kuvaa varhaiskasvatuksen salassa pidettävien tietojen siirtämiseen ja vaihtamiseen liittyvät käytännöt.

Kuvaa tukeen liittyvien hallintopäätösten laatimisen prosessi paikallisesta näkökulmasta.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma Rautavaaran kunnan varhaiskasvatuksessa

Kuvittaja: Kaisa Rekinen

Kuva 1. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmien jatkumo

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatiminen on prosessi, joka alkaa silloin, kun lapsi aloittaa hoidon ja päättyy, kun lapsi siirtyy kouluun. Lapsen oma varhaiskasvatussuunnitelma (lapsen vasu) on pedagoginen asiakirja, joka laaditaan yhdessä lapsen ja huoltajien kanssa päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle. Osana lapsen vasun laadintaa pidetään lapsen huoltajan kanssa kaksi kertaa vuodessa vasukeskustelu. On myös tärkeää, että lapsi osallistuu ja tulee kuulluksi varhaiskasvatussuunnitelman laadinnan ja arvioinnin kaikissa vaiheissa.

Kun lapselle on myönnetty varhaiskasvatuspaikka, huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö käynnistetään aloituskeskustelulla lapsen tulevassa varhaiskasvatuspaikassa ja keskustelu kirjataan lapsen vasuun. Huoltaja saa tuolloin mahdollisuuden kertoa lapsensa kehitysvaiheesta, arjen tavoista, vahvuuksista, tuen tarpeista sekä kaikista niistä asioista, jotka ovat tärkeitä lapsen hyvinvoinnin ja siirtymävaiheen sujuvoittamisen kannalta. Huoltajan kanssa keskustellaan varhaiskasvatuksen käytännöistä ja alkavaa yhteistyötä koskevista toiveista sekä kasvatustyöhön liittyvistä arvoista, tavoitteista ja vastuista.

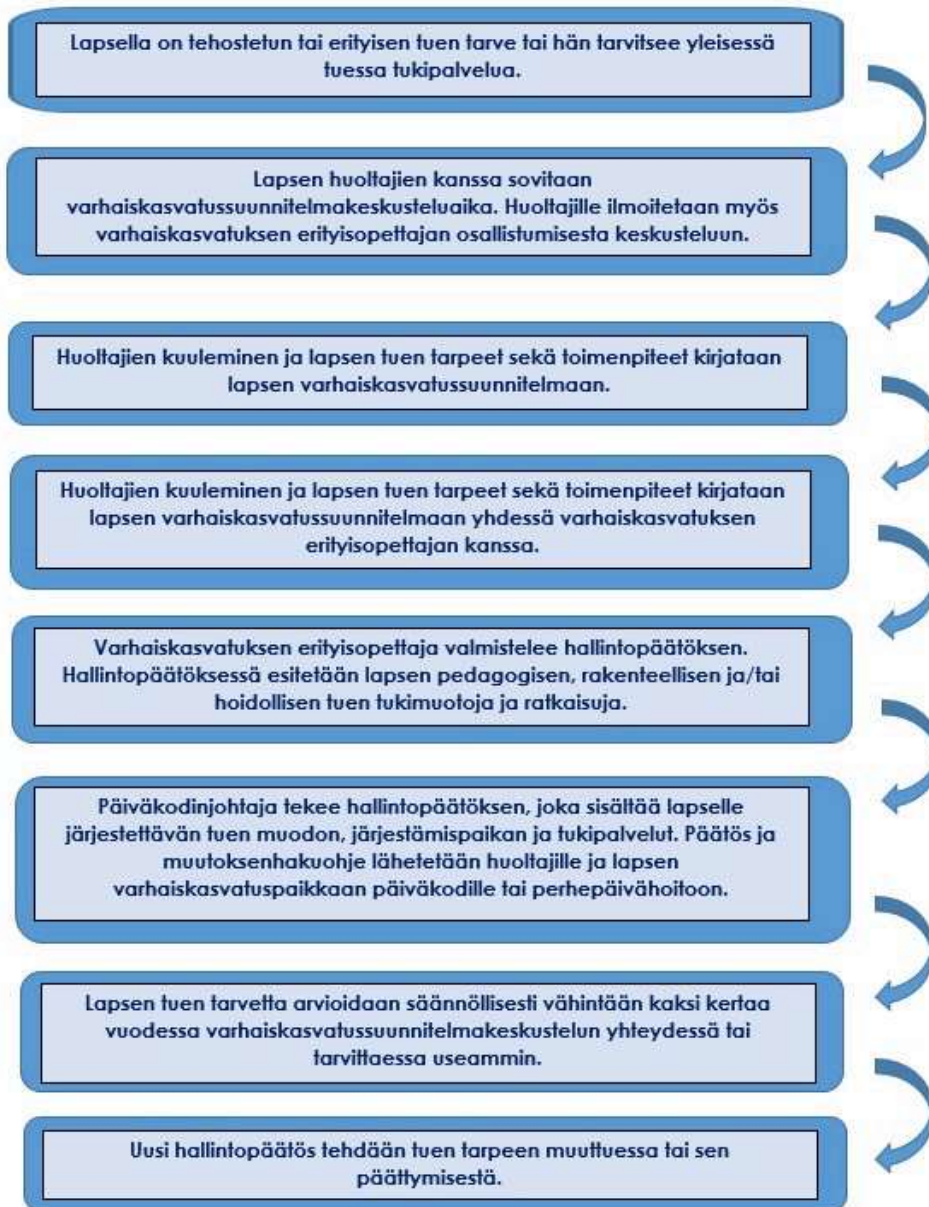
Lapsen vasua laadittaessa kuvataan mm. lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tuen tarpeet, joissa painottuvat varhaiskasvatuksen pedagogiset tavoitteet ja toimenpiteet. Lapsen vasu on pedagoginen suunnitelma ja osa varhaiskasvatuksen pedagogista dokumentointia. Lapsen vasun laatimisesta vastaa Rautavaaralla päiväkodissa päiväkodin johtaja. Perhepäivähoitaja laatii lapsen vasun päiväkodin johtajan ohjaamana.

Rautavaaran varhaiskasvatuksessa lasten varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan Wilmassa. Lapsen siirtyessä ryhmästä toiseen, esim. perhepäivähoidosta päiväkotiin, tiedonsiirto tapahtuu lapsen varhaiskasvatussuunnitelman kautta. Huoltajat voivat täyttää Wilmassa esitiedot lapsestaan sekä antaa mahdolliset luvat koskien yhteydenottoa varhaiskasvatuksen tai esiopetuksen yhteistyötahoihin esim. neuvolan terveydenhoitajaan tai puheterapeuttiin.

Rautavaaran kunnan päiväkodin hoito- ja kasvatushenkilöstö laatii Rautavaaran kunnan varhaiskasvatussuunnitelmaan, ryhmänsä lasten vasuihin ja pedagogiseen dokumentointiin pohjautuvan ryhmävasun. Ryhmävasu toimii arjen pedagogisena työvälineenä, joka jäsentää toiminnan suunnittelua, toteuttamista, arvioimista ja kehittämistä lapsiryhmän yksilöllisten tarpeiden mukaisesti.

Hallintopäätöksen laatimisen prosessi Rautavaaran kunnassa

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma toimii lapsen tuen suunnittelussa ja arvioinnissa. Lapsen vasuun kirjataan lapsen tarvitsemat pedagogiset, rakenteelliset ja hoidolliset tuen muodot. Kun lapsella on tehostetun tai erityisen tuen tarve tai hän tarvitsee tukipalveluita yleisessä tuessa, tehdään tuen järjestämisestä toistaiseksi voimassa oleva hallintopäätös. Hallintopäätöksen Rautavaaralla laatii ensisijaisesti päiväkodin johtaja. Päiväkodin johtajan estyessä hallintopäätöksen tekee hyvinvoinnin palvelualuejohtaja.

Kuvio 1. Hallintopäätöksen laatimisen prosessi

1.4. Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan varhaiskasvatuslain mukaisesti varhaiskasvatuksen järjestäjän päättämällä tavalla tässä luvussa ja muualla näissä perusteissa kuvattuja tavoitteita ja periaatteita noudattaen. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritellään kunkin pääluvun lopussa, mitä paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa tulee kyseisen luvun osalta päättää ja kuvata.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa voidaan käyttää perustetekstiä. Olennaista on kuitenkin avata ja konkretisoida tekstiä siten, että se ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen toteuttamista ja kehittämistä paikallisesti.

Paikallisesti voidaan laatia erilliset suunnitelmat varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoille. Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat voidaan laatia myös järjestäjien yhteistyönä.

Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voidaan hyväksyä kokonaan tai osittain joko kunta-, yksikkö-, ryhmä- tai toimintamuotokohtaisena. Yksityisen palveluntuottajan

varhaiskasvatussuunnitelma voidaan hyväksyä edellä mainituin periaattein tai koko palveluntuottajan toimintaa koskevana²⁹. Paikallista suunnitelmaa arvioidaan säännöllisesti ja sitä kehitetään arvioinnin pohjalta.

Paikallista suunnitelmaa laadittaessa varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää

- millä kielillä varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan ja hyväksytään
- laaditaanko varhaiskasvatussuunnitelma kokonaan tai osittain järjestäjä-, yksikkö-, ryhmä-, toimintamuotokohtaisena tai alueellisina suunnitelmina
- millaista varhaiskasvatussuunnitelman rakennetta, asioiden käsittelyjärjestystä ja julkaisutapaa käytetään
- miten varhaiskasvatuksen henkilöstö, lapset ja huoltajat osallistuvat varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen, arviointiin ja kehittämiseen
- miten yhteistyö esiopetuksen, perusopetuksen ja hyvinvointialueen sosiaali- ja terveystoimen asiantuntijoiden sekä muiden tarvittavien yhteistyökumppaneiden kanssa toteutetaan varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa
- miten paikalliset erityispiirteet, varhaiskasvatuksen erilaiset järjestämisen tavat, kehittämisen tavoitteet sekä lapsia koskevat muut paikalliset suunnitelmat otetaan varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa huomioon
- miten paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista arvioidaan ja miten sitä kehitetään (katso myös luku 7).

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan

- lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisen prosessi paikallisesta näkökulmasta. Kuvauksessa määritellään laadintaan, seurantaan ja arviointiin liittyvä yhteistyö ja vastuut varhaiskasvatuslain sekä näiden perusteiden mukaisesti
- varhaiskasvatuksen salassa pidettävien tietojen siirtämiseen ja vaihtamiseen liittyvät käytännöt
- tukeen liittyvien hallintopäätösten³⁰ laatimisen prosessi paikallisesta näkökulmasta.

29 Varhaiskasvatuslaki 22 §

30 Varhaiskasvatuslaki 15 e §

2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet

Varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen palvelu, jolla on monia tehtäviä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatus edistää lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta ja ehkäisee syrjäytymistä. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Lisäksi varhaiskasvatus tukee huoltajia kasvatustyössä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämään tai opiskeluun.

2.1. Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

Kunta on velvollinen järjestämään varhaiskasvatusta niin laajasti ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa on tarvetta. Varhaiskasvatus on pyrittävä järjestämään lähellä palvelun käyttäjiä ja paikallisia tarpeita vastaavina aukioloaikoina³¹. Varhaiskasvatusta voidaan varhaiskasvatustalain mukaan toteuttaa päiväkotitoimintana, perhepäivähoitona tai avoimena varhaiskasvatustoimintana³². Laissa säädetty lapsen oikeus varhaiskasvatukseen koskee päiväkodissa tai perhepäivähoidossa annettavaa varhaiskasvatusta. Huoltaja päättää lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen. Esiopetuksessa olevalla lapsella tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatukseen lain oikeuttamalla tavalla³³.

Kunta tai kuntayhtymä voi järjestää varhaiskasvatuksen itse tai hankkia varhaiskasvatuspalveluja julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta. Hankittaessa varhaiskasvatuspalveluja muilta palvelujen tuottajilta kunnan tai kuntayhtymän on varmistuttava siitä, että hankittavat palvelut vastaavat sitä tasoa, jota edellytetään vastaavalta kunnalliselta toiminnalta. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään varhaiskasvatusta koskevien säästöjen sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti³⁴. Yksityisen palveluntuottajan ohjauksesta, neuvonnasta ja valvonnasta vastaavat kunnan toimielin tai sen määräämä viranhaltija, aluehallintovirasto sekä Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto³⁵.

Kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä³⁶. Muista kielistä määrätään luvussa 4.6.

Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet perustuvat Suomen perustuslakiin, varhaiskasvatustalain ja varhaiskasvatuksesta annettuun valtioneuvoston asetukseen³⁷ sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Varhaiskasvatukseen sovelletaan myös hallintolakia³⁸ ja lakia viranomaisen toiminnan julkisuudesta³⁹. Suomen perustuslain mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella⁴⁰. Varhaiskasvatuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös velvoitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki⁴¹, tasa-arvolaki⁴², Euroopan

31 Varhaiskasvatustalain 5 § 4 momentti

32 Varhaiskasvatustalain 1 §

33 Varhaiskasvatustalain 1 ja 12 §

34 Varhaiskasvatustalain 5 § 2 momentti

35 Varhaiskasvatustalain 52 §

36 Varhaiskasvatustalain 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 89

37 Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

38 Hallintolaki (434/2003)

39 Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999)

40 Suomen perustuslaki (731/1999) 6 §

41 Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014)

ihmisoikeussopimus⁴³, YK:n lapsen oikeuksien sopimus⁴⁴, YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista⁴⁵, YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista⁴⁶ sekä YK:n kestävän kehityksen tavoitteet⁴⁷.

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada tukea⁴⁸, riippumatta varhaiskasvatuksen järjestäjästä⁴⁹. Varhaiskasvatusta järjestetään ja kehitetään inklusioperiaatteen mukaisesti, jolloin kaikilla lapsilla on oikeus osallistua yhdessä varhaiskasvatukseen esimerkiksi tuen tarpeista, vammaisuudesta tai kulttuurisesta taustasta riippumatta.

Kun lapsi tarvitsee kehitykseensä, oppimiseensa ja hyvinvointiinsa tukea (myöhemmin lapsen tuki) ja saa sosiaali- ja terveydenhuollon tukitoimia ja palveluja, tällöin sovelletaan varhaiskasvatustalain⁵⁰, sosiaalihuoltolain⁵¹, vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettua lakia⁵², kehitysvammaisten erityishuollosta annettua lakia⁵³ ja terveydenhuoltolain⁵⁴ sekä mitä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista muualla laissa säädetään.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisista tavoitteista säädetään varhaiskasvatustalain. Tavoitteet ohjaavat perusteiden sekä paikallisen ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaa, toteuttamista ja arviointia.

Varhaiskasvatustalain⁵⁵ mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on

1. edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia;
2. tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti;
3. toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuva monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset;
4. varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatustyöympäristö;
5. turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatustyöntekijöiden välillä;
6. antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa;
7. tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmettyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä;
8. kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen;
9. varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin;

42 Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986)

43 Euroopan ihmisoikeussopimus 63/1999

44 YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

45 YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007 (27/2016)

46 YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista 2007

47 Kestävän kehityksen tavoitteet – Agenda 2030. YK:n yleiskokous 2015

48 Varhaiskasvatustalain 15 a §

49 Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

50 Varhaiskasvatustalain 15 a §

51 Sosiaalihuoltolain (1301/2014)

52 Vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettu laki (380/1987)

53 Laki kehitysvammaisten erityishuollosta (519/1977)

54 Terveydenhuoltolain (1326/2010)

55 Varhaiskasvatustalain 3 §

10. toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjällä on velvollisuus kertoa huoltajille varhaiskasvatuksen tavoitteista ja toiminnasta sen eri toimintamuodoissa. Huoltajalle järjestetään mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Lisäksi huoltajille järjestetään säännöllisesti mahdollisuus osallistua paikallisen ja yksikkökohtaisen varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin. Huoltajan osallistumisesta lapselle mahdollisesti annettavan tuen suunnitteluun ja arviointiin kuvataan tarkemmin luvussa 5.

Lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen vaihtelee perheiden valinnan, lasten lakisääteisen oikeuden ja varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaan⁵⁶. Tämä tulee ottaa huomioon paikallisten suunnitelmien laatimisessa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen lapsen ikä ja kehitys huomioon ottaen. Toimitilojen ja toimintavälineiden on oltava asianmukaisia, ja niissä on huomioitava esteettömyys⁵⁷. Päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle on tarjottava täysipainoista ravintoa. Ruokailun on oltava tarkoituksenmukaisesti järjestetty ja ohjattu⁵⁸. Varhaiskasvatus on uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitouttamaton. Varhaiskasvatusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta tarkennetaan luvussa 6.

Varhaiskasvatuksessa noudatetaan henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista ja mitoituksista annettuja säädöksiä⁵⁹. Kunnan käytettävissä on oltava varhaiskasvatuksessa esiintyvää tarvetta vastaavasti varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja⁶⁰. Henkilöstön kelpoisuuksia koskevista siirtymäsäännöksistä säädetään varhaiskasvatulaisissa⁶¹.

Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon työsuojeluun ja turvallisuuteen liittyvät säännökset, henkilötietojen käsittelyä ja tietosuojaa koskevat säännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä ohjaavat lait. Lapsia suojataan väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä suunnitelmallisen ennaltaehkäisemisen sekä välittömän puuttumisen avulla⁶² (Luku 3.1). Turvallisuuden edistämisen tulee olla suunnitelmallista ja säännöllisesti arvioitua.

Kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava yhteistyössä opetuksesta, liikunnasta ja kulttuurista, sosiaalihuollosta, lastensuojelusta, lastenneuvolatoiminnasta ja muusta terveydenhuollosta vastaavien sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa⁶³. Varhaiskasvatuksen henkilöstöä velvoittavat myös säännökset, jotka koskevat sosiaalihuoltopalveluihin ohjaamista ja lastensuojeluilmoituksen tekemistä⁶⁴.

Ohjeistus paikallisesti päätettävistä asioista

Paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa keskustellaan siitä, mitä tässä luvussa määrätyt varhaiskasvatuksen tehtävät ja yleiset tavoitteet merkitsevät ja miten varhaiskasvatukselle asetettujen tavoitteiden toteutumisesta voidaan huolehtia eri toimintamuodoissa.

56 Varhaiskasvatulaki 12 ja 19 §

57 Varhaiskasvatulaki 10 §

58 Varhaiskasvatulaki 11 §

59 Varhaiskasvatulaki 25–33 § ja 75 § ja valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

60 Varhaiskasvatulaki 25 §

61 Varhaiskasvatulaki 75 §

62 Varhaiskasvatulaki 10 §

63 Varhaiskasvatulaki 7 §

64 Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) 35 § ja lastensuojelulaki (417/2007) 25 § (88/2010) ja 25 a § (1302/2014)

Rautavaaran kunnan varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

Rautavaaralla varhaiskasvatusta järjestetään päiväkodissa ja perhepäivähoidossa pääsääntöisesti arkin klo 6-18 välillä huoltajien tarpeiden mukaisesti. Päiväkodissa tarjotaan varhaiskasvatusta todellisen tarpeen mukaan laajennetuin aukioloin. Rautavaaralla esikoululaisille järjestetään täydentävää varhaiskasvatusta yhdessä koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan tiloissa. Perhepäivähoitajat luovat turvallista kasvuympäristöä nuorimmille päivähoitoa tarvitseville asiakkaille. Päiväkodin tarkoituksena on toimia esiopetuskäytäntöä lähestyvien lapsien ensisijaisena hoitopaikkana ja perhepäivähoitoa tukevana toimintamuotona. Päiväkodin johtaja toimii perhepäivähoitajien ohjaajana ja vastaa lasten varhaiskasvatussuunnitelmien valmistumisesta koko kunnassa. Päiväkodin johtaja sovittaa myös tarvittaessa yksityisten palveluntarjoajien toiminnan kunnalliseen varhaiskasvatukseen.

Tietoa Rautavaaran varhaiskasvatuskäytännöistä saa ottamalla yhteyttä päiväkodin johtajaan tai tulemalla henkilökohtaisesti käymään. Myös kunnan varhaiskasvatussivuilta ([Varhaiskasvatus - Rautavaaran kunta](#)) löytyy lisätietoja varhaiskasvatuspalveluista.

Lapsen aloittaessa hoidon tehdään tutuksi varhaiskasvatuksen käytäntöjä ja toimintaa tutustumiskäynnillä ja aloituskeskustelussa. Huoltajalla on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin esim. ensisijaisen varhaiskasvatusmuodon valintatoiveena, vasu-keskusteluissa ja vanhempainilloissa sekä vastaamalla asiakaskyselyihin. Välittömästi vaikuttavin tapa olla läsnä ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatukseen on avoin, päivittäinen lapsen kuulumisten vaihto tuonti- ja hakutilanteissa. Mitä nuorempi lapsi on, sitä nopeammin tarpeet ja tavoitteet vaihtuvat uusiin lapsen kehityksen myötä.

Varhaiskasvatuksessa noudatetaan henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annettuja säädöksiä. Rautavaaran päiväkodissa työskentelee varhaiskasvatuksen lastenhoitajia sekä päiväkodin johtaja, joka vastaa varhaiskasvatuksen opettajan tehtävistä sekä perhepäivähoidon ohjauksesta. Rautavaaralla on kaksi perhepäivähoitajaa. Varhaiserityisopettajan palvelut kunnalla tehdään ostopalveluna. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja käy Rautavaaralla säännöllisesti ja tarvittaessa antaa myös etäkonsultaatiota.

2.2. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot

Varhaiskasvatuksen toimintamuodot ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito sekä avoin varhaiskasvatustoiminta. Varhaiskasvatustarpeen ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteet ohjaavat kaikkia varhaiskasvatuksen toimintamuotoja. Varhaiskasvatustarpeita määritellään, mitkä lain kohdat koskevat avointa varhaiskasvatusta⁶⁵. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot eroavat toisistaan. Esimerkiksi oppimisympäristöt, resurssit, henkilöstön koulutus ja kelpoisuusvaatimukset, henkilöstörakenne, lapsiryhmien koko sekä lasten ja henkilöstön välinen suhdeluku vaihtelevat. Myös tuen antamisen mahdollisuudet vaihtelevat. Eri toimintamuotojen ominaispiirteet otetaan huomioon paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa ja tavoitteita täsmennetään toimintamuodoittain.

On tärkeää, että huoltajat saavat riittävästi tietoa kaikkien toimintamuotojen sisällöistä ja ominaispiirteistä. Kunnan on järjestettävä ohjausta ja neuvontaa huoltajille tarjolla olevista varhaiskasvatuspalveluista. Tarvittaessa huoltajan kanssa keskustellaan siitä, mikä varhaiskasvatuksen toimintamuoto ja laajuus vastaavat lapsen tarpeita ja etua. Neuvontaa ja ohjausta annetaan varhaiskasvatuspalveluihin hakeuduttaessa, sekä lapsen jo ollessa palvelujen piirissä⁶⁶.

Päiväkodeissa toteutettava varhaiskasvatus on yleisin varhaiskasvatuksen toimintamuodoista. Päiväkodeissa toiminta on ryhmämuotoista. Lapsiryhmät voidaan muodostaa eri tavoin ottaen huomioon esimerkiksi lasten ikä, sisarussuhteet tai tuen tarve. Ryhmien tulee olla pedagogisesti tarkoituksenmukaisia ja niiden muodostamisessa noudatetaan henkilöstön

65 Varhaiskasvatustarvelaki 1 §

66 Varhaiskasvatustarvelaki 4 ja 16 §

mitoitukseen ja ryhmien enimmäiskokoon sekä tukeen liittyviä säännöksiä⁶⁷. Päiväkotien henkilöstön moniammatillisuus on laadukkaan varhaiskasvatuksen voimavara, kun kaikkien koulutus ja osaaminen on käytössä sekä vastuut, tehtävät ja ammattiroolit toteutuvat tarkoituksenmukaisella tavalla. Päiväkodeilla tulee olla toiminnasta vastaava johtaja⁶⁸.

Varhaiskasvatustilanne korostaa pedagogiikan merkitystä ja samalla varhaiskasvatuksen opettajien ja erityisopettajien pedagogista vastuuta⁶⁹. Kokonaisvastuu lapsiryhmien toiminnan suunnittelusta, toiminnan suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden toteutumisesta sekä toiminnan arvioinnista ja kehittämisestä on varhaiskasvatuksen opettajilla. Varhaiskasvatuksen opettajat, erityisopettajat, sosionomit, lastenhoitajat ja muu varhaiskasvatuksen henkilöstö suunnittelevat ja toteuttavat toimintaa yhdessä.

Perhepäivähoito on pienessä ryhmässä toteutettavaa varhaiskasvatusta. Sitä järjestetään perhepäiväkodissa, joka voi olla yksityiskoti tai muu kodinomainen hoitopaikka⁷⁰. Perhepäivähoitoa voidaan järjestää yhden tai kahden hoitajan toteuttamana tai erityistapauksissa kolmen hoitajan yhteisesti toteuttamana varhaiskasvatuksena⁷¹. Perhepäiväkotien henkilöstömäärässä sekä muodostettaessa lapsiryhmiä tulee ottaa huomioon vammaiset ja muuten tukea tarvitsevat lapset⁷². Perhepäivähoitajat vastaavat oman ryhmänsä toiminnasta. Pedagoginen johtaminen ja toiminnan ohjaus tukee perhepäivähoitajien tavoitteellista toiminnan suunnittelua ja toteuttamista.

Avoimen varhaiskasvatustoiminnan toteutus ja painopisteet vaihtelevat varhaiskasvatuksen järjestäjän päätösten mukaan. Avointa varhaiskasvatustoimintaa voidaan järjestää esimerkiksi leikkipuisto- tai kerhotoimintana. Toiminta on ohjattua ja tavoitteellista. Avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota esimerkiksi ulkoilua, leikkiä, taide- tai liikuntakasvatusta. Lisäksi avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota huoltajille ohjattua yhdessäoloa lasten kanssa sekä muita sosiaalisia kontakteja. Avoimen toiminnan tulee olla suunniteltua, jotta varhaiskasvatustavoitteet voidaan ottaa siinä huomioon. Tavoitteet tulee ottaa sitä kattavammin ja laaja-alaisemmin huomioon, mitä säännöllisemmin ja useammin lapset toimintaan osallistuvat. Toiminnan luonteen mukaan tietyt tavoitteet voivat painottua muita enemmän⁷³.

Vuorohoitoa on järjestettävä tarpeen mukaisessa laajuudessa lapselle, joka tarvitsee sitä huoltajan työssäkäynnin tai opiskelun vuoksi. Vuorohoitoa voidaan järjestää iltaisin, viikonloppuisin ja öisin päiväkotitoimintana tai perhepäivähoitona. Vuorohoidossa lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen on usein epä säännöllistä. Tämä tulee huomioida pedagogisen toiminnan ja lapselle annettavan tuen suunnittelussa ja toteuttamisessa⁷⁴.

Ohjeistus paikallisesti päätettävistä asioista

Kuvaa varhaiskasvatuksen järjestäminen ja eri toimintamuodot sekä niiden välinen yhteistyö.

Perusteiden teksti varhaiskasvatustavoitteista mukaisista tavoitteista liitetään varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Kuvaa miten varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet toteutuvat eri toimintamuodoissa.

Varhaiskasvatuksen toimintamuodot Rautavaaran kunnassa

Rautavaaralla varhaiskasvatusta toteutetaan päiväkodissa, perhepäivähoidossa ja esikoululaisten aamu- ja iltapäivähoidossa. Rautavaaralla esikoululaiset voivat täydentävän varhaiskasvatuksen vaihtoehtona osallistua koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaan.

67 Varhaiskasvatustavoitteet 34–38 §

68 Varhaiskasvatustavoitteet 25 §

69 Varhaiskasvatustavoitteet 2, 25 ja 35 §

70 Varhaiskasvatustavoitteet 1 ja 38 §

71 Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018) 2 §

72 Varhaiskasvatustavoitteet 38 §

73 Varhaiskasvatustavoitteet 3 § 2 momentti ja HE 40/2018 vp, s.85

74 Varhaiskasvatustavoitteet 13 §

Varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteet ohjaavat kaikkia varhaiskasvatuksen toimintamuotoja. Rautavaaralla voi hakea varhaiskasvatuspaikkaa ympäri vuoden sähköisesti Wilman kautta. Rautavaaralla lapsiryhmien muodostamisessa päiväkotiin ja perhepäivähoitoon otetaan huomioon lasten ikä, sisarussuhteet ja tuen tarpeet. Varhaiskasvatuksen henkilöstön kelpoisuuksissa ja henkilöstön määrässä noudatetaan varhaiskasvatuslakia.

Rautavaaran kunnan päiväkodissa toteutettava varhaiskasvatustoiminta

Päiväkodin toiminta on ryhmämuotoista. Rautavaaran päiväkodissa ryhmä jaetaan aamupäivän ohjatussa toiminnassa, leikissä ja siirtymätilanteissa pedagogisesti tarkoituksenmukaisesti kiinteisiin pienryhmiin, kun taas aamupiiri, lauluhetket, retket, ulkoilu ja juhlat ovat useimmiten koko ryhmän yhteisiä tilanteita. Kutakin pienryhmää ohjaa viikon ajan sama varhaiskasvatuksesta vastaava aikuinen. Lapsen arjessa pysyvyys merkitsee turvallisuutta, ja omassa tutussa pienryhmissä saman aikuisen ohjauksessa lapsen viikko on ehjä ja ennustettava kokonaisuus. Ohjausvuoron vaihtuessa ryhmä pääsee nauttimaan kunkin aikuisen erityisosaamisesta ja vuorovaikutuksen tavoista. Päiväkodissa kaiken toiminnan sisällöt ja menetelmät ovat pedagogisesti kullekin lapsiryhmälle suunniteltuja. Lisäksi toimintaa ohjaavat kunkin lapsen oman varhaiskasvatussuunnitelman mukaiset tavoitteet, vahvuudet ja tuen tarpeet. Niitä toteutetaan kokonaisvaltaisesti niin ohjatussa toiminnassa ja leikissä kuin arjen varhaiskasvatustilanteissa kuten ruokailussa, hygieniakasvatuksessa, ulkoilussa, siirtymissä ja päivälepotilanteissa.

Rautavaaran kunnan perhepäivähoito

Perhepäivähoito on pienessä ryhmässä toteutettavaa varhaiskasvatusta, jota Rautavaaralla tarjotaan hoitajien kotona annettavana perhepäivähoitona. Pienimmät varhaiskasvatukseen tulevat lapset pyritään sijoittamaan perhepäivähoitoon ryhmän pienen koon ja kodinomaisuuden vuoksi. Suhde yhteen, pysyvään hoitajaan on ratkaisevan tärkeä vuoden tai kahden ikäisen taaperon kehitykselle. Myös heidän sisaruksensa pyritään perheen niin toivoessa sijoittamaan samalle perhepäivähoitajalle. Huoltajien varhaiskasvatuspaikkatoiveita toteutetaan mahdollisuuksien mukaan ottaen huomioon myös pedagogiset perusteet sopivan ryhmän valinnassa. Pienimmille päivähoitoon hakeville tarjotaan ensisijaisesti perhepäivähoitoa. Näin ollen tarpeen vaatiessa vanhimmat lapset siirtyvät päiväkotiin. Päiväkotihoidon tukee vanhempia lapsia esikouluun siirtymisessä.

Kodeissaan työskentelevät perhepäivähoitajat vastaavat oman ryhmänsä toiminnasta. Myös perhepäivähoidossa toiminnan perustana ovat kunkin lapsen oman varhaiskasvatussuunnitelman mukaiset tavoitteet, vahvuudet ja tuen tarpeet. Perhepäivähoidon johtaminen tukee perhepäivähoitajien tavoitteellista toiminnan suunnittelua ja toteuttamista sekä ohjaa perhettä erityisen tuen piiriin hakeutumisessa lapsen sitä tarvitessa. Perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa tehtäessä käytetään päiväkodin johtajan ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettajan asiantuntijuutta.

Rautavaaran päiväkoti toimii perhepäivähoidon varahoitopisteenä.

Täydentävä varhaiskasvatus

Täydentävää varhaiskasvatusta tarjotaan niille esiopetuksen oppilaille, joilla on todellinen tarve varhaiskasvatukselle. Täydentävää varhaiskasvatusta tarjotaan yhdessä koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan tiloissa. Tämä tarkoittaa, että lapsen huoltajat ovat esimerkiksi töissä tai opiskelevat. Esiopetuksessa olevalla lapsella on oikeus täydentävään varhaiskasvatukseen aamuisin ennen esiopetuksen alkua tai iltapäivällä esiopetuksen päätyttyä. Täydentävässä varhaiskasvatuksessa noudatetaan varhaiskasvatuslakia, jonka mukaan määräytyy esimerkiksi varhaiskasvatuksen henkilöstömitoitus, henkilöstön pätevyysvaatimukset ja varhaiskasvatusmaksut. Täydentävässä varhaiskasvatuksessa olevan esikoululaisen hoito järjestetään todellisen tarpeen mukaan, jolloin myös vuorohoito sekä koulujen lomien aikainen hoito on mahdollista.

Täydentävän varhaiskasvatuksen tavoitteena on edistää lapsen kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia. Täydentävässä varhaiskasvatuksessa on vapaata

leikkiä ja ohjattua toimintaa sekä myös mahdollisuus riittävään lepoon. Täydentävässä varhaiskasvatuksessa on mahdollista nukkua päiväunet.

Täydentävästä varhaiskasvatuksesta vastaa Rautavaaran kunnassa yhtenäiskoulun ja lukion rehtori.

2.3. Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

Varhaiskasvatus on tärkeä osa lapsen kasvun ja oppimisen polkua. Varhaiskasvatus luo perustaa elinikäiselle oppimiselle. Lapsi tuo varhaiskasvatukseen mukanaan aiemman elämäkokemuksensa, jossa merkittävänä tekijänä ovat huoltaja ja lapsen väliset vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteet. Henkilöstön tehtävänä on luoda luottamuksellinen suhde lapseen. Huoltajan ja henkilöstön välinen yhteistyö tuo lapsen elämään jatkuvuutta ja turvallisuutta. Sovittaessa lapsen varhaiskasvatuksen tavoitteista avoin, arvostava ja tasavertainen kohtaaminen on tärkeää. Säännöllinen yhteistyö on oleellista, jotta perheiden ja henkilöstön yhteinen kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden.

Lapsuuden merkityksen ymmärtäminen sekä tietämys lasten kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta ovat pedagogisen toiminnan perustaa. Yhtä tärkeää on tuntea jokainen lapsi ja ottaa huomioon hänen yksilöllinen kehityksensä. Lapsen tunteminen edellyttää mahdollisimman pysyviä vuorovaikutussuhteita henkilöstön ja lasten välillä⁷⁵.

Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Laadukkaan kokonaisuuden lähtökohtana on, että varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen henkilöstö tuntee koulutusjärjestelmän sekä sen eri vaiheiden keskeiset tavoitteet, ominaispiirteet ja käytännöt. Lasten hyvinvoinnin sekä kehityksen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi myös siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä luo yhteistyön rakenteet ja tiedon siirron käytännöt, joiden avulla siirtymät kotoa varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen aikana sekä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen ovat mahdollisimman sujuvia. Siirtymävaiheissa tehdään huoltajan kanssa yhteistyötä lapsen edun mukaisesti. Tietojen siirtämisessä voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksen aikana koottuja dokumentteja, joissa kuvataan lapsen kehitystä ja oppimista, sekä lapselle laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tiedon siirrossa noudatetaan voimassa olevia säädöksiä⁷⁶.

Ohjeistus paikallisesti päätettävistä asioista

Kuvaa siirtymäkäytännöt, kun lapsi aloittaa varhaiskasvatuksessa, siirtyy varhaiskasvatuksen aikana toiseen ryhmään tai toiseen toimipaikkaan sekä lapsen siirtyessä esiopetukseen tai toisen varhaiskasvatuksen järjestäjän toimintaan.

Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua Rautavaaran kunnan varhaiskasvatuksessa

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö perustuu hyvään vuorovaikutukseen, jossa toteutuvat kuuleminen, kunnioittaminen, luottamuksellisuus ja dialogisuus.

Lapsen varhaiskasvatuksen aloittamiseen kiinnitetään erityistä huomiota. Huoltajilla on mahdollisuus tutustua lapsen päiväkotiryhmään tai perhepäivähoitoryhmään yhdessä lapsensa kanssa perheen mahdollisuuksien mukaan kahden viikon ajan. Henkilöstön tehtävänä on

⁷⁵ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 5 kohta

⁷⁶ Esimerkiksi varhaiskasvatuslaki 40–42 §

luoda luottamuksellinen suhde lapseen tutustuen häneen huoltajien avulla tutustumisjakson aikana. Lapsen aloittaessa hoidon tai siirtyessä uuteen ryhmään huoltajat täyttävät Wilmassa esitetietolomakkeen lapsestaan, jossa kuvataan mm. lapsen perushoitotilanteisiin liittyviä asioita ja käytäntöjä, lapsen sekä huoltajien ajatukset ja odotukset varhaiskasvatuksesta.

Lapsen siirtyessä esimerkiksi perhepäivähoidosta päiväkotiin huoltajien kanssa keskustellaan siirtymisestä ja mahdollisesta tiedonsiirrosta. Päiväkodin johtaja huolehtii lapsen tiedonsiirrosta ja varhaiskasvatuksen erityisopettajalle yhteistyössä vanhempien kanssa. Keskustelussa otetaan huomioon lapsen etu ja huoltajien mielipide. Lapsen siirtyessä uuteen hoitopaikkaan, järjestetään aikaa perheelle tutustumiseen ja näin ollen siirtyminen lapselle uuteen ryhmään on helpompaa ja sujuvampaa.

Lapsen siirtyminen varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen tapahtuu sujuvasti sovittujen yhteistyökäytäntöjen mukaisesti. Lapselle ja perheelle järjestetään kevätkaudella mahdollisuus tutustua esiopetusyksikköön ja sen henkilöstöön ennen esiopetuksen alkua.

2.4. Arvoperusta

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoperustan yleisperiaatteina ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen sekä yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimus, inklusiiviset periaatteet ja lapsen syrjintäkielto YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen⁷⁷, varhaiskasvatuslain⁷⁸ ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen mukaisesti⁷⁹.

Lapsuuden itseisarvo

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on suojella ja edistää lasten oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Varhaiskasvatus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvosta. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdyksi, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi omana itsenään sekä yhteisönsä jäsenenä.

Ihmisenä kasvaminen

Varhaiskasvatus perustuu elämän, kestävän elämäntavan ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen sekä ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Henkilöstö tukee lasten kasvua ihmisyyteen, jota kuvaa pyrkimys totuuteen, hyvyteen ja kauneuteen sekä oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan sivistystä, mikä ilmenee tavassa suhtautua itseen, muihin ihmisiin, ympäristöön ja tietoon sekä tavassa ja tahdossa toimia oikein. Henkilöstö ohjaa lapsia toimimaan arvoperustan mukaisesti sekä keskustelemaan arvoista ja ihanteista. Varhaiskasvatuksessa kiusaamista, rasismia tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa eikä keneltäkään.

Lapsen oikeudet

Lapsella on oikeus ilmaista itseään, mielipiteitään ja ajatuksiaan sekä tulla ymmärretyksi niillä ilmaisun keinoilla, joita hänellä on. Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen, huolenpitoon ja kannustavaan palautteeseen. Lapsella on oikeus leikkiä, oppia leikkien ja iloita oppimastaan sekä rakentaa käsitystä itsestään, identiteetistään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti. Lapsella on oikeus yhteisöllisyyteen ja ryhmään kuulumiseen. Lapsella on oikeus saada riittävää ja oikea-aikaista tukea varhaiskasvatuksessa⁸⁰. Lapsella on oikeus saada tietoa monipuolisesti, käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita⁸¹.

Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus

77 YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

78 Varhaiskasvatuslaki 20 §

79 YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007 (27/2016)

80 Varhaiskasvatuslaki 15 a §

81 YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

Varhaiskasvatus edistää suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja moninaisuutta. Lapsilla tulee olla mahdollisuus kehittää taitojaan ja tehdä valintoja esimerkiksi sukupuolesta, syntyperästä, kulttuuritaustasta tai muista henkilöön liittyvistä syistä riippumatta. Henkilöstön tulee luoda moninaisuutta kunnioittava ilmapiiri. Varhaiskasvatus rakentuu moninaiselle kulttuuriperinnölle, joka muotoutuu edelleen lasten, heidän huoltajiensa sekä henkilöstön vuorovaikutuksessa.

Perheiden monimuotoisuus

Ammatillinen, avoin ja kunnioittava suhtautuminen monimuotoisiin perheisiin ja perheiden erilaisiin kieliin, kulttuureihin, katsomuksiin ja uskontoihin, perinteisiin sekä kasvatusnäkemysiin luo edellytyksiä hyvälle kasvatusyhteistyölle⁸². Lasten perheidentiteettiä ja perhesuhteita tuetaan siten, että jokainen lapsi voi kokea oman perheensä arvokkaaksi.

Terveellinen ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on ohjata lapsia terveyttä ja hyvinvointia edistäviin elämäntapoihin. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia kehittää tunnetaitojaan ja esteettistä ajatteluaan. Varhaiskasvatuksessa tunnustetaan ja noudatetaan kestävä elämäntavan periaatteita niin, että sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen ulottuvuus huomioidaan. Varhaiskasvatus luo perustaa ekososiaaliselle sivistykselle niin, että ihminen ymmärtää ekologisen kestävyden olevan edellytys sosiaaliselle kestävyydelle ja ihmisoikeuksien toteutumiselle.

Ohjeistus paikallisesti päätettävistä asioista

Perusteiden teksti liitetään varhaiskasvatussuunnitelmaan ja sitä täydennetään mahdollisilla paikallisilla näkökulmilla.

Arvoperusta otetaan huomioon ja niitä syvennetään osioissa, joissa käsitellään varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria, varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelua, toteuttamista ja arviointia sekä lapsen tukea.

Rautavaaran kunnan arvoperusta

Rautavaaran kunnan tehtävänä on luoda luonnollisen hyvää elämää – tuoda yhteen luonnon mahdollisuudet ja hyvän elämän edellytykset.

Rautavaaran kunnan ydinarvoja ovat

- Suoraselkäisyys – seisomme sanojemme ja tekojemme takana, näytämme esimerkkiä kulkien edellä
- Yhteisöllisyys – pidämme huolta toinen toisistamme
- Uudistumishalu – olemme valmiita kehittymään ja näkemään vaivaa sen eteen
- Oikeudenmukaisuus – pidämme jokaista samanarvoisena
- Läsnäolo – haluamme kuunnella ja kuulla

Rautavaaran varhaiskasvatuksen toiminta-ajatus kiteyttää varhaiskasvatuksen paikallisesti määritellyt arvot ja tavoitteet:

Rautavaaran varhaiskasvatuspalvelujen tehtävänä on tarjota hyvää ja yksilöllistä hoitoa, kasvatus ja opetusta turvallisissa oppimisympäristöissä.

Rautavaaran varhaiskasvatuksessa erityisesti painottuvat luonto ja liikunta. Rautavaaran varhaiskasvatus on mukana Liikkuva varhaiskasvatus -ohjelmassa. Ohjelman tavoitteena on, että jokaisella lapsella tulee olla päivittäin mahdollisuus liikkumiseen ja liikkumisen iloon. Henkilöstön kanssa kehitämme toimintaamme säännöllisesti, jotta fyysinen aktiivisuus ja liikunnallinen elämäntapa ovat osa meidän varhaiskasvatuksen arkea. Varhaiskasvatuksen fyysinen ympäristö Rautavaaaralla itsessään tarjoaa hyvät puitteet mm. luonnossa liikkumiseen.

⁸² Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

2.5. Oppimiskäsitys

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset kasvavat, kehittyvät sekä oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Oppimiskäsitys pohjautuu myös näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Lapset ovat synnynnäisesti uteliaita ja haluavat oppia uutta, kerrata ja toistaa asioita. Oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Siinä yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset, kieli ja ajattelu. Oppimista tapahtuu muun muassa lasten havainnoissa ja tarkkaillessa ympäristöään sekä jäljitellessä muiden toimintaa. Lapset oppivat myös leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisen lähtökohtana ovat lasten aiemmat kokemukset, heidän mielenkiinnon kohteensa ja osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla asioilla on yhteys lasten kehittyviin valmiuksiin sekä muuhun kokemusmaailmaan ja kulttuuriseen taustaan. Lapset oppivat parhaiten voidessaan hyvin ja kokiessaan olonsa turvalliseksi. Myönteiset tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet edistävät oppimista. Vertaisryhmä ja kokemus yhteisöön kuulumisesta ovat lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta keskeisiä. Lasten tulee saada oppimiseensa henkilöstön ohjausta ja tukea. Lapsia kiinnostava, tavoitteellinen ja sopivasti haastava toiminta innostaa oppimaan lisää. Jokaisen lapsen tulee saada onnistumisen kokemuksia ja iloa omasta toiminnastaan sekä itsestään oppijana.

Leikki on varhaiskasvatukseen lasten oppimiselle merkityksellistä. Se on lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapset samalla oppivat monia taitoja ja omaksuvat tietoa. Varhaiskasvatuksessa tulee ymmärtää leikin itseisarvo lapselle sekä sen pedagoginen merkitys oppimisessa ja lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa.

Ohjeistus paikallisesti päätettävistä asioista

Perusteiden teksti liitetään varhaiskasvatussuunnitelmaan ja sitä täydennetään mahdollisilla paikallisilla näkökulmilla.

Oppimiskäsitys otetaan huomioon ja niitä syvennetään osioissa, joissa käsitellään varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria, varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelua, toteuttamista ja arviointia sekä lapsen tukea.

Oppimiskäsitys Rautavaaran kunnan varhaiskasvatuksessa

Lämmin ja sensitiivinen vuorovaikutus, myönteinen, kannustava ja turvallinen ilmapiiri on varhaiskasvatuksessamme kaiken perusta. Kokopäiväpedagogiikkamme näkyy arkitoiminnassa mm. välittämisen osoittamisena, oppimiseen ja harjoitteluun kannustamisena, positiivisen pedagogiikan sekä ryhmässä toimimisen taitojen tavoitteellisena toimintana. Varhaiskasvatuksen arki jäsentyy ja määrittyy vuorovaikutuksesta. Varhaiskasvatuksemme avoin, turvallinen ja kiireetön ilmapiiri luo perustan kokonaisvaltaiselle oppimiselle, jossa lapsi oppii uusia asioita tutkimalla, kokeilemalla, havainnoimalla ja leikkimällä.

Lasten osallisuus korostuu toiminnan suunnittelussa ja varhaiskasvatustoiminnassa. Meille tärkeintä on, että lapsi tulee kuulluksi ja ymmärretyksi. Varhaiskasvatuksen sensitiivinen työote ja herkkyyys havainnoida ovat kulmakiviä lapsen osallisuuden huomioimisessa. Toiminnassamme ja erilaisilla työtavoilla mahdollistetaan kuulluksi ja ymmärretyksi tuleminen myös niiltä lapsilta, jotka eivät ikänsä, kielellisen kehityksen tai muun tuen tarpeen vuoksi ilmaise itseään sanallisesti inklusiivisten periaatteiden mukaisesti. Leikki on kaiken oppimisen perusta, joka tukee lapsen kokonaisvaltaista kehitystä. Pedagogisen johtamisen ja toiminnan vuosikellon mukaiset säännölliset suunnittelu-, arviointi- ja erilaiset palaverikäytännöt henkilöstön kanssa luovat edellytykset lasten oppimiselle.

Leikki on varhaiskasvatuksessamme tärkeimpänä painopistealueenamme.

2.6. Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa pedagogiikka perustuu määriteltyyn arvoperustaan, käsitykseen lapsesta, lapsuudesta sekä oppimisesta. Pedagogiikalla tarkoitetaan monitieteiseen, erityisesti kasvatusta ja varhaiskasvatustieteelliseen tietoon perustuvaa, ammatillisesti johdettua ja ammattihenkilöstön toteuttamaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen toteutumiseksi. Se näkyy varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa. Pedagogiikan painottuminen varhaiskasvatuksen kokonaisuudessa edellyttää pedagogista asiantuntemusta sekä henkilöstön yhteistä ymmärrystä siitä, miten lasten oppimista ja hyvinvointia voidaan parhaalla tavalla edistää⁸³.

Varhaiskasvatus toteutuu henkilöstön, lasten ja ympäristön vuorovaikutuksessa, jossa kasvatusta, opetus ja hoito muodostavat eheän kokonaisuuden. Näitä kolmea ulottuvuutta voidaan tarkastella käsitteellisesti erillisinä, mutta käytännön toiminnassa ne nivoutuvat yhteen. Tämä mahdollistaa kokonaisvaltaisen lähestymistavan lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseksi. Kasvatus, opetus ja hoito painottuvat eri tavoin eri-ikäisten lasten toiminnassa sekä varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa.

Kasvatus on toimintaa, jonka myötä kulttuuriset arvot, tavat ja normit välittyvät, muovautuvat ja uudistuvat. Osaltaan kasvatuksen tavoite on siirtää kulttuuriperintöä sekä tärkeinä pidettyjä arvoja ja traditioita seuraavalle sukupolvelle. Kasvatuksen avulla ohjataan lapsia muodostamaan omia mielipiteitään ja arvioimaan kriittisesti vallitsevia ajattelu- ja toimintatapoja sekä toimimaan eettisesti kestäväällä tavalla. Kasvatuksen sivistystehtävänä on ohjata tietoisesti lasten yksilöllisen identiteetin muotoutumista siten, että lapset oppivat havaitsemaan oman toimintansa vaikutukset toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä. Lasten kehitystä tuetaan niin, että he oppivat toimimaan sekä käyttämään osaamistaan myös toisten hyväksi.

Opetuksen lähtökohdaksi on varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritelty oppimiskäsitys. Opetuksen tarkoitus on edistää lasten oppimista ja auttaa lapsia luomaan merkityksiä itsestään, toisista ihmisistä sekä ympäröivästä maailmasta. Varhaiskasvatuksessa lapsia innostetaan ja motivoitetaan opettelemaan uusia asioita sekä ohjataan käyttämään erilaisia oppimisen tapoja. Opetus tukee ja siinä hyödynnetään lasten luontaista uteliaisuutta ja tutkimisen halua. Opetuksessa otetaan huomioon lasten kehittyvät taidot, mielenkiinnon kohteet, vahvuudet ja yksilölliset tuen tarpeet. Lisäksi opetuksen perustana ovat oppimisympäristöille (luku 3.2), laaja-alaiselle osaamiselle (luku 2.7), pedagogiselle toiminnalle (luku 4), ja lapsen tuelle (luku 5) asetetut tavoitteet.

Hoito on fyysisistä perustarpeista huolehtimista sekä tunnepohjaista välittämistä. Tavoitteena on, että lapsi tuntee itsensä arvostetuksi ja ymmärretyksi sekä kokee olevansa yhteydessä toisiin ihmisiin. Vastavuoroinen ja kunnioittava vuorovaikutussuhde sekä myönteinen kosketus ja läheisyys muodostavat perustan hyvälle hoidolle ja huolenpidolle. Päivittäin toistuvat tilanteet, kuten ruokailu, pukeminen ja riisuminen, lepo ja hygieniasta huolehtiminen, ovat keskeinen osa lapsen päivää ja osa pedagogista toimintaa. Varhaiskasvatuksen hoitotilanteet ovat aina samanaikaisesti kasvatusta ja opetustilanteita, joissa opitaan esimerkiksi vuorovaikutustaitoja, itsestä huolehtimisen taitoja, ajan hallintaa sekä omaksutaan hyviä tottumuksia.

Ohjeistus paikallisesti päätettävistä asioista

Kuvaa pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus ja sitä mahdollisesti täydentävät paikalliset näkökulmat.

83 Varhaiskasvatustalaki 2 ja 23 §

2.7. Laaja-alainen osaaminen

Varhaiskasvatuksessa luodaan pohjaa lasten laaja-alaiselle osaamiselle. Laaja-alainen osaaminen muodostuu tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuudesta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja sekä toimia tilanteen edellyttämällä tavalla. Tietojen ja taitojen käyttämiseen vaikuttavat lasten omaksumat arvot ja asenteet sekä tahto toimia. Laaja-alaisen osaamisen tarve nousee ympäröivän maailman muutoksista. Ihmisenä kasvaminen, opiskelu, työnteko sekä kansalaisena toimiminen nyt ja tulevaisuudessa edellyttävät tiedon- ja taidonalat ylittävää ja yhdistävää osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilönä ja yhteisönä jäsenenä. Osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet kulkevat jatkumona varhaiskasvatussuunnitelman perusteista esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ovat ohjanneet tämän asiakirjan valmistelua, ja ne tulee ottaa huomioon paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa.

Laadukas pedagoginen toiminta vahvistaa lasten laaja-alaista osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa se, miten varhaiskasvatuksessa toimitaan, miten eri oppimisympäristöjä käytetään sekä miten lasten hyvinvointia ja oppimista tuetaan. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen kehittämisessä sekä kasvatuksessa, opetuksessa ja hoidossa. Luvussa 4.5 kuvattujen oppimisen alueiden tehtävänä on edistää lasten laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvataan kuusi toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-aluetta:

- ajattelu ja oppiminen
- kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
- itsestä huolehtiminen ja arjen taidot
- monilukutaito
- digitaalinen osaaminen
- osallistuminen ja vaikuttaminen.

Seuraavaksi kuvataan mitä laaja-alaisen osaamisen eri osa-alueilla tarkoitetaan. Lisäksi määritellään varhaiskasvatuksen tehtävä kullakin osa-alueella.

Ohjeistus paikallisesti päätettävistä asioista

Perusteiden teksti liitetään varhaiskasvatussuunnitelmaan ja sitä täydennetään mahdollisilla paikallisilla näkökulmilla.

Kuvaa laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ja niihin mahdollisesti liittyvät paikalliset painotukset sekä ne toimenpiteet, joiden avulla tavoitteiden toteutumista arvioidaan ja kehitetään. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon ja niitä syvennetään osioissa, joissa käsitellään varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria, varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelua, toteuttamista ja arviointia sekä lapsen tukea.

2.7.1. Ajattelu ja oppiminen

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön kanssa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon hankinta, jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua, jonka perustaa luodaan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten ajattelun ja oppimisen taitoja.

Lasten ajattelu ja oppiminen kehittyvät monipuolisten ja merkityksellisten kokemusten avulla. Ihmettelylle, oivaltamiselle sekä oppimisen ilolle tulee olla tilaa. Leikissä lapsilla on mahdollisuus käyttää mielikuvitustaan ja luovuuttaan, kokeilla yhdessä ideoita ja tutkia maailmaa. Lasten taitoja jäsentää, nimetä ja kuvata ympäristöä ja sen ilmiöitä tuetaan lasten iän ja kehityksen mukaisesti. Lapsia rohkaistaan kysymään ja kyseenalaistamaan. Heidän kanssaan iloitaan

onnistumisista ja opetellaan kannustamaan toisia. Lapsia kannustetaan myös sinnikkyyteen ja olemaan lannistumatta epäonnistumisista sekä keksimään ratkaisuja eri tilanteissa. Heitä ohjataan suuntaamaan ja ylläpitämään tarkkaavaisuuttaan. Päivittäinen, riittävä fyysinen aktiivisuus tukee lasten ajattelua ja oppimista. Toiminnan pedagoginen dokumentointi (luku 4.2) sekä yhteinen pohdinta auttavat lapsia havaitsemaan oppimistaan ja tunnistamaan vahvuuksiaan. Tämä vahvistaa lasten uskoa omiin kykyihinsä.

Ohjeistus paikallisesti päätettävistä asioista

Perusteiden teksti liitetään varhaiskasvatussuunnitelmaan ja sitä täydennetään mahdollisilla paikallisilla näkökulmilla.

Kuvaa laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ja niihin mahdollisesti liittyvät paikalliset painotukset sekä ne toimenpiteet, joiden avulla tavoitteiden toteutumista arvioidaan ja kehitetään. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon ja niitä syvennetään osioissa, joissa käsitellään varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria, varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelua, toteuttamista ja arviointia sekä lapsen tukea.

Ajattelu ja oppiminen Rautavaaran kunnan varhaiskasvatuksessa:

- Lasten mielenkiinnon kohteet otetaan toiminnan suunnittelussa, arvioinnissa ja kehittämisessä huomioon
- Kiireettömällä ilmapiirillä ja henkilöstön sensitiivisyydellä luodaan hyvät puitteet lasten ajattelulle ja oppimiselle
- Huolehdimme, että toiminnassamme on aina päivittäin tilaa monipuoliselle leikille
- Tuetaan lasten kykyä käyttää luovuutta, mielikuvitusta ja ideointia sekä erilaisia ongelmia ja ratkaisutaitoja leikeissä, peleissä ja arjen toiminnoissa
- Iloitaan lasten kanssa yhdessä onnistumisista ja opetellaan kannustamaan muita
- Arjen toiminnassamme näkyy vahvasti pitkäkestoinen teema/projektipohjainen, jossa esim. syvennyttään lasten mielenkiinnon kohteista tuleviin asioihin
- Päivittäisessä toiminnassamme huomioidaan lasten riittävä fyysinen aktiivisuus Liikkuvan varhaiskasvatus – ohjelman tavoitteiden mukaisesti
- Pedagoginen dokumentointi näkyy vahvasti arjessamme vuorovaikutteisena lapsen ja aikuisen välillä mm. havainnoiden, kysyen, piirtäen ja leikkien
- Dokumentoidaan yhdessä lasten kanssa: lapsiryhmissä kuvataan ja videoidaan ympäristöä ja siihen liittyviä ilmiöitä sekä yhteisiä mukavia tapahtumia

2.7.2. Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Lapset kasvavat kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa. Tämä korostaa sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen sekä kulttuurisen osaamisen merkitystä. Osaamiseen kuuluu taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kyky reflektoida omia arvoja ja asenteita. Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys identiteetille, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille. Toimiva vuorovaikutus erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa edellyttää oman ja muiden kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja kunnioittamista. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kulttuurista osaamista sekä heidän vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojaan.

Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin. Henkilöstö toimii mallina lapsille toisten ihmisten sekä kielellisen, kulttuurisen ja katsomuksellisen moninaisuuden myönteisessä kohtaamisessa. Lapsia ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Yhteistyöhön perustuva toiminta luo mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Lasten kanssa harjoitellaan asettumista toisen asemaan, opetellaan tarkastelemaan asioita eri näkökulmista sekä ratkaisemaan ristiriitatilanteita rakentavasti. Tämä vahvistaa lasten sosiaalisia taitoja. Lapsia tuetaan kulttuuri-identiteettien rakentamisessa. Varhaiskasvatuksessa saadut kokemukset, tiedot ja taidot kulttuuriperinnöstä vahvistavat lapsen kykyä omaksua, käyttää ja muuttaa kulttuuria. Esimerkiksi leikit, ruokailuhetket ja juhlat tarjoavat

tilaisuuksia jakaa kokemuksia erilaisista perinteistä ja tavoista. Lapsia tuetaan myönteisen suhteen luomisessa moninaiseen ympäristöön.

Ohjeistus paikallisesti päätettävistä asioista

Perusteiden teksti liitetään varhaiskasvatussuunnitelmaan ja sitä täydennetään mahdollisilla paikallisilla näkökulmilla.

Kuvaa laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ja niihin mahdollisesti liittyvät paikalliset painotukset sekä ne toimenpiteet, joiden avulla tavoitteiden toteutumista arvioidaan ja kehitetään. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon ja niitä syvennetään osioissa, joissa käsitellään varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria, varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelua, toteuttamista ja arviointia sekä lapsen tukea.

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu Rautavaaran varhaiskasvatuksessa:

- Henkilöstön avoin, myönteinen ja kunnioittava suhtautuminen perheisiin ja kotien erilaisiin katsomuksellisiin näkemyksiin ja perinteisiin muodostaa perustan rakentavalle vuorovaikutukselle
- Tuetaan vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja kaikissa arjen tilanteissa mm.
 - harjoitellaan asettumaan toisen ihmisen asemaan
 - selvitetään ristiriitatilanteita
 - harjoitellaan hyviä käytöstapoja
 - henkilöstö tukee vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja olemalla itse mallina lapsille ja toisille aikuisille
- Ymmärretään kielen keskeinen merkitys lapsen kehityksessä
 - rohkaistaan ja tuetaan lapsia käyttämään kieltä kaikissa arjen tilanteissa
 - kiinnitetään huomiota myös henkilöstön kielenkäyttöön
- Lasten kanssa on oiva mahdollisuus tutustua yhdessä erilaisiin kulttuuritaustoihin ja perinteisiin mm. leikkien, pelien, satujen, ruokailuhetkien sekä juhlapyhien kautta.
- Varhaiskasvatuksessamme on tärkeää myös vaalia savolaista kulttuuriamme ja perinteitämme. Meillä se näkyy arjen toiminnassamme vahvasti esim. murteen ja paikallisen historian.

2.7.3. Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Itsestä huolehtimiseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät taidot ovat kaikille tärkeitä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävän elämäntavan mukaisia valintoja. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

Lasten itsenäisyyden asteittaista lisääntymistä tuetaan. Lapsia autetaan ja heitä kannustetaan pyytämään apua sitä tarvitessaan. Lasten kanssa harjoitellaan erilaisia taitoja kuten pukeutumista, ruokailua sekä henkilökohtaisesta hygieniasta ja omista tavaroista huolehtimista. Lapsia ohjataan toimimaan vastuullisesti ja turvallisesti varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä, kuten lähiluonnossa ja liikenteessä. Lasten kanssa käsitellään heidän hyvinvointiaan edistäviä asioita kuten levon, ravinnon, liikunnan ja mielen hyvinvoinnin merkitystä. Lapsia autetaan tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelystä. Lasten tunnetaidot vahvistuvat, kun heidän kanssaan opetellaan havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään tunteita. Lapsia ohjataan myös kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa.

Ohjeistus paikallisesti päätettävistä asioista

Perusteiden teksti liitetään varhaiskasvatussuunnitelmaan ja sitä täydennetään mahdollisilla paikallisilla näkökulmilla.

Kuvaa laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ja niihin mahdollisesti liittyvät paikalliset painotukset sekä ne toimenpiteet, joiden avulla tavoitteiden toteutumista arvioidaan ja kehitetään. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon ja niitä syvennetään osioissa, joissa käsitellään varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria, varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelua, toteuttamista ja arviointia sekä lapsen tukea.

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot Rautavaaran varhaiskasvatuksessa:

- Henkilöstö on tietoinen lapsen kehityksestä ja tunnistaa jokaisen lapsen sen hetkiset taidot ja herkkyyskaudet
- Tuetaan lasten hyvinvointia ja turvallisuutta sekä ohjataan tekemään kestävän elämäntavan mukaisia valintoja
- Lasten itsenäisyyttä lisätään ja tuetaan ikä- ja kehitystaso huomioiden. Se näkyy mm. ruokailussa, pukeutumisessa, henkilökohtaisessa hygieniassa ja omista tavaroista huolehtimisena
- Henkilöstö ja lapset huolehtivat vastuullisesta toimimisesta ja turvallisuudesta
 - päiväkodin tai perhepäivähoidon oppimisympäristöt pidetään siistinä
 - tutustutaan lähiluontoon, jokamiehen oikeuksiin ja opetellaan erilaisia taitoja, mitä luonnossa ja lähiympäristössä liikkumisessa tarvitaan
 - tutustutaan ja opetellaan lasten kanssa arjessa terveysturvallisuusasioita
 - lasten kanssa opetellaan yhdessä liikenneturvallisuutta liikkuen päiväkodin tai perhepäiviähoitajien lähiympäristöissä
- Varhaiskasvatustoiminnassamme huomioimme lasten perustarpeet. Lasten hyvinvointia edistää strukturoitu päiväjärjestys, jossa korostuu mm. lepo, liikunta, ruokakasvatus
- Luodaan turvallinen ja hyväksyvä kasvuympäristö ja henkilöstö ylläpitävät toiminnallaan ennaltaehkäisevää työtettä kiusaamiseen
- Tunnetaitojen tukeminen on arjen toiminnassamme keskeisessä osassa. Lapsen itsesääätelytaitoja tuetaan kykyä toimia ryhmässä, käsitellä, tunnistaa sekä nimetä erilaisia tunteita.
- Harjoitellaan ja tuetaan oman kehon ja toisen kehon kunnioittamista ja suojelemista kaikissa arjen tilanteissa. Kannustetaan ja autetaan lapsia pyytämään apua aina sitä tarvitessaan.
- Itsensä huolehtimisen ja arjen taitojen tukemisessa vaaditaan henkilöstöltä sensitiivistä vuorovaikutusta ja läsnäoloa.

2.7.4. Monilukutaito

Monilukutaitoa tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Monilukutaito edistää lasten kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea näiden taitojen kehittymistä.

Monilukutaito on kulttuurisesti moninaisten viestien ja ympäröivän maailman ymmärtämisen sekä vuorovaikutuksen näkökulmasta keskeinen perustaito. Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinnan ja tuottamisen taitoja. Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitelmä, jonka mukaan erilaiset tekstit voivat olla muun muassa kirjoitetussa, puhutussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa. Siihen sisältyy erilaisia lukutaitoja kuten kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito. Monilukutaito liittyy kiinteästi ajattelun ja oppimisen taitoihin. Lasten kanssa nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan erilaisia käsitteitä. Lapsia innostetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa, myös digitaalisissa, ympäristöissä. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja.

Ohjeistus paikallisesti päätettävistä asioista

Perusteiden teksti liitetään varhaiskasvatussuunnitelmaan ja sitä täydennetään mahdollisilla paikallisilla näkökulmilla.

Kuvaa laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ja niihin mahdollisesti liittyvät paikalliset painotukset sekä ne toimenpiteet, joiden avulla tavoitteiden toteutumista arvioidaan ja kehitetään. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon ja niitä syvennetään osioissa, joissa käsitellään varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria, varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelua, toteuttamista ja arviointia sekä lapsen tukea.

Monilukutaito Rautavaaran varhaiskasvatuksessa:

- Monilukutaito kehittyy ihmettelyn, tutkimisen ja leikin avulla vuorovaikutuksessa toisten kanssa
- Monilukutaito mahdollistaa lasten osallisuutta yhteisössä ja lisää heidän kulttuurista ymmärrystään
- Monilukutaitojen kehittämisessä varhaiskasvatuksen henkilöstön rooli ja malli ovat tärkeää
- Lapsille opetetaan valmiuksia ymmärtää moninaista tekstimaailmaa esimerkiksi digitaalisten ympäristöjen, mainoksien, kuvakirjojen, lasten tuotoksien ja sosiaalisen median kautta
- Lasten kanssa nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan käsitteitä
- Ympäroidään oppimisympäristöt rikkaalla tekstiympäristöllä
- Kannustetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan erilaisia viestejä erilaisissa ympäristöissä
- Hyödynnetään kulttuuripalveluja lasten kanssa mm. kirjasto, teatteri sekä myös draamakasvatus.

2.7.5. Digitaalinen osaaminen

Digitaalisuus on osa yhteiskuntaa, jossa lapsi kasvaa. Digitaalista osaamista tarvitaan ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa, yhteiskunnassa toimimisessa ja oppimisessa. Digitaalisen osaamisen vahvistaminen edistää lasten koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on yhteistyössä kotien kanssa tukea lapsen ymmärrystä digitaalisuudesta.

Lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan digitaalisuuden roolia arkielämässä. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään dokumentoinnissa, leikeissä, vuorovaikutuksessa, peleissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa. Mahdollisuudet harjoitella, kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna digitaalisia välineitä edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja sekä monilukutaitoa. Henkilöstö ohjaa lapsia digitaalisten ympäristöjen monipuoliseen, vastuulliseen ja turvalliseen käyttöön.

Ohjeistus paikallisesti päätettävistä asioista

Perusteiden teksti liitetään varhaiskasvatussuunnitelmaan ja sitä täydennetään mahdollisilla paikallisilla näkökulmilla.

Kuvaa laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ja niihin mahdollisesti liittyvät paikalliset painotukset sekä ne toimenpiteet, joiden avulla tavoitteiden toteutumista arvioidaan ja kehitetään. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon ja niitä syvennetään osioissa, joissa käsitellään varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria, varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelua, toteuttamista ja arviointia sekä lapsen tukea.

Digitaalinen osaaminen Rautavaaran varhaiskasvatuksessa:

- Digitaalinen osaaminen on osa monilukutaitoa
- Lapsiryhmissä on tarvittavat digitaaliset laitteet ja ohjelmistot, joita yhdessä opetellaan käyttämään lasten kanssa turvallisesti ja vastuullisesti
- Digitaalinen osaaminen toteutuu aikuisen ja lapsen yhdessä tekemisenä, tekniikkoihin, menetelmiin, tiedonhankintaan ja laitteisiin tutustumisena

- Digitaalinen osaaminen on myös yksi dokumentoinnin keino. Lapsiryhmissä dokumentoidaan ja havainnoidaan mm. kuvien ja videon avulla lasten että henkilöstön toimintaa. Dokumentointi osallistaa myös huoltajia ja tekee meidän arjesta ja toiminnasta näkyvää mm. valokuvien avulla
- Lapsen osallisuus, ikä- ja kehitystaso sekä mielenkiinnon kohteet huomioidaan digitaalisten pedagogisissa käytöissä
- Digiosaaminen ja erilaiset viestintäsovellukset, kuten Whatsapp ja Wilma mahdollistavat yhteydenpidon huoltajien sekä kasvattajien kesken (päiväkoti ja perhepäivähoito).

2.7.6. Osallistuminen ja vaikuttaminen

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustan demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämään vaikuttavissa asioissa. Varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa omaaloitteisuuteen.

Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja aloitteisiin vastaaminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä henkilöstön kanssa. Samalla lapset oppivat vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Henkilöstö huolehtii siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Osallistumisen ja vaikuttamisen kautta lasten käsitys itsestään kehittyy, itseluottamus kasvaa ja yhteisössä tarvittavat sosiaaliset taidot muovautuvat.

Ohjeistus paikallisesti päätettävistä asioista

Perusteiden teksti liitetään varhaiskasvatussuunnitelmaan ja sitä täydennetään mahdollisilla paikallisilla näkökulmilla.

Kuvaa laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ja niihin mahdollisesti liittyvät paikalliset painotukset sekä ne toimenpiteet, joiden avulla tavoitteiden toteutumista arvioidaan ja kehitetään. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon ja niitä syvennetään osioissa, joissa käsitellään varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria, varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelua, toteuttamista ja arviointia sekä lapsen tukea.

Osallistuminen ja vaikuttaminen Rautavaaran varhaiskasvatuksessa:

- Kaiken toiminnan lähtökohdaksi on, millä tavalla lapset tulevat kohdatuksi. Henkilöstö huolehtii siitä, että jokainen lapsi tulee kuulluksi, sekä mahdollistaa osallistua ja vaikuttaa iästään ja kehitystasosta riippumatta
- Lapset kohdataan meillä aina arvostavasti
- Lapsen osallisuutta korostava varhaiskasvatus edellyttää henkilöstöltä tietoista pedagogista keskustelua ja toimintatapojen tarkastelua
- Lasten osallisuus ja mielenkiinnon kohteiden huomioiminen tulee mahdollistaa toiminnan ideoinnissa, suunnittelussa ja toteutuksessa sekä arvioinnissa
- Osallisuutta vahvistetaan kehittämällä oppimisympäristöjä siten, että ne tukevat lapsilähtöisyyttä, yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja ja rohkaisevat lapsia löytämään oppimisen ilon ympäröivästä maailmasta
- Positiivisen pedagogiikan kautta lasten minäkuva kehittyy, itsetunto ja -luottamus vahvistuu sekä sosiaaliset taidot kehittyvät.

2.8. Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa keskustellaan siitä, mitä tässä luvussa määrätyt varhaiskasvatuksen tehtävät ja yleiset tavoitteet merkitsevät ja miten varhaiskasvatukselle asetettujen tavoitteiden toteutumisesta voidaan huolehtia eri toimintamuodoissa.

Luku 2 sisältää osia, jotka ovat tarkoituksenmukaista sisällyttää osaksi paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tällaisia osia ovat:

- varhaiskasvatuslain mukaiset tavoitteet
- arvoperusta (luku 2.4)
- oppimiskäsitys (luku 2.5) ja
- laaja-alainen osaaminen (luku 2.7).

Näihin osuuksiin voidaan tehdä paikallisia lisäyksiä.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan lisäksi

- varhaiskasvatuksen järjestäminen ja eri toimintamuodot sekä niiden välinen yhteistyö paikallisesta näkökulmasta
- paikalliset siirtymäkäytännöt, kun lapsi aloittaa varhaiskasvatuksessa, siirtyy varhaiskasvatuksen aikana toiseen ryhmään tai toiseen toimipaikkaan sekä lapsen siirryessä esiopetukseen tai toisen varhaiskasvatuksen järjestäjän toimintaan.

Varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoille voidaan laatia erilliset varhaiskasvatussuunnitelmat luvun 1.2 mukaisesti.

Arvoperusta ja oppimiskäsitys sekä laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon ja niitä syvennetään luvuissa, joissa käsitellään toimintakulttuuria, pedagogisen toiminnan suunnittelua, toteuttamista ja arviointia sekä lapsen tukea.

3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri

Toimintakulttuuri on historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutunut tapa toimia, joka muovautuu yhteisön vuorovaikutuksessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjän ja varhaiskasvatusta johtavien henkilöiden tehtävänä on luoda edellytykset toimintakulttuurin kehittämiseksi ja arvioinnille varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa ja yksiköissä. Toimintakulttuurin kehittämisen lähtökohtana on inklusiivinen varhaiskasvatus, jossa kukin lapsi voi toimia, kehittyä ja oppia omana ainutlaatuisena yksilönään sekä yhteisön jäsenenä.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri on kokonaisuus, joka rakentuu muun muassa

- arvoista ja periaatteista
- työtä ohjaavien normien ja tavoitteiden tulkinnasta
- oppimisympäristöistä ja työtavoista
- yhteistyöstä ja sen eri muodoista
- vuorovaikutuksesta ja ilmapiiristä
- henkilöstön osaamisesta, ammatillisuudesta ja kehittämisotteesta
- johtamisrakenteista ja -käytännöistä
- toiminnan organisoinnista, suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista.

Toimintakulttuuria muovaavat tiedostetut, tiedostamattomat ja joskus myös tahattomat tekijät. Yhteisön kaikki jäsenet vaikuttavat toimintakulttuuriin, ja se puolestaan vaikuttaa kaikkiin jäseniin riippumatta siitä, tunnustetaanko sen merkitys vai ei.

Varhaiskasvatuksessa kaikkien työtapojen tulee tukea lapsen kehitystä ja oppimista. Ne tulee myös pystyä pedagogisesti perustelemaan. Henkilöstön on tärkeä tiedostaa, että heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyy mallina lapsille, jotka omaksuvat varhaiskasvatussyhteisön arvoja, asenteita ja tapoja.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään inklusion periaatteiden mukaisesti, ja se liittyy kokonaisvaltaisesti pedagogisen toiminnan toteuttamiseen. Inklusiivinen toimintakulttuuri edistää lasten osallisuutta ja oppimista ja vastaa kaikkien lasten erilaisiin tarpeisiin. Jokaisella lapsella on oikeus kuulua ryhmään, osallistua yhteiseen toimintaan sekä kasvaa omaan potentiaaliinsa vahvuuksien ja myönteisten oppimiskokemusten avulla yhdessä vertaistensa kanssa. Lapsille tarjotaan sopivia oppimisen haasteita, ja heille turvataan tarvittava tuki (luku 5). Oppimisympäristöjä arvioidaan ja kehitetään yhdessä lasten kanssa heille sopiviksi.

Inklusiivisen varhaiskasvatuksen toteuttamisen edellytyksenä on laadukas pedagoginen ja erityispedagoginen osaaminen ja toiminta, huolenpito lasten hyvinvoinnista sekä henkilöstön sitoutuminen inklusion periaatteisiin. Inklusiivisen toimintakulttuurin toteuttaminen edellyttää inklusion johtamista, kehittämistä ja toteutumisen arviointia.

Toimintakulttuuri vaikuttaa varhaiskasvatuksen laatuun. Sillä on keskeinen merkitys varhaiskasvatuksen toteuttamisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa. Varhaiskasvatustyön tavoitteita tukeva toimintakulttuuri luo suotuisat olosuhteet lasten kehitykselle, oppimiselle, osallisuudelle, turvallisuudelle, hyvinvoinnille sekä kestäväälle elämäntavalle.

Johtaminen vaikuttaa keskeisesti varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin, sen kehittämiseen ja laatuun. Varhaiskasvatuksen johtamisen lähtökohtana on jokaisen lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen edistäminen. Toimintakulttuurin ja sen inklusiivisuuden kehittäminen edellyttää pedagogiikan johtamista, joka on varhaiskasvatuksen kokonaisuuden tavoitteellista ja suunnitelmallista johtamista, arviointia ja kehittämistä. Se sisältää kaikki ne toimenpiteet, joilla luodaan edellytykset henkilöstön hyvälle työolosuhteille, ammatillisen osaamisen ja koulutuksen hyödyntämiselle ja kehittämiselle sekä pedagogiselle toiminnalle (luku 4.1).

3.1. Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet

Yhteisön toimintakulttuuri muuttuu jatkuvasti ja sitä arvioidaan ja kehitetään siten, että se tukee varhaiskasvatuksen tavoitteiden toteutumista. Yhteisiin tavoitteisiin sitoutuminen edistää arvoperustan ja oppimiskäsityksen toteutumista. Toimintakulttuurin vaikutusten pohdinta ja sen ei-toivottujen piirteiden tunnistaminen ja korjaaminen ovat tärkeä osa toimintakulttuurin kehittämistä. Jatkuvan kehittämisen perusedellytys on, että henkilöstö ymmärtää oman toimintansa taustalla vaikuttavien arvojen, tietojen ja uskomusten merkityksen sekä osaa arvioida niitä. Kehittämisessä on tärkeää toisia arvostava, koko yhteisöä osallistava ja luottamusta rakentava dialogi. Varhaiskasvatusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja kehitettäessä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu. Lapsen etua on harkittava yksittäisen lapsen, lapsiryhmän ja yleensä lasten kannalta tapaus- ja tilannekohtaisesti⁸⁴.

Johtaja edistää osallistavaa toimintakulttuuria luomalla rakenteita ammatilliseen keskusteluun. Lisäksi johtaja rohkaisee työyhteisöä säännöllisesti kehittämään ja innovoimaan yhteistä toimintakulttuuria. Johtaja tukee yhteisön kehittymistä oppivaksi yhteisöksi, jossa osaamista kehitetään ja jaetaan. Päämääränä on, että yhteinen toiminta-ajatus ja toiminnan tavoitteet näkyvät käytännöissä. Johtaja vastaa siitä, että yhteisiä työkäytäntöjä tehdään näkyväksi ja että niitä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti. Lapset ja huoltajat ovat mukana toimintakulttuurin kehittämisessä ja arvioinnissa.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään seuraavien periaatteiden mukaisesti:

Ohjeistus paikallisesti päätettävistä asioista

Kuvaa varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin kehittämisen tavoitteet ja toteuttaminen sekä arvioinnin käytännöt.

Kuvaa inklusiivisten toimintatapojen kehittäminen ja toteuttaminen.

Huomioi kuvauksessa myös arvoperusta, oppimiskäsitys sekä laaja-alainen osaaminen.

Kuvaa miten ehkäistään ja puututaan kiusaamiseen, väkivaltaan ja häirintään sekä miten toimenpiteiden toteutumista seurataan.

Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet Rautavaaran kunnan varhaiskasvatuksessa

Toimintakulttuuria kehitetään ja arvioidaan jatkuvasti, jotta voidaan taata lapsen kehityksen, oppimisen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin tukeminen inklusiivisten periaatteiden mukaisesti. Jatkuva pedagoginen keskustelu ja pohdinta ovat osa kehittyvää toimintakulttuuria, jossa painottuvat vahvasti yhteinen, varhaiskasvatuksen tavoitteiden mukainen arvoperusta, oppimiskäsitys sekä laaja-alainen osaaminen. Toimintakulttuurimme vaikuttaa suoraan varhaiskasvatuksemme laatuun. Jokainen varhaiskasvatuksessa työskentelevä on vastuussa toimintakulttuurin luomisessa ja kehittämisessä, mikä vastaa varhaiskasvatustilain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteita.

Rautavaaran varhaiskasvatuksessa toimintakulttuuria ohjaa pedagogisen johtamisen ja toiminnan vuosikello. Päiväkodin johtaja vastaa vuosikellon mukaisista pedagogisen johtamisen rakenteiden ja arviointien toteutumisesta päiväkodissa ja perhepäivähoidossa. Vuosikelloon on määritelty mm. erikseen henkilöstön palaverikäytänteet, toiminnan suunnittelu- ja arviointipäivät, henkilöstön kehityskeskustelut sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmatyön. Rautavaaralla toimintakauden alussa luodaan yhteinen vuosisuunnitelma. Pedagogisesta johtamisesta päiväkodissa ja perhepäivähoidossa vastaa päiväkodin johtaja.

⁸⁴ Varhaiskasvatustilain 4 § ja HE 40/2018 vp, s. 85

Pedagogisen ja oppimista edistävän toimintakulttuurin kehittämisen vahvistamiseksi varhaiskasvatuksessa henkilöstölle tehdään tehtäväkuvaukset ja työnvaatavuudet. Rautavaaran päiväkodin ja perhepäivähoitajista koostuva henkilöstön määrä on kunnassa pieni, joten pedagogisesta suunnittelusta, arvioinnista ja kehittämisestä vastaa koko työyhteisö. Päiväkodin johtaja ohjaa ja tukee lapsiryhmien pedagogisen toimintakulttuurin ja toiminnan suunnittelussa, arvioinnissa ja kehittämisessä. Päiväkodin henkilöstö ja perhepäivähoitajat vastaavat oman lapsiryhmän varhaiskasvatuksen toteuttamisesta. Pedagogisessa toiminnan suunnittelussa, arvioinnissa ja kehittämisessä huomioidaan vahvasti jokaisen lapsen etu, tarpeet ja vahvuudet inklusiivisten periaatteiden mukaisesti.

Varhaiskasvatuksen henkilöstö luo omalta osaltaan kiirettömän ja turvallisen arjen lapselle. Laadukas pedagogiikka varhaiskasvatuksessa sisältää vastuun hyvästä kasvuilmapiiristä, jonka perustana on toimiva kasvattajatiimi. Hyvän työilmapiirin taustalla on hyvä ja toimiva toimintakulttuuri, joka koostuu työpaikan toimintatavoista, yhteisistä säännöistä ja ehtoista sekä työntekijöiden välisistä vuorovaikutustavoista. Hyvä työilmapiiri tukee työssäksämistä, työmotivaatiota, työssä viihtyvyyttä ja kehittymishalukkuutta. Myönteinen ja turvallinen kasvuilmapiiri ja toimintakulttuuri lisää lasten osallisuutta, oppimista ja hyvinvointia ryhmässä henkilöstön toimiessa esimerkkinä. Varhaiskasvatuksen henkilöstön sensitiivinen työote ja pienryhmätoiminta tukee ja ennaltaehkäisee kiusaamista. Henkilöstön riittävästä ammattitaidon ylläpitämisestä ja koulutuksista huolehditaan, jotta varhaiskasvattajilla on riittävästi tietoisuutta pienten lasten kiusaamisesta ilmiönä, jotta henkilöstö pystyy kitkemään ja ennaltaehkäisemään tehokkaasti kiusaamista. Lasten kanssa keskustellaan ja opetellaan mm. toisen huomioimista, yhdessä olemisen tärkeyttä ja ratkomaan ristiriitoja.

Lasten turvallisuudentunteen kannalta varhaiskasvatushenkilöstö käy säännöllisesti yhdessä arvoperustaan, toimintakulttuuriin ja pedagogiseen toimintaan liittyvää pohdintaa ja keskustelua, jossa kiusaaminen tunnistetaan ja miten siihen puututaan. Rautavaaran varhaiskasvatuksessa otetaan käyttöön toimintasuunnitelma, joka sisältää ohjeet, miten kiusaamista torjutaan ja miten siihen puututaan. Toimintasuunnitelma tulee ottaa käyttöön vuoden 2022 loppuun mennessä päiväkodissa ja perhepäivähoidossa ja sitä päivitetään säännöllisesti toimintakauden aikana.

Kuva 2. Pedagogisen johtamisen ja toiminnan vuosikello

3.1.1. Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Varhaiskasvatuksessa toimitaan yhteisönä, jossa lapset ja henkilöstö oppivat yhdessä ja toisiltaan. Oppivassa yhteisössä on tilaa erilaisille mielipiteille ja tunteille. Lapsia ja henkilöstöä kannustetaan rohkeasti jakamaan ajatuksiaan ja kokeilemaan uudenlaisia toimintatapoja. Jatkuvasti toimintaansa arvioiva ja kehittävä yhteisö haastaa itseään sekä tunnistaa ja hyödyntää vahvuuksiaan. Oppivassa yhteisössä arvostetaan kunnioittavaa ja huomaavaista käytöstä. Yhteisö rohkaisee kokeiluun, yrittämiseen ja sinnikkyYTEEN sekä sallii myös erehtymisen. Yhdessä tekeminen ja osallisuuden kokemukset vahvistavat yhteisöä.

Henkilöstöä kannustetaan itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen ja samalla ammatilliseen kehittymiseen. Yhdessä sovittujen tavoitteiden ja tehtävien pohdinta, oman työn säännöllinen arviointi sekä huoltajilta ja muilta yhteistyökumppaneilta saatu palaute edistävät yhteisön oppimista. Oppimista edistää myös kehittämistyöstä, arvioinneista ja tutkimuksesta saadun tiedon hyödyntäminen.

Oppiva yhteisö Rautavaaran kunnan varhaiskasvatuksessa:

- Avoin, myönteinen, kokeilunhaluinen, kehittämismyönteinen ja innostava ilmapiiri ovat varhaiskasvatuksemme oppivan yhteisön kulmakiviä
- Arvostamme jokaisen varhaiskasvatushenkilöstön erilaista osaamista. Osaamisen jakaminen ja kokemusten vaihtaminen hyvistä varhaiskasvatuksen arjen käytännöstä edistää ja tukee toimintakulttuurimme kehittämistä lapsiryhmässä
- Avoimen ja arvostavan vuorovaikutuksen syntymistä edistetään ja tuetaan henkilöstön yhteisillä, säännöllisillä palaverikäytännöillä
- Varhaiskasvatuksen työntekijän ja päiväkodin johtajan välillä käydään kaksi kertaa toimintakaudessa kehityskeskustelu. Kehityskeskustelussa käydään läpi työntekijän työhön, tavoitteisiin, osaamiseen ja sen kehittämiseen sekä työhyvinvointiin liittyviä asioita
- Oppivan yhteisön toimintakulttuurin kehittämiseen kuuluu varhaiskasvatushenkilöstön erilaiset ammattitaitoa ylläpitävät ja kehittävät koulutukset niin päiväkodissa kuin perhepäivähoidossa
- Vuosittain toteutettavat asiakastytyväisyyskyselyt ovat osa oppivan yhteisön toimintakulttuurin kehittämistä. Palautteet käydään yhdessä läpi henkilöstön kanssa.
- Päivittäiset kohtaamiset huoltajien kanssa sekä sovitut lapsen varhaiskasvatussuunnitelma-keskustelut ovat ensi arvoisen tärkeitä toimintamme kehittämisessä.

3.1.2. Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö

Leikkiin kannustavassa toimintakulttuurissa tunnustetaan leikin merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle. Henkilöstö tunnistaa leikkiä rajoittavia tekijöitä ja kehittää leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Lapsilla ja henkilöstöllä on mahdollisuus kokea yhdessä tekemisen ja leikin iloa. Yhteisössä kannustetaan kaikkia kekseliäisyyteen, mielikuvituksen käyttöön, omaan ilmaisuun ja luovuuteen. Leikki saa näkyä ja kuulua. Lasten leikkialoitteille, kokeiluille ja elämyksille annetaan tilaa, aikaa ja leikkirauhaa. Leikkiville lapsille ja aikuisille mahdollistetaan keskittyminen leikkiin.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin kuuluu henkilöstön keskinäinen yhteistyö sekä vuorovaikutus huoltajien ja lähiympäristön kanssa. Yhteisön jäsenet kunnioittavat toisiaan ja arvostavat yhteistyötä. Yhteisö rohkaisee lapsia hyvään vuorovaikutukseen sekä toimimaan ryhmän jäsenenä. Henkilöstö tukee lasten vertaissuhteiden syntymistä ja vaalii ystävyyssuhteita. Turvallisessa yhteisössä puututaan ristiriitoihin ja opetellaan rakentavia keinoja niiden ratkaisemiseen.

Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö Rautavaaran varhaiskasvatuksessa:

- Leikki on toiminnassamme keskiössä
- Varhaiskasvatuksen henkilöstö on tietoinen ja tunnistaa leikin merkityksen lapsen emotionaaliselle, sosiaaliselle ja kognitiiviselle hyvinvoinnille, kasvulle, kehitykselle ja oppimiselle
- Varhaiskasvatuksen henkilöstön on tärkeää tunnistaa omat asenteet ja suhtautuminen leikkiin. Kannustavassa ja myönteisessä kasvuilmapiirissä opitaan yhdessä leikkitaitoja
- Sensitiivinen työote näkyy leikissä ja vuorovaikutuksessa läsnäolevana, kannustaen, rohkaistaen, havainnoiden ja ohjaten lasten leikkiä
- Tuetaan lasten vuorovaikutustaitoja ja ryhmässä toimimisen taitoja
- Leikin kautta tuetaan tunteiden kehittymistä. Puututaan välittömästi ristiriitilanteisiin ja ratkotaan niitä yhdessä rakentavasti.
- Varhaiskasvatuksen henkilöstö on leikin mahdollistaja ja rikastaja. Aikuisen rooli leikissä on vaikuttaa suoraan olemalla leikissä mukana tai välillisesti, jolloin hän seuraa lasten leikkiä ottaen huomioon lasten ikä- ja kehitystaso
- Varmistamme, että lapsella on päivän aikaan riittävästi aikaa leikille ja tuemme sekä mahdollistamme pitkäkestoista leikkiä, jolloin lapset voivat jättää leikit ja leikkirakennelmat kesken
- Kehitetään lasten kanssa yhdessä oppimisympäristöjä lasten mielenkiinnon kohteiden mukaiseksi
- Oppimisympäristöt on suunniteltu houkuttelemaan ja tukemaan lasten leikkiä. Pidämme leikkivälineet ja materiaalit aina lasten ulottuvilla.
- Piha-alueet ja lähiluonto antavat hyvät puitteet yhteistoiminnallisiin leikkihetkiin sekä liikkumiseen
- Leikkivälineet ovat kehittäviä, turvallisia ja lasten tarpeisiin vastaavia
- Pedagogisen dokumentoinnin avulla mm. havainnoimalla, haastattelemalla, kuvaamalla ja videoinnilla kehitetään yhdessä oppimisympäristöjä tukien leikkiä.

Kuva 3. Leikissä lapsen ulkoinen ja sisäinen maailma kohtaavat

3.1.3. Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta⁸⁵ ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä. Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyy osallisuuden kautta. Osallisuutta vahvistaa lasten sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Lasten ja huoltajien osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin edistää osallisuutta. Jokainen henkilöstön jäsen on tärkeä osa kasvatusyhteisöä.

Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi yhdenvertaisina riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä⁸⁶. Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta. Toimintakulttuurin kehittämisen kannalta on tärkeää, että yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevista asenteista keskustellaan työyhteisössä. Lisäksi tulee pohtia, miten esimerkiksi kieleen, etnisyyteen, katsomukseen, vammaisuuteen, sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit sekä tavat toimia stereotyyppisten oletusten mukaisesti välittyvät lapsille. Varhaiskasvatus on sukupuolisensitiivistä. Henkilöstö rohkaisee lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja ja ennako-odotuksia. Henkilöstö tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä sekä puuttuu niihin hienotunteisesti ja johdonmukaisesti. Myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä.

Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo Rautavaaran kunnan varhaiskasvatuksessa:

- Toiminnan suunnittelussa, arvioinnissa ja kehittämisessä otetaan huomioon huoltajien toiveet ja odotukset sekä lasten omat mielipiteet, ideat ja ajatukset inklusiivisten periaatteiden mukaisesti
- Arvostamme ja kunnioitamme eri aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä
- Toimintakulttuurimme perustuu avoimeen vuorovaikutukseen. Päivittäiset kohtaamiset huoltajien kanssa ovat ensiarvoisen tärkeitä sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman päivityksessä käydyt keskustelut mahdollistavat huoltajien osallisuuden suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin
- Lasten mahdollisuus vaikuttaa, tuoda mielipiteensä ja näkemyksensä esille inklusiivisesti mahdollistetaan erilaisia työtapoja tai apuvälineitä käyttäen, esimerkiksi haastattelujen, satujen tai kuvakorttien avulla
- Rohkaistaan ja kannustetaan lapsia tekemään omia valintoja
- Myönteinen kasvuilmapiiri ja positiivinen pedagogiikka tukee lasten itsetunnon ja identiteetin kehitystä
- Varhaiskasvatuksen henkilöstö tiedostaa, että asenteemme, kielenkäyttömme ja vuorovaikutuksemme mallit välittyvät suoraan lapsille.

3.1.4. Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Varhaiskasvatus on osa kulttuurisesti muuntuvaa ja monimuotoista yhteiskuntaa. Kulttuurinen moninaisuus nähdään voimavarana. Yhteisössä tunnistetaan, että oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskontoon ja katsomukseen on perusoikeus. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan ja hyödynnetään moninaista kulttuuriperintöä ja kansalliskieliä sekä yhteisön ja ympäristön kulttuurista, kielellistä ja katsomuksellista monimuotoisuutta. Tämä edellyttää henkilöstöltä tietoa kulttuureista ja katsomuksista sekä taitoa nähdä ja ymmärtää asioita monesta näkökulmasta ja asettua toisen asemaan. Erilaisista ajattelu- ja toimintatavoista keskustellaan rakentavasti ja luodaan myös uusia tapoja toimia yhdessä. Samalla edistetään kulttuurisesti kestävä kehitystä.

85 Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

86 Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 7 ja 8 §

Kielitietoisessa varhaiskasvatuksessa tiedostetaan, että kielet ovat läsnä jatkuvasti ja kaikkialla. Henkilöstö ymmärtää kielen keskeisen merkityksen lasten kehityksessä ja oppimisessa, vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä sekä identiteettien rakentumisessa ja yhteiskuntaan kuulumisessa. Monikielisuuden näkyväksi tekeminen tukee lasten kehitystä kulttuurisesti moninaisessa maailmassa. Henkilöstön tulee tiedostaa, että he ovat lapsille kielellisiä malleja, ja kiinnittää huomiota omaan kielenkäyttöön. Henkilöstö rohkaisee lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti. Lasten kielelliset lähtökohdat huomioidaan, ja heille annetaan aikaa ja mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilanteisiin.

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus Rautavaaran varhaiskasvatuksessa:

- Arvostamme aidosti kulttuurista, kielellistä ja katsomuksellista monimuotoisuutta tasa-arvoisesti ja inklusiivisten periaatteiden mukaisesti. Esimerkiksi kulttuurisesti tai katsomuksellisesti eri taustasta tuleva lapsi määrittyy meillä yhteisöön kuuluvaksi lapseksi, jolla lukuisten muiden piirteidensä ja ominaisuuksiensa lisäksi on oikeus omaan kulttuuriin ja katsomukseen
- Varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on ymmärrys lasten oikeudesta omaan kulttuuriin ja katsomukseen
- Varhaiskasvatuksen arkea suunniteltaessa ja arvioitaessa lasten ja huoltajien kanssa rakennetaan yhdessä erilaisia arkea tukevia käytäntöjä esim. juhlia koskevia käytäntöjä, joissa huomioidaan suomalaiset ja monikulttuuriset perinteet sekä monikielisyys
- Varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on ymmärrys kielen keskeisestä merkityksestä varhaiskasvatuksessa. Sen avulla jäsenämme ajatteluamme, käsittelemme tunteitamme, olemme vuorovaikutuksessa toisten kanssa, arvioimme mennyttä ja suunnittelemme tulevaa
- Tiedostetaan, että eri kielet ovat läsnä. Sallitaan ja mahdollistetaan eri kielenkäyttöä
- Kiinnitetään huomioita varhaiskasvatushenkilöstön kielen käyttöön, koska toimimme mallina lapsille
- Käytetään kattavasti erilaisia kommunikoinnin apuvälineitä sitä tarvitseville lapsille, esim. kuvaohjaus, tukiviittomat sekä erilaiset digitaaliset sovellukset.

3.1.5. Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja. Varhaiskasvatuksen yhteisössä liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona sekä vältetään pitkäkestoista istumista. Lasten hyvinvointia edistetään antamalla mahdollisuus päivän aikana rauhoittumiseen ja lepoon sekä tarjoamalla monipuolista, terveellistä ja riittävää ravintoa. Toimintakulttuurin kehittämisessä huomioidaan yhteisön mahdollisuus toimia kiireettömässä ja keskittymistä edistävässä ympäristössä. Selkeä ja suunnitelmallinen, mutta joustava päivän rakenne edistää hyvinvointia.

Varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä⁸⁷. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Kiusaaminen tunnistetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä. Olennaista kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia. Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja. Turvallisuuden edistämiseen kuuluu myös tapaturmien suunnitelmallinen ehkäisy ja seuranta, turvallisuuskasvatus sekä tiloista ja välineistä huolehtiminen. Varhaiskasvatus edellyttää toimivaa ja sitoutunutta turvallisuuden johtamista sekä turvallisuusasiat hallitsevaa henkilöstöä.

⁸⁷ Varhaiskasvatuslaki 10 §

Kaikessa toiminnassa huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä elämäntavan välttämättömyys. Arjen valinnoilla ja toimilla ilmennetään vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön. Varhaiskasvatuksessa edistetään välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä.

Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa Rautavaaran kunnan varhaiskasvatuksessa:

- Varhaiskasvatushenkilöstö mahdollistaa lapselle kiireettömän ja turvallisen arjen varhaiskasvatuksessa lapselle koko hoitopäivän ajan. Kiireetön kasvuilmapiiri mahdollistaa lapselle kokonaisvaltaisen oppimisen.
- Tuetaan lapsia omaksuma terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja
- Rautavaaran varhaiskasvatuksessa toiminnan painopisteenä näkyvät vahvasti luonto ja liikunta. Päiväkotit ja perhepäivähoito ovat mukana Liikkuva Varhaiskasvatus -ohjelmassa, joka huomioidaan arjen suunnittelussa, arvioinnissa ja kehittämisessä:
 - tavoitteena on mahdollistaa jokaiselle lapselle liikkumisen ilo sekä riittävä päivittäinen fyysinen aktiivisuus.
 - edistetään liikunnallista elämäntapaa huomioiden lasten eri ikä- ja kehitysvaiheet
 - pitkän aikavälin tavoitteena on liikuntamyönteinen toimintakulttuuri. Toimintakulttuuria muokkaavat työn perustana olevat arvot, asenteet, periaatteet ja kriteerit. Kyse on siis liikkumisesta ja hyvinvoinnista osana arjen pedagogiikkaa.
- Varhaiskasvatuksen henkilöstön sensitiivinen työote ja pienryhmätoiminta tukee ja ennaltaehkäisee kiusaamista
- Henkilöstön riittävästä ammattitaidon ylläpitämisestä ja koulutuksista huolehditaan, jotta varhaiskasvattajilla on riittävästi tietoisuutta pienten lasten kiusaamisesta ilmiönä, jotta henkilöstö pystyy kitkemään ja ennaltaehkäisemään tehokkaasti kiusaamista.
- Lasten kanssa keskustellaan ja opetellaan mm. toisen huomioimista, yhdessä olemisen tärkeyttä ja ratkomaan ristiriitoja.
- Lasten turvallisuudentunteen kannalta varhaiskasvatushenkilöstö käy säännöllisesti yhdessä arvoperustaan, toimintakulttuuriin ja pedagogiseen toimintaan liittyvää pohdintaa ja keskustelua, jossa kiusaaminen tunnistetaan ja miten siihen puututaan.
- Rautavaaran varhaiskasvatuksessa noudatetaan toimintasuunnitelmaa, joka sisältää ohjeet, miten kiusaamista torjutaan ja miten siihen puututaan. Toimintasuunnitelma otetaan käyttöön vuoden 2022 loppuun mennessä ja sitä päivitetään säännöllisesti toimintakauden aikana.
- Turvallisuuteen liittyviä asioita pohditaan ja käydään läpi lasten sekä henkilöstön kanssa
- Päiväkodissa ja perhepäivähoidossa käydään vuosittain läpi aina uuden toimintakauden alkaessa valmius- ja pelastussuunnitelma.
- Huolehdimme varhaiskasvatuksen henkilöstön säännöllisestä turvallisuuskoulutuksesta, kuten ensiapukoulutuksesta sekä tuemme henkilöstöä myös lisäkoulutuksin hyvinvointiin ja kestäväan elämäntapaan liittyen.
- Päiväkodin ja perhepäivähoidon toimintakulttuurin kehittämistyössä huomioimme kestäväan elämäntavan ja vastuullisen suhtautumisen ympäristöön mm. hyödyntämällä kierrätysmateriaaleja, kiinnittämällä huomioita jätteiden lajitteluun
- Tuetaan arjessa lasten luontosuhdetta tarinoiden ja kertomusten keinoin sekä luonnossa liikkumisena. Havainnoidaan lasten kanssa luontoa eri vuodenaikojen kaikkia aisteja hyödyntäen.

3.2. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt

Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, inklusiivinen, terveellinen ja turvallinen sekä esteetön oppimisympäristö⁸⁸. Oppimisympäristöillä tarkoitetaan tiloja, paikkoja, yhteisöjä, käytäntöjä, välineitä ja tarvikkeita, jotka tukevat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristön käsite sisältää varhaiskasvatuksessa muun muassa fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ulottuvuuden. Oppimisympäristöjä kehitetään siten, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa, ja että ne tukevat lasten terveen itsetunnon sekä sosiaalisten ja oppimisen taitojen kehittymistä. Ergonomia, ekologisuus, viihtyisyys ja esteettömyys sekä tilojen valaistus ja akustiikka, sisäilman laatu ja siisteys otetaan huomioon oppimisympäristöjä rakennettaessa ja kehitettäessä.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa. Niiden tulee tukea lasten luontaista uteliaisuutta ja oppimisen halua sekä ohjata leikkiin, fyysiseen aktiivisuuteen, tutkimiseen sekä taiteelliseen ilmaisuun ja kokemiseen. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan. Oppimisympäristöt tarjoavat lapsille vaihtoehtoja mieluisaan tekemiseen, monipuoliseen ja vauhdikkaaseen liikkumiseen, leikkeihin ja peleihin sekä rauhalliseen oleiluun ja lepoon. Lasten ideat, leikit ja heidän tekemänsä työt näkyvät oppimisympäristöissä.

Oppimisympäristöissä voidaan toteuttaa monenlaista pedagogista toimintaa ja ne muuntuvat tarpeen mukaan. Henkilöstön tulee ottaa huomioon lasten kiinnostuksen kohteet, yksilölliset taidot ja tarpeet sekä varhaiskasvatuksen toteuttamisen periaatteet (luku 4). Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä toimitaan joustavasti erikokoisissa ryhmissä, joissa jokaisella yhteisön jäsenellä on mahdollisuus osallistua toimintaan ja vuorovaikutukseen. Toiminta pedagogisesti tarkoituksenmukaisissa ryhmissä edistää lasten ja henkilöstön keskittymistä sekä lapsilähtöistä toimintaa.

Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat auttavat luomaan ilmapiiriltään turvallisen, muita kunnioittavan ja yhteisvastuullisen oppimisympäristön. Turvallisessa ilmapiirissä erilaisten tunteiden näyttäminen on sallittua ja henkilöstö auttaa lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lapsia rohkaistaan kysymään, ja lasten kysymyksiin vastataan.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja kehitetään siten, että ne vahvistavat yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Tämä mahdollistaa perinteisten sukupuolistereotyyppien rikkomisen. Oppimisympäristöissä edistetään lasten kielellistä kehitystä ja kielitietoisuutta sekä tuodaan näkyväksi kulttuurista moninaisuutta.

Luonto sekä pihat, leikkipuistot ja muut rakennetut ympäristöt ovat myös varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä. Ne tarjoavat kokemuksia, materiaaleja ja monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. Niitä hyödynnetään liikunta- ja luontoelämysten ja oppimisen paikkoina.

Lasten saatavilla ja käytössä tulee olla riittävästi monipuolisia, ikätasoisia, pedagogisia ja turvallisia leikki- ja toimintavälineitä, ja niissä on huomioitava lasten yksilölliset tuen tarpeet ja mielenkiinnonkohteet. Teknologia on osa monipuolista ja lasta osallistavaa oppimisympäristöä. Varhaiskasvatuksessa käytetään digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä tarkoituksenmukaisella tavalla. Lasten omia digitaalisia laitteita, leluja ja muita välineitä käytetään varhaiskasvatuksen järjestäjän määrittämällä tavalla, ja niiden käytöstä sovitaan huoltajien kanssa.

Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa sekä fyysiset että virtuaaliset vierailut esimerkiksi kirjastoon, museoon, kulttuuriperintökohteisiin, konsertteihin, teatteriin ja huoltajien työpaikoille rikastavat lasten oppimisympäristöjä. Oppimisympäristöjen suunnittelu tarjoaa myös luontevan yhteistyömahdollisuuden henkilöstön ja huoltajien välille.

Ohjeistus paikallisesti päätettävistä asioista

⁸⁸ Varhaiskasvatustalaki 3 § 1 momentti 2 kohta ja 10 §

Kuvaa varhaiskasvatuksessa käytettävät oppimisympäristöt sekä niiden arviointiin liittyvät käytännöt.

Huomioi kuvauksessa myös arvoperusta, oppimiskäsitys sekä laaja-alainen osaaminen.

Rautavaaran kunnan varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt:

- Varhaiskasvatuksen arjessamme niin päiväkodissa kuin perhepäivähoidossa näyttäytyy tärkeänä pedagogisena toimintana pienryhmätoiminta. Pienryhmät ovat perhepäivähoidossa kiinteät. Päiväkodissa pienryhmiä vaihdellaan joustavasti arjen tilanteiden ja lasten yksilöllisten tuen tarpeiden sekä pedagogisten tavoitteiden mukaisesti.
- Pienryhmätoimintamme mahdollistaa kaikille lapsille, myös niille jotka tarvitsevat enemmän tukea arjessa, saavat mahdollisuuden toimia osana oppivaa yhteisöä.
- Pienryhmätoimintamme mahdollistaa myös varhaiskasvatushenkilöstölle enemmän aikaa huomioida lasten yksilöllisiä piirteitä ja tarpeita ja siten suunnitella toimintaa tuen tarvetta silmällä pitäen.
- Varhaiskasvatuksen henkilöstö ymmärtää ja tiedostaa hyvän ja turvallisen kasvuympäristön osaksi oppimisympäristöä
- Lapsiryhmien hyvä ilmapiiri tukee ja mahdollistaa lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen kehittymisen, vastavuoroisen vuorovaikutuksen sekä kaikkien ryhmä jäsenten kokemuksen yhteisöön kuulumisesta ja vaikuttamisesta
- Toimintakauden alussa ja sen aikana päivitetty yhdessä sovitut säännöt ja toimintatavat auttavat luomaan ilmapiiriltään turvallisen kunnioittavan ja yhteisvastuullisen oppimisympäristön
- Päiväkodin johtaja huolehtii ja edistää työyhteisön myönteistä ja avointa keskustelukulttuuria, joka ruokkii lämpimän ja hyvän ilmapiirin rakentumista
- Varhaiskasvatuksen henkilöstö tiedostaa ja ymmärtää, että aikuisten välinen ilmapiiri määrittää koko lapsiryhmän ilmapiiriä oleellisesti
- Varhaiskasvatuksen työntekijä vastaa ja ylläpitää itse hyviä työyhteisötaitoja
- Varhaiskasvatuksen fyysiset tilat niin päiväkodissa kuin perhepäivähoidossa pidetään laadukkaana varhaiskasvatustilaa ja ohjeita noudattaen.
- Lapsille pelit, lelut, materiaalit ja liikuntavälineet ovat helposti lasten saatavilla.
- Oppimisympäristöt sisä- ja ulkotiloissa suunnitellaan siten, että ne houkuttelevat lasta tutkimaan niitä.
- Käytössä olevia tiloja sovelletaan aina esim. rakenteellisilla muutoksilla lapsiryhmän mukaisesti ottaen lasten mielenkiinnon kohteet ja mahdolliset tuen tarpeet huomioon siten, että on tilaa riittävästi leikille ja liikkumiselle.
- Lasten osallisuus näkyy oppimisympäristöjen suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioimisessa. Huolehdimme, että lasten omat näkemykset ja mielipiteet tulee kuulluksi oppimisympäristöjä rakentaessa. Se rikastuttaa leikkiä ja lisää myös muuhun toimintaan sitoutumista, minkä johdosta lasten monitasoinen oppiminen laajentuu ja syventyy.
- Lasten ideat, leikit ja heidän tekemänsä työt näkyvät oppimisympäristöissä.
- Lähiluonto ja -ympäristö Rautavaaralla ovat merkittävä osa jokapäiväistä toimintaympäristöä. Päiväkodin ja perhepäiväkotien omien tilojen ja pihojen lisäksi kirkonkylän leikkipuisto, monitoimitalo liikuntamahdollisuuksineen sekä lähiluonto ovat tärkeä osa rautavaaralaislasten varhaiskasvatustyöympäristöä.
- Luontoa ja liikkumista hyödynnetään suunnitelmallisesti oppimisympäristönä kaikissa toiminnoissa huomioiden Liikkuvassa varhaiskasvatuksessa fyysisen aktiivisuuden suositukset sekä sisällölliset tavoitteet.
- Luonto tarjoaa lapsille runsaasti kokemuksia, materiaaleja ja monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen.
- Luontoa ja lähiympäristöä hyödynnetään aktiivisesti liikunta- ja luontoelämysten ja oppimisen paikkoina.
- Luonnossa liikkuen lapsia kannustetaan tutkimaan, ihmettelemään, havainnoimaan ja kunnioittamaan luontoa.

- Vuodenajat muokkaavat luonto itsessään, joka kannustaa lapsia tutkimaan esimerkiksi vuodenaikojen vaikutuksia eläimiin ja kasveihin.

3.3. Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

Yhteistyöllä edistetään varhaiskasvatuksen tavoitteita sekä varhaiskasvatuksen laadukasta pedagogista toimintaa. Vastuu yhteistyön toteutumisesta ja suunnitelmallisuudesta on varhaiskasvatuksen järjestäjillä⁸⁹.

Yhteistyöllä tuetaan lapsen varhaiskasvatuksen järjestämistä siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Vastuu yhteistyön toteutumisesta ja suunnitelmallisuudesta on varhaiskasvatuksen järjestäjillä. He vastaavat myös siitä, että yhteistyötä toteutetaan tarvittaessa monialaisesti. Yhteistyöllä voi olla erilaisia tehtäviä ja muotoja lapsen varhaiskasvatuksen aikana.

3.3.1. Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys varhaiskasvatuksessa⁹⁰. Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Luottamuksen rakentaminen sekä tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus tukevat kasvatusyhteistyötä.

Kasvatustyöhön liittyvistä arvoista, tavoitteista ja vastuista keskustellaan sekä henkilöstön kesken että huoltajien kanssa. Yhteistyö on vuorovaikutteista ja edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä aloitteellisuutta ja aktiivisuutta. Yhteistyössä huomioidaan perheiden moninaisuus, lasten yksilölliset tarpeet sekä huoltajuuteen ja vanhemmuuteen liittyvät kysymykset. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia molemminpuolisen ymmärryksen varmistamiseksi⁹¹.

Yhteistyöllä voi olla erilaisia tehtäviä ja muotoja lapsen varhaiskasvatuksen aikana. Lasten päivittäiset tapahtumat ja kokemukset jaetaan huoltajien kanssa. Kannustavat ja lapsen kehitystä ja oppimista myönteisesti kuvaavat viestit ovat tärkeitä. Huoltajan ja henkilöstön havainnot ja keskustelut lapsen päivästä luovat pohjan lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamiselle.

Yhteistyön merkitys on erityisen tärkeää siirtymävaiheissa, kuten lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvatuksen aikaisissa siirtymissä, lapsen vaihtaessa päiväkotia tai aloittaessa esiopetuksen. Yhteisellä keskustelulla on erityinen tehtävä laadittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa (luku 1.3). Yhteistyön merkitys huoltajan kanssa korostuu lapsen tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa (luku 5). Luottamuksellinen ilmapiiri mahdollistaa huoltajan ja henkilöstön välisen yhteistyön myös haastavissa tilanteissa, esimerkiksi huolen herätessä lapsen hyvinvoinnista.

Lasten huoltajilla tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen toiminnan ja kasvatustyön tavoitteiden suunnitteluun ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä hyödynnetään tieto- ja viestintäteknologiaa. Yhteistyö voi tukea myös huoltajien keskinäistä vuorovaikutusta. Huoltajien verkostoituminen ja yhteinen toiminta erilaisissa tilaisuuksissa vahvistaa yhteisöllisyyttä ja antaa tukea henkilöstön työlle.

Ohjeistus paikallisesti päätettävistä asioista

Kuvaa huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön tavoitteet ja käytännöt.

Kuvaa myös eri yhteistyömuotojen arvioinnin käytännöt.

89 Varhaiskasvatuslaki 7 §

90 Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 10 kohta

91 Kielilaki (423/2003) 18 § ja ulkomaalaislaki (301/2014) 203 §

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö Rautavaaran kunnan varhaiskasvatuksessa

Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä korostuu meillä Rautavaaralla avoin vuorovaikutus, johon kuuluu kunnioitus, luottamus ja dialogisuus.

Kun lapselle on myönnetty varhaiskasvatuspaikka, huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö käynnistetään aloituskeskustelulla varhaiskasvatuspaikassa. Lapsen hoitopaikan vastuukasvattajan ja huoltajan käymä keskustelu kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Vanhempi saa tuolloin mahdollisuuden kertoa lapsensa persoonasta, kehitysvaiheesta, arjen tavoista, vahvuuksista, tuen tarpeista sekä kaikista niistä asioista, jotka ovat tärkeitä lapsen hyvinvoinnin ja siirtymävaiheen sujuvoittamisen kannalta. Huoltajan kanssa keskustellaan varhaiskasvatuksen käytännöistä ja alkavaa yhteistyötä koskevista toiveista sekä kasvatustyöhön liittyvistä arvoista, tavoitteista ja vastuista.

Vieraskielisten asiakasperheiden kanssa käytävissä keskusteluissa mahdollistetaan ostopalveluna Rautavaaralla tulkkipalvelua.

Aloituskäytännöt (esim. lapsen tutustumiskäyntien määrä) suunnitellaan ja sovitaan lapsen edun mukaisella tavalla. Pääsääntöisesti tutustumiseen varataan noin kaksi (2) viikkoa. Tutustumiskäynneillä ja varhaiskasvatussuhteen alkupäivinä lapsen hoitopaikan vastuuhoidajat toimii lapsen "luottoaikuisena" ja tutustuttaa hänet talon muihin aikuisiin, lapsiin, tiloihin ja tapoihin.

Parin kuukauden kuluttua varhaiskasvatuksen alkamisesta käydään ensimmäinen varsinainen varhaiskasvatuskeskustelu huoltajien ja lapsen vastuuhoidajan kesken. Rautavaaralla on käytössä sähköinen Wilma varhaiskasvatus -ympäristö, johon mm. lasten varhaiskasvatussuunnitelma kirjataan. Huoltajat voivat täyttää lomakkeelta ennen sovittua Vasu-keskustelua lasten mielipiteitä ja toiveita sekä huoltajilla on mahdollisuus tuoda myös omia ajatuksia ja toiveita esille varhaiskasvatuksesta. Vasu-keskustelussa käydään läpi lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyviä vahvuuksia ja kiinnostuksen kohteita, pohditaan yhdessä lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevia tavoitteita ja toimenpiteitä niiden toteuttamiseksi sekä päätetään toteutumisen arvioinnin käytännöt. Vasu-lomakkeeseen kirjataan lapsen mahdollisesti tarvitsema tuki, mahdollinen lääkehoitosuunnitelma sekä lapsen, henkilöstön ja huoltajien yhdessä sopimat asiat. Myös suunnitelman laatimiseen osallistuneet muut mahdolliset asiantuntijat sekä seuraavan keskustelun ajankohta kirjataan lomakkeeseen, jonka huoltajat tarkistettuaan sähköisesti allekirjoittavat. Rautavaaralla lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan ja arvioidaan kaksi kertaa vuodessa, syyskaudella ja kevätkaudella.

Lasten päivittäisiä tapahtumia ja kokemuksia jaetaan huoltajien kanssa haku- ja tuontitilanteissa. Lisäksi meidän arjessamme toimivaksi käytännöksi on todettu lasten päivittäisten toimintojen dokumentointi mm. valokuvin, joita voidaan lähettää vanhemmille esim. Whats app -sovelluksen kautta. Huoltajan ja henkilöstön havainnot ja keskustelut lapsen päivästä luovat pohjan lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamiselle. On myös tärkeää, että huoltajat kertovat varhaiskasvatuksen henkilöstölle lapsen mielialaan ja vointiin vaikuttavista kodin tapahtumista ja muutoksista, jotta lasta pystytään tukemaan parhaalla mahdollisella tavalla.

Rautavaaralla huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä hyödynnetään tieto- ja viestintäteknologiaa käyttämällä Wilma varhaiskasvatus -sovellusta/ohjelmaa, joka toimii tiedottamisen ja viestinnän välineenä sekä sinne kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelma. Huoltajilla on mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen toiminnan ja kasvatustyön tavoitteiden suunnitteluun ja kehittämiseen vastaamalla vähintään kerran vuodessa asiakastytyväisyyskyselyyn. Huoltajilla on aina mahdollisuus tuoda arkisissa kohtaamisissa mielipiteitä ja kehitysideoita toimintaamme liittyen.

3.3.2. Yhteistyö eri tahojen kanssa

Yhteistyön tavoitteena on varmistaa laadukkaan varhaiskasvatuksen toteuttaminen ja kehittäminen. Varhaiskasvatustilain mukaan kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään

toimittava monialaisessa yhteistyössä ja luotava tarvittavat yhteistyörakenteet⁹². Yksityisen palveluntuottajan on tarpeen mukaan toimittava monialaisessa yhteistyössä⁹³.

Varhaiskasvatuksen yhteistyötahoilla tarkoitetaan kaikkia niitä alueellisia ja paikallisia toimijoita, joiden kanssa varhaiskasvatuksen on luontevaa tehdä yhteistyötä. Yhteistyö esimerkiksi muusta opetuksesta, liikunnasta, kirjastosta ja kulttuurista vastaavien tahojen ja muiden lähiympäristön toimijoiden kanssa lisää oppimisympäristöjen monipuolisuutta ja tukee varhaiskasvatuksen tavoitteita. Muita varhaiskasvatuksen yhteistyötahoja ovat esimerkiksi järjestöt, katsomusyhteisöt kuten seurakunnat, poliisi sekä ravitsemus- ja siivouspalvelut.

Kunnan varhaiskasvatuksen ja sen alueella toimivien yksityisten varhaiskasvatuspalvelujen tuottajien sekä kuntien välinen yhteistyö ja sen kehittäminen on tärkeää. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat kehittää toimintaansa yhteistyössä korkeakoulujen, oppilaitosten, tutkimuslaitosten ja viranomaisten kanssa.

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä myös lastenneuvolan ammattilaisten, lastensuojelun sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kanssa. Yhteistyön merkitys korostuu, kun jollain näistä tahoista herää huoli lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista tai kun lapsen tukea suunnitellaan ja järjestetään. Laajaan terveystarkastukseen sisällytetään varhaiskasvatuksen henkilöstön arvio alle kouluikäisen lapsen selviytymisestä ja hyvinvoinnista varhaiskasvatuksessa huoltajan kirjallisella suostumuksella. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan antama arvio on tärkeä osa lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin arviointia sekä tuen tarpeiden varhaista tunnistamista monialaisessa yhteistyössä⁹⁴.

Ohjeistus paikallisesti päätettävistä asioista

Kuvaa monialaisen yhteistyön tavoitteet, rakenteet ja toimintatavat.

Kuvaa myös eri yhteistyömuotojen arvioinnin käytännöt.

Yhteistyö eri tahojen kanssa Rautavaaran kunnan varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä useiden toimijoiden kanssa. Kulttuuripalvelut tarjoavat hyvät mahdollisuudet kirjaston käyttöön sekä siellä järjestettäviin satutunteihin. Vapaa-ajantoimi järjestää lapsille tapahtumia vuosittain mm. korttiaskartelupajassa ikäihmisille. Yhteistyötä vanhuspalveluiden kanssa kehitetään niin, että päiväkotit ja perhepäivähoito osallistuvat esimerkiksi kalenterivuoden mukaisesti juhliin tai tapahtumiin yhdessä ikäihmisten kanssa.

Varhaiskasvatuspalvelujen lisäksi lapsi voi saada tukea myös muiden lapsia ja perheitä koskevien palvelujen kautta, kuten lastenneuvolasta, kasvatus- ja perheneuvolasta tai vammaispalveluista. On tärkeää, että paikalliset lasten ja perheiden palvelut muodostavat tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden lapsen tuen järjestämisessä.

Neuvolan, huoltajien ja varhaiskasvatuksen yhteistyöllä on suuri merkitys lapsen kokonaiskehityksen arvioinnissa ja seurannassa. Neuvolan ja varhaiskasvatuksen tehtävänä on edistää lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista sekä tukea huoltajia heidän kasvatustyössään. Yhteistyön tarkoituksena on myös tunnistaa varhain lapsen mahdolliset kehitykselliset riskit sekä tarvittaessa ohjata lasta jatkotutkimuksiin tai kuntoutuksen piiriin.

Rautavaaralla huoltajien suostumuksesta 1,5 -vuotiaiden ja 4 -vuotiaiden lasten laajaa terveystarkastusta varten täytetään päiväkodissa ja perhepäivähoidossa lapsen kokonaiskehityksen havainnointi ja arviointi -lomake. Lomake sisältää omat täytettävät kohdat lapsen kokonaisvaltaisesta kehityksestä huoltajille, varhaiskasvatuksen henkilöstölle sekä neuvolan työntekijälle. Huoltajat toimittavat lomakkeen neuvolaan lasten terveystarkastuksen yhteydessä.

⁹² Varhaiskasvatuslaki 7 ja 22 §

⁹³ Varhaiskasvatuslaki 7 §

⁹⁴ Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011) 7, 9 ja 13 § sekä varhaiskasvatuslaki 7 §

Rautavaaralla tehdään monialaista yhteistyötä lasten tarpeita vastaavasti neuvolan, perhetyön, sosiaalityön sekä muiden terveydenhuollonpalveluiden toimijoiden kesken. Monialaista yhteistyötä tehdään myös lasten toiminta - ja puheterapeuttien kanssa.

Varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa tehtävää yhteistyötä järjestetään ostopalveluna Rautavaaran kunnan päiväkotiiin ja perhepäivähoitoon. Varhaiserityiskasvatus tukee lapsen kokonaisvaltaista kehitystä ja oppimista. Riittävän varhaisella ja oikein kohdennetulla tuella voidaan ehkäistä ongelmien syntyä, kasvamista ja monimuotoistumista.

Rautavaaralla monialainen yhteistyöverkosto kokoontuu säännöllisesti. Yhteistyöverkoston kuuluvat neuvola, sosiaalityö, perhetyö, päihde- ja mielenterveysyö.

3.4. Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan

- *varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin kehittämisen tavoitteet ja toteuttaminen sekä arvioinnin käytännöt*
- *inklusiivisten toimintatapojen kehittäminen ja toteuttaminen*
- *varhaiskasvatuksen käytettävät oppimisympäristöt sekä niiden arviointiin liittyvät käytännöt*
- *huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön tavoitteet ja käytännöt*
- *monialaisen yhteistyön tavoitteet, rakenteet ja toimintatavat*
- *eri yhteistyömuotojen arvioinnin käytännöt*
- *miten kiusaamista, väkivaltaa ja häirintää ehkäistään, miten kiusaamiseen, väkivaltaan ja häirintään puututaan ja miten toimenpiteiden toteutumista seurataan.*

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii, että kukin varhaiskasvatuksen toimintayksikkö voi täsmentää toimintakulttuuriinsa ja oppimisympäristöjen kehittämiseen liittyviä tavoitteita sekä yhteistyöhön liittyviä käytäntöjä. Täsmennykset voidaan kirjata paikalliseen suunnitelmaan varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaisesti.

4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen

4.1. Pedagogisen toiminnan viitekehys

Varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa ja sen toteuttamista kuvaa kokonaisvaltaisuus. Tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä laaja-alaista osaamista (kuvio 1). Pedagoginen toiminta toteutuu lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa. Lasten omaehtoinen, henkilöstön ja lasten yhdessä ideoima sekä henkilöstön suunnittelema toiminta täydentävät toisiaan. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta läpäisee kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden.

Kuvio 1. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan viitekehys

Tavoitteellisen ja inklusiivisen toiminnan perustan luovat arvoperusta (luku 2.4), oppimiskäsitys (luku 2.5), niihin pohjautuva toimintakulttuuri (luku 3) sekä monipuoliset oppimisympäristöt (luku 3.2), yhteistyö (luku 3.3), työtavat (luku 4.3) ja lapsen tuki (luku 5). Lasten mielenkiinnon kohteet ja tarpeet sekä heidän kasvuympäristönsä liittyvät merkitykselliset asiat ovat toiminnan suunnittelun lähtökohtana. Lähtökohtana ovat myös luvussa 4.5 kuvatut oppimisen alueet. Laadukkaan pedagogisen toiminnan edellytyksenä on suunnitelmallinen dokumentointi, arviointi ja kehittäminen (luvut 4.2 ja 7). Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ohjaavat osaltaan toiminnan suunnittelua (luku 2.7).

Pedagogisen toiminnan tavoitteita ja periaatteita tarkennetaan paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa. Tavoitteita tarkennettaessa otetaan huomioon varhaiskasvatuksen eri toimintamuodot, niiden henkilöstörakenne ja muut ominaispiirteet. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmat (luku 1.3) ovat lapsiryhmän toiminnan suunnittelun lähtökohtia. Toimintaa toteutetaan niin, että jokaisella lapsella

on oikeus edetä oppimisessaan siten, että varhaiskasvatuksesta ja esiopetuksesta muodostuu lapselle mielekäs jatkumo.

Ohjeistus paikallisesti päätettävistä asioista

Kuvaa pedagogisen toiminnan suunnittelun ja toteuttamisen periaatteita sekä seurannan ja arvioinnin käytäntöjä.

Kuvaa lasten mielenkiinnon kohteiden ja osallisuuden huomioon ottamisen tapoja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa.

Pedagogisen toiminnan viitekehys Rautavaaran kunnan varhaiskasvatuksessa

Rautavaaran kunnassa varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelun lähtökohtana ovat valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman arvoperustan lisäksi kunnan ohjaavat arvot sekä oppimiskäsitys. Rautavaaran kunnan varhaiskasvatuksen arvot ovat hyvä ja yksilöllinen hoito, turvallisuus, välittäminen sekä positiivinen pedagogiikka. Varhaiskasvatuksemme avoin, turvallinen ja kiireetön ilmapiiri luo perustan kokonaisvaltaiselle oppimiselle, jossa lapsi oppii uusia asioita tutkimalla, kokeilemalla, havainnoimalla ja leikkimällä. Pedagogiikka koskettaa varhaiskasvatuksessa kaikkea toimintaa. Varhaiskasvatuksen henkilöstöltä vaaditaan herkkyyttä pysähtyä pedagogisiin arvokkaisiin hetkiin lasten kanssa. Pysähdytään, ihmetellään ja pohditaan yhdessä lapsen ihmetyksen äärellä. Arjen pienistä pedagogisista hetkistä voi syntyä laajoja ja merkityksellisiä kokonaisuuksia lapsille, joita voidaan laajentaa arjen toiminnassa.

Pedagogisen toiminnan suunnittelu pohjautuu lasten mielenkiinnon kohteisiin ja tarpeisiin. Arjessa tapahtuvan lasten havainnointi tukee pedagogista toiminnan suunnittelua ja arviointia. Lisäksi tukea tarvitseville lapsille pedagogisen toiminnan suunnittelua arviointia tehdään yhdessä eri ammattitahojen ja asiantuntijoiden kanssa. Arjessa yhteinen ja avoin pedagoginen keskustelu, pohdinta ja yhteiset tavoitteet lapsen parhaaksi jäsentävät myös varhaiskasvattajien työtä suunnitelmallisessa pedagogisessa työssä. Lapsikohtaisessa- ja ryhmäkohtaisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa tavoitteet asetetaan pedagogiselle toiminnalle, johon arviointi kohdistuu. Varhaiskasvattajan oman työn arviointi perustuu lisäksi hänelle määriteltyyn perustehtävään ja varhaiskasvatuksen yhteisiin arvoihin sekä yhteisiin sopimuksiin. Pedagogista arviointia ja työn kehittämistä on myös lapsilta ja huoltajilta saatu palaute toiminnasta, joka otetaan huomioon toiminnan suunnittelussa. Päiväkodin johtaja käy keskustelua pedagogisen toiminnan kokonaisuuden toteutumista yhdessä varhaiskasvatuksen henkilöstön kanssa säännöllisissä tiimi- ja talonpalavereissa sekä perhepäivähoitajien ammattiryhmäpalavereissa.

4.2. Pedagoginen dokumentointi

Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteuttamisen, arvioimisen ja kehittämisen keskeinen työmenetelmä. Se on jatkuva prosessi, jossa havainnot, dokumentit ja niiden vuorovaikutuksellinen tulkinta muodostavat ymmärrystä pedagogisesta toiminnasta. Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa lasten ja huoltajien osallistumisen toiminnan arviointiin, suunnitteluun ja kehittämiseen.

Pedagoginen dokumentointi tuottaa tietoa lasten elämästä, kehityksestä, kiinnostuksen kohteista, ajattelusta, oppimisesta ja tarpeista sekä lapsiryhmän toiminnasta konkreettisella ja monipuolisella tavalla. Yksittäisten dokumenttien, esimerkiksi valokuvien, piirrosten tai henkilöstön havaintojen, avulla voidaan yhdessä lasten kanssa tarkastella heidän kehitystään ja oppimistaan. Lasten jo saavuttamat tiedot ja taidot, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet tulevat näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin kautta ja ovat toiminnan suunnittelun perusta.

Suunnitelmallisen dokumentoinnin tavoitteena on, että henkilöstö oppii tuntemaan yksittäistä lasta, ymmärtämään lasten välisiä suhteita sekä ryhmän henkilöstön ja lasten välisen vuorovaikutuksen luonnetta. Pedagogisen dokumentoinnin tarkoitus on toteuttaa varhaiskasvatusta lapsilähtöisesti. Dokumentoinnin avulla saatuja tietoja ja ymmärrystä hyödynnetään esimerkiksi työtapojen, oppimisympäristöjen, toiminnan tavoitteiden, menetelmien

ja sisältöjen jatkuvassa muokkaamisessa lasten kiinnostusta ja tarpeita vastaavaksi. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on osa pedagogisen dokumentoinnin prosessia (luku 1.3). Suunnitelmallista pedagogista dokumentointia tarvitaan myös lapselle annettavan tuen tarpeiden arvioinnissa (luku 5).

Pidemmältä aikaväliltä kootut dokumentit ovat tärkeä osa pedagogisen toiminnan arviointia, henkilöstön toiminnan itsearviointia (luku 7.1) sekä toimintakulttuurin kehittämistä.

Ohjeistus paikallisesti päätettävistä asioista

Kuvaa varhaiskasvatuksen pedagogisen dokumentoinnin periaatteita ja käytäntöjä.

Pedagoginen dokumentointi Rautavaaran kunnan varhaiskasvatuksessa

Dokumentoinnin avulla on teemme varhaiskasvatuksen arjessa näkyväksi lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista. Tallennettuja dokumentteja, kuten valokuvia, videoita, haastatteluja, lasten tuottamia piirustuksia, askarteluja ja sadutuksia käytetään varhaiskasvatuksen pedagogisen arjen suunnittelussa, arvioinnissa ja kehittämisessä. Dokumenttien avulla voidaan lasten kanssa käsitellä yhdessä koettuja asioita ja seurata lapsen tai lapsiryhmän kasvua, kehitystä ja oppimista. Pedagogisten dokumenttien pohjalta käyty yhteinen dialogi työyhteisössä tekee myös lasten toiminnasta merkityksellistä. Teemme lasten arkea näkyväksi ja kuuluvaksi huoltajille esim. päivittäisissä kohtaamisissa, valokuvoin tai videoin Whats appin kautta.

Pedagogiseen dokumentointiin kuuluvat vahvasti hoidon aloituksessa Wilmaan täytettävä aloituskeskustelulomake, johon kirjataan lapsen mielenkiinnon kohteita ja vahvuuksia sekä mahdollisia tuen tarpeita. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan tehtyjen tavoitteiden pohjalta kirjataan päiväkodin tai perhepäivähoitajien lapsiryhmän toimintaan liittyvät tavoitteet, joiden toteutumista arvioidaan säännöllisesti yhdessä huoltajien kanssa. Säännöllisen dokumentoinnin avulla arvioidaan lapsen mahdolliset kehityksen ja oppimisen tuen tarpeet sekä varhaiskasvattajien toimintaa lapsiryhmässä. Havainnoinnin ja dokumentoinnin kautta arvioimme säännöllisesti käytettyjen työtapojen ja oppimisympäristöjen sopivuutta yksittäiselle lapselle ja lapsiryhmälle. Monialaisen yhteistyön kautta saatua tietoa hyödynnetään lapsen varhaiskasvatuksen toteutuksessa ja arvioinnissa. Päiväkodin tai perhepäivähoidon pedagogisen toiminnan dokumentointia ovat mm. vuosisuunnitelmat, päiväkodin ryhmävasu ja tiimisopimus, ryhmäkohtaiset viikko- ja/tai kuukausisuunnitelmat ja näiden säännölliset arvioinnit. Pedagogista dokumentointia hyödynnetään myös pidemmällä aikajänteellä varhaiskasvatoiminnan että kunnan varhaiskasvatussuunnitelman arvioinnissa.

Varhaiskasvatuksessamme käytössä olevia erilaisia dokumentointitapoja ovat:

- Havainnointi ja kirjaus: Havainnoimme säännöllisesti lapsen toimintaa yksilöllisesti ja ryhmässä
- Valokuvaus ja videointi: Huoltajien suostumuksella dokumentoidaan vuorovaikutteista toimintaa esim. leikissä tai erilaisilla toimintatuokioilla
- Lapsihaastattelut: Haastattelemme lapsia käyttämällä kehittämäämme valmista haastattelurunkoa tai tilanteeseen sopivaa tapaa esim. piirustuksen kautta. Haastattelemalla selvitämme mm. lapsen mielenkiinnon kohteita, ajatuksia, näkemyksiä, toiveita ja vahvuuksia.
- Lapsen kasvunkansio: Pienempien lasten kansioissa korostuvat enemmän aikuisten havainnot ja niiden pohjalta tuotetut dokumentit. Isommat lapset rakentavat kansioista alusta saakka itse aikuisen tukemana. Kansiot ovat aina lapsen näköisiä. Kansioihin talletetaan lapsen koko varhaiskasvatusajalta tai yksittäisen toimintakauden ajalta erilaisia kuvia, piirustuksia, tekstejä ja tehtäviä. Kasvun kansiota käytetään lapsen vasukeskustelujen tukena. Kansioon kerätään materiaalia, jonka avulla voidaan tarkastella laaja-alaisen osaamista sekä oppimisen alueita.
- Havainnointilomakkeet: Hyödynnetään varhaiskasvatuksen erilaisia lomakkeita, kuten neuvolalomaketta.
- Lapsen oma varhaiskasvatussuunnitelma: Sisältää kokonaisvaltaisesti lapsen kasvuun, kehitykseen ja oppimiseen liittyvät asiat ja mahdolliset tuen tarpeet.

4.3. Monipuoliset työtavat

Työtapojen valintaa ohjaavat varhaiskasvatukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten ikä, tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Toiminnalliset sekä luovuutta ja osallisuutta edistävät työtavat ovat lapsille luontevia oppimisen tapoja. Tällaisia ovat esimerkiksi lasten omaehtoinen ja ohjattu leikki, tutkiminen, liikkuminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaisu. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään toiminnassa. Monipuoliset työtavat ovat sekä oppimisen väline että opettelun kohde. Tämän vuoksi on tärkeää, että henkilöstö ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja erikokoisissa ryhmissä sekä itsenäisesti. Työskenneltäessä lapsia rohkaistaan kyselemään ja ihmettelemään sekä päättämään ja ratkaisemaan ongelmia yhdessä.

Henkilöstöltä edellytetään ammattitaitoa ja herkkyyttä tunnistaa eri tilanteiden pedagogisia mahdollisuuksia. Tämä näkyy muun muassa taitona havaita lasten aloitteita ja tunnetiloja sekä muuttaa ja suunnata omaa toimintaansa niiden mukaisesti. Lasten aloitteet voivat olla kehollisia ja sanattomia, joten niiden ymmärtäminen ja niihin vastaaminen edellyttävät henkilöstöltä sensitiivistä läsnäoloa ja lapsen hyvää tuntemista.

Lapset ottavat osaa työtapojen suunnitteluun ja valintaan omien edellytystensä mukaisesti. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan sekä kokeilla erilaisia työtapoja. Työtapojen vaihteleva käyttö tarjoaa eri-ikäisille ja eri tavoin oppiville lapsille onnistumisen kokemuksia. Monipuoliset työtavat edellyttävät monipuolisia oppimisympäristöjä. Työtapojen käytössä hyödynnetään henkilöstön ja lasten osaamista sekä kokeillaan ja kehitetään uusia työtapoja.

Ohjeistus paikallisesti päätettävistä asioista

Kuvaa monipuolisten työtapojen valintaa ja käyttöä ohjaavia periaatteita.

Monipuoliset työtavat Rautavaaran kunnan varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatuksessa erilaiset työtavat vaihtelevat toiminnan sisältöjen ja lapsiryhmän koon, tarpeiden, iän, kehitystason, mielenkiinnon kohteiden ja toiveiden mukaan inklusiivisten periaatteiden mukaisesti. Pääsääntöisesti työ- ja toimintatapamme painottuu pienryhmätöihin. Kiireettömässä ja turvallisessa pienryhmätöissä mahdollistetaan lasten yksilöllisempi huomioiminen, parannetaan pedagogisen toiminnan toteuttamisen edellytyksiä sekä vastataan lasten tuen tarpeisiin paremmin. Pienryhmiä muokataan joustavasti tilanteisiin ja lapsen tarpeisiin vastaavaksi. Monipuolisissa työtapojen käytössä huomioimme lapselle ominaiset tavat toimia leikin, tutkimisen, liikkumisen sekä taiteellisen kokemisen ja ilmaisun kautta.

Lasten osallisuus korostuu toiminnan suunnittelussa ja varhaiskasvatustoiminnassa. Meille tärkeintä on, että lapsi tulee kuulluksi ja ymmärretyksi. Varhaiskasvatuksen sensitiivinen työote ja herkkyys havainnoida ovat kulmakiviä lapsen osallisuuden huomioimisessa. Toiminnassamme ja erilaisilla työtavoilla mahdollistetaan kuulluksi ja ymmärretyksi tuleminen myös niiltä lapsilta, jotka eivät ikänsä, kielellisen kehityksen tai muun tuen tarpeen vuoksi ilmaise itseään sanallisesti inklusiivisten periaatteiden mukaisesti. Oppimisympäristöjä sisä- ja ulkotiloissa muokataan lasten kanssa yhdessä. Työtapojen toimivuutta ja mielekkyyttä arvioidaan arjessamme säännöllisesti.

4.4. Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä

Leikki on keskeinen toimintatapa varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tarjota kaikille lapsille mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin. Leikki edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Leikissä lapsi oppii, mutta lapselle itselleen leikki ei ole tietoisesti oppimisen väline

vaan tapa olla ja elää sekä hahmottaa maailmaa. Kokemukset, jotka herättävät lapsissa tunteita, uteliaisuutta ja kiinnostusta, virittävät leikkiin.

Lapselle leikin merkitys syntyy leikistä itsestään. Leikki tuottaa lapsille iloa ja mielihyvää. Leikkiessään lapset ovat aktiivisia toimijoita: he jäsentävät ja tutkivat ympäröivää maailmaa, luovat sosiaalisia suhteita sekä muodostavat merkityksiä kokemuksistaan. Leikissä lapset rakentavat käsitystä itsestään ja muista ihmisistä. Leikkiessään lapset sekä jäljittelevät että luovat uutta ja muuntavat näkemäänsä. Samalla he mallintavat ja testaavat haaveitaan ja toiveitaan. Mielikuvitus mahdollistaa sen, että lapset voivat kokeilla erilaisia rooleja ja ideoita, joita he muuten eivät voisi toteuttaa. Leikkiessään lapset voivat käsitellä itselleen vaikeita kokemuksia. Leikissä on turvallista kokeilla, yrittää ja erehtyä.

Leikissä yhdistyvät keskeiset oppimista edistävät elementit: innostus, yhdessä tekeminen ja omien taitojen haastaminen. Leikki kehittyy ja saa eri muotoja kokemusten karttuessa. Henkilöstön ja lasten sekä lasten keskinäinen vuorovaikutus luovat perustan ajattelun ja kielen kehitykselle sekä kehittyville leikkitaidoille. Lapset havainnoivat, kokeilevat ja oppivat yhteisön sääntöjä leikissä. Ryhmässä leikkiessään lapset oppivat säätämään tunteitaan ja tahtomistaan sekä huomioimaan toisten ihmisten näkökulmia. Yhteisöllisyys kasvaa leikin kautta ja vahvistaa myönteistä tunneilmastoa.

Leikki on varhaiskasvatuksen keskeinen työtapana. Pedagogisessa toiminnassa voidaan leikin juonen kehittämissä ja leikkimaailmojen rakentamisessa yhdistää esimerkiksi draamaa, improvisaatiota tai satuja. Henkilöstön tulee tiedostaa keskittyneen tutkimisen, spontaanin luovan ilmaisun sekä vauhdikkaiden liikunta- ja peuhausleikkien merkitys lasten hyvinvoinnille ja oppimiselle. Eri tilanteita voi rikastaa leikinomaisuudella. Lorut, sanaleikit, laulut ja yhteinen hassuttelu vahvistavat myönteistä ilmapiiriä, mikä tukee oppimista ja hyvinvointia.

Henkilöstön tehtävä on turvata leikin edellytykset inklusiivisten periaatteiden mukaisesti, ohjata leikkiä sopivalla tavalla ja huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti. Henkilöstön tulee suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti tukea lasten leikin kehittymistä sekä ohjata sitä joko leikin ulkopuolelta tai olemalla itse mukana leikissä. Henkilöstön fyysinen ja psyykinen läsnäolo tukee lasten välistä vuorovaikutusta ja ehkäisee ristiriitatilanteiden syntymistä.

Henkilöstön tulee havainnoida ja dokumentoida lasten leikkiä. Leikin havainnointi lisää henkilöstön ymmärrystä lasten ajattelusta ja kiinnostuksen kohteista sekä heidän tunteistaan ja kokemuksistaan. Havainnointia käytetään leikin ja muun toiminnan suunnittelussa ja ohjaamisessa. Henkilöstöltä edellytetään herkkyyttä ja ammattitaitoa sekä sukupuolisensitiivisyyttä havaita lasten leikkialoitteita ja vastata niihin sopivalla tavalla.

Pitkäkestoiseen leikkiin tarvitaan aikaa, rauhaa ja tilaa sekä sopivia ja lasten saatavilla olevia leikkivälineitä ja materiaaleja. Oppimisympäristöjen tulee joustaa leikkien mukaan, sillä leikit eivät välttämättä pysy paikallaan niille nimetyissä tiloissa.

Lasten kulttuurin ja lapsille suunnatun median tunteminen auttaa henkilöstöä ymmärtämään lasten leikkejä. Myös erilaiset pelit sekä digitaaliset välineet ja sovellukset tarjoavat niihin monenlaisia mahdollisuuksia. Leikkiin kannustavassa oppimisympäristössä myös aikuinen on oppija. Henkilöstö keskustelee leikin merkityksestä ja lasten leikkeihin liittyvistä havainnoista huoltajien kanssa. Tällä tavoin voidaan edistää leikkien jatkumista kotona tai varhaiskasvatuksessa.

Ohjeistus paikallisesti päätettävistä asioista

Kuvaa käytäntöjä, jotka tukevat lasten leikkiä inklusiivisten periaatteiden mukaisesti.

Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä Rautavaaran kunnan varhaiskasvatuksessa

Leikin pedagoginen suunnittelu lähtee lapsesta itsestään, lapsen ajatuksista, kiinnostuksen kohteista, omista taidoista ja valmiuksista. Lasten leikkiympäristöjä sisällä että ulkona

piha-alueella suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa heidän tarpeisiin sopivaksi inklusiivisten periaatteiden mukaisesti. Rautavaaran päiväkodin ja perhepäivähoitajien lähiluonnon hyödyntäminen kaikkina vuodenaikoina kuuluvat vahvasti toimintaamme. Liikkuva varhaiskasvatus näkyy vahvasti mukana lapsen leikin kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tukemisen taustalla.

Varhaiskasvatuksen henkilöstö on leikin mahdollistaja ja rikastaja. Aikuisen rooli leikissä on vaikuttaa suoraan olemalla leikissä mukana tai välillisesti, jolloin hän seuraa lasten leikkiä ottaen huomioon lasten ikä- ja kehitystaso. Varhaiskasvatuksen henkilöstö on kiinnostunut lapsen leikistä ja tunnistaa leikin kehityksen eri vaiheet. Aikuisen aito läsnäolo, mukana leikkiminen, sensitiivisyys ja hyvä vuorovaikutus tukevat ja rikastuttavat lasten leikkiä. Leikin havainnoinnista henkilöstö saa arvokasta tietoa tilanteista, joissa lapsi tarvitsee vielä ohjausta ja tukea. Leikissä tuetaan lasten vuorovaikutustaitoja ja ryhmässä toimimisen taitoja. Leikin kautta tuetaan tunnetaitojen kehittymistä. Puututaan välittömästi ristiriitatilanteisiin ja ratkotaan niitä yhdessä rakentavasti. Varmistamme, että lapsella on päivän aikaan riittävästi aikaa leikille ja tuemme sekä mahdollistamme pitkäkestoista leikkiä, jolloin lapset voivat jättää leikit ja leikkirakennelmat kesken.

4.5. Oppimisen alueet

Oppimisen alueet kuvaavat varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Ne ohjaavat henkilöstöä monipuolisen ja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa yhdessä lasten kanssa. Lapsilla on oikeus saada monipuolisia kokemuksia oppimisen eri alueista. Oppimisen alueet eivät ole erikseen toteutettavia, toisistaan irrallisia kokonaisuuksia, vaan niiden aihepiirejä yhdistetään ja sovelletaan lasten mielenkiinnon kohteiden ja osaamisen mukaisesti. Oppimisen alueet on ryhmitelty esiopetussuunnitelman perusteiden⁹⁵ mukaisesti viideksi kokonaisuudeksi:

- *Kielten rikas maailma*
- *Ilmaisun monet muodot*
- *Minä ja meidän yhteisömme*
- *Tutkin ja toimin ympäristössäni*
- *Kasvan, liikun ja kehityn.*

Oppimisen alueita yhdistelevä ja soveltava pedagoginen toiminta mahdollistaa asioiden ja ilmiöiden laaja-alaisen tarkastelun ja tutkimisen. Lasten mielenkiinnon kohteet ja kysymykset ovat toiminnan keskeinen lähtökohta. Aihepiirit voivat nousta esimerkiksi leikeistä, saduista, retkistä tai spontaaneista vuorovaikutustilanteista lasten ja henkilöstön kesken tai lasten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Tapa, jolla oppimisen alueiden tavoitteita käsitellään, vaihtelee valittujen aihepiirien, tilanteiden ja lasten oppimisen mukaan. Henkilöstön tehtävänä on varmistaa, että pedagoginen toiminta edistää eri-ikäisten lasten kehitystä ja oppimista.

Ohjeistus paikallisesti päätettävistä asioista

Kuvaa oppimisen alueiden tavoitteita ja sisältöjä.

Kuvaa lasten mielenkiinnon kohteiden ja osallisuuden huomioon ottamisen tapoja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa.

4.5.1. Kielten rikas maailma

*Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten **kielellisten taitojen** ja **valmiuksien** sekä **kielellisten identiteettien** kehittymistä. Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin, teksteihin ja kulttuureihin. Kielen kehityksen tukeminen kytkeytyy lapsen monilukutaidon kehittymiseen (luku 2.7). Lisäksi se on yhteydessä muun muassa lasten*

95 Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvään laaja-alaiseen osaamiseen. Kehittyvät kielelliset taidot avaavat lapsille uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen.

Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde että väline. Sen avulla lapsi ottaa haltuun erilaisia tilanteita ja asioita sekä toimii vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ilmaisee itseään ja hankkii tietoa. Lasten kielellistä kehitystä tukee monipuolinen varhaiskasvatuksen kieliympäristö sekä yhteistyö huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksessa lapsille annetaan kannustavaa ja johdonmukaista palautetta heidän kielenkäyttö- ja vuorovaikutustaidoistaan.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan jokaisen lapsen opetuskielen taitojen kehittymistä. Kasvatuksessa ja opetuksessa otetaan huomioon, että lapset kasvavat erilaisissa kielellisissä ympäristöissä, ja että he voivat samaan aikaan omaksua useita eri kieliä. Kotien tavat käyttää kieltä ja olla vuorovaikutuksessa vaihtelevat, ja kodeissa voidaan puhua useita kieliä. Kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta tehdään varhaiskasvatuksessa näkyväksi yhteistyössä huoltajien kanssa. Tämä osaltaan tukee lasten kielellisten identiteettien kehittymistä. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia varhaiskasvatuksessa käsitellään luvussa 4.6.

Kielen oppimisen kannalta on tärkeää tiedostaa, että saman ikäiset lapset voivat olla eri vaiheissa kielen kehityksen eri osa-alueilla. **Kielelliset identiteetit kehittyvät**, kun lapsia ohjataan ja tuetaan kielellisten taitojen ja valmiuksien keskeisillä osa-alueilla.

Kuvio 2. Lasten kielen kehityksen keskeiset osa-alueet varhaiskasvatuksessa

Vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta lasten kokemukset kuulluksi tulemisesta ja siitä, että heidän aloitteisiinsa vastataan, ovat tärkeitä. Henkilöstön sensitiivisyys ja reagointi myös lasten non-verbaaleihin viesteihin on keskeistä. Vuorovaikutustaitojen kehittymistä tuetaan kannustamalla lapsia kommunikoimaan toisten lasten ja henkilöstön kanssa.

Lasten **kielen ymmärtämisen taitoja** tuetaan runsaan kielellisen mallintamisen avulla. Johdonmukainen toiminnan sanallistaminen ja keskusteleminen tukevat lasten sanavarannon kehittymistä. Erilaisissa varhaiskasvatuksen tilanteissa käytetään kuvailevaa ja tarkkaa kieltä. Tarvittaessa käytetään kuvia, esineitä ja tukiviittomia.

Lasten **puheen tuottamisen taitojen** kehittymistä seurataan ja ohjataan. Lapsia rohkaistaan puhumaan eri tilanteissa sekä aikuisten että toisten lasten kanssa. Tämä auttaa lapsia käyttämään ja ymmärtämään puhuttua kieltä. Lasten kanssa kiinnitetään vähitellen huomiota myös äänensävyihin ja äänenpainoihin.

Lasten **kielen käyttötaitoja** ohjataan ja kielen käyttöä pohditaan yhdessä lasten kanssa eri tilanteissa. Tavoitteena on tilannetietoisien kielen käytön vahvistuminen. Lasten kanssa harjoitellaan kertomista, selittämistä ja puheen vuorottelua. Lisäksi eläytyminen, huumorin käyttö sekä hyvien tapojen opettelu vahvistavat lasten kielen käyttötaitoja. Tutustuminen erilaisiin teksteihin tukee kielen käyttötaitojen kehittymistä ja auttaa lapsia havaitsemaan puhutun ja kirjoitetun kielen eroja.

Lasten kielellinen ilmaisu monipuolistuu, kun heidän **kielellinen muistinsa ja sanavarantonsa** laajenee. Henkilöstön tehtävä on tukea tietoisesti tätä kehitystä. Kielellisen muistin kehittymistä tukevat esimerkiksi lorujen ja laululeikkien käyttö. Kielellä leikittely, nimeäminen sekä kuvaavien sanojen käyttäminen edistävät lasten kielellisen muistin ja sanavarannon kehittymistä. Kiireetön keskustelu ja lukeminen sekä tarinoiden kerronta tarjoavat mahdollisuuksia pohtia sanojen ja tekstien merkityksiä ja opetella uusia käsitteitä asiayhteyksissä.

Lähiympäristön eri kielten havainnointi tukee lasten **kielitietoisuuden kehittymistä**. Henkilöstön tehtävänä on herättää ja lisätä lasten kiinnostusta suullista ja kirjoitettua kieltä sekä vähitellen myös lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Kielen havainnoinnin ja tutkimisen avulla suunnataan lasten huomiota sanojen merkityksistä kielen muotoihin ja rakenteisiin, kuten sanoihin, tavuihin ja äänneisiin. Lapsia rohkaistaan kirjoittamaan ja lukemaan leikillisesti.

Varhaiskasvatuksessa käytetään rikkaita ja vaihtelevia tekstejä. Lasten kanssa tutustutaan monipuolisesti lastenkirjallisuuteen. Lapsille kerrotaan tarinoita, ja heitä kannustetaan itse keksimään niitä. Lasten kertomuksia, loruja ja sanallisia viestejä dokumentoidaan. Monilukutaitoa tukevassa varhaiskasvatuksessa puheen rinnalla käytetään muun muassa visuaalisia, auditiivisia ja audiovisuaalisia viestejä sekä tekstejä.

Ohjeistus paikallisesti päätettävistä asioista

Liitä paikalliseen varhaiskasvatussuunnitelmaan Kielten rikas maailma teksti sellaisenaan, jotta varhaiskasvatuksen yhtenäisyys voi toteutua.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa voidaan tarkentaa perusteiden oppimisen alueiden tavoitteita ja sisältöjä.

Kielten rikas maailma Rautavaaran kunnan varhaiskasvatuksessa

Kielen kehityksen tukeminen ja monipuolinen, kielirikas ympäristö ovat tietoista ja suunnitelmallista varhaiskasvatustoimintaa. Aikuisen sensitiivisyys, aito läsnäolo ja herkyys lasten aloitteisiin ovat tärkeitä. Kiinnitämme huomiota tietoisesti, millä tavalla ryhmän aikuiset käyttävät kieltä lasten että toisten aikuisten kanssa. Ryhmän aikuinen toimii koko ajan kielellisenä mallina, joita seuraamalla lapset oppivat puheen tuottamista kuin myös muita moniulotteisempia asioita kielen merkityksestä, esim. nonverbaalista kieltä.

Huolehdimme, että kielen kehitystä tukeva oppimisympäristö niin päiväkodissa kuin perhepäivähoidossa vastaavat lapsen ikä- ja kehitystasoa sekä mielenkiinnon kohteita. Lapsen osallisuutta vahvistetaan varhaiskasvatuksessa tarvittaessa kommunikaatiota tukevilla erilaisilla menetelmillä, kuten kuvaohjauksella, tukiviittomilla tai käyttämällä piirtämistä. Lisäksi sadut, lorut ja laulut ovat osa kielenkehitystä tukevaa päivittäistä varhaiskasvatustoimintaamme. Lapset oppivat kieltä kaiken aikaa. Kielen kehityksen tukemisen kannalta onkin tärkeää, että lapselle jutellaan paljon ja sanoitetaan arjen toimintaamme ja tilanteita, vaikka lapsi ei vielä osaisi sanaakaan. Monikulttuurisuuteen ja -kielisyyteen suhtaudutaan ja asennoidutaan positiivisesti ja nähdään se rikkautena lapsiryhmässä. Rautavaaran hyvä ja monipuolinen kirjasto mahdollistaa tiiviiseen yhteistyöhön ja säännöllisiin vierailuihin kirjastossa. Lasten kielen kehitystä ja valmiuksia seurataan ja arvioidaan yhteistyössä huoltajien kanssa. Tarvittaessa konsultoidaan myös varhaiskasvatuksen erityisopettajaa.

Varhaiskasvatustoiminnassamme näkyvät osa-alueen sisällöt mm. seuraavasti:

- sadut
- lorut
- musiikki ja laulut
- päivittäiset keskustelut ja hetket lasten kanssa
- hassuttelut
- riittelyt ja sanaleikit
- piirtäminen ja kirjoittaminen
- lukeminen, tarinat ja sadutus
- eri kieliin ja kulttuureihin tutustuminen

4.5.2. Ilmaisun monet muodot

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tavoitteellisesti tukea lasten **musiikillisen, kuvallisen, käsityöllisen, sanallisen ja kehollisen ilmaisun** kehittymistä sekä tutustuttaa heitä eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön. Lasten ilmaisulle on luonteenomaista kokonaisvaltaisuus

ja ilmaisun eri muotojen luova yhdisteleminen. Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät lasten oppimisedellytyksiä, sosiaalisia taitoja ja myönteistä minäkuvaa sekä valmiuksia ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja luovat merkityksiä erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Kyky kuvitella ja luoda mielikuvia on keskeistä myös lapsen eettisen ajattelun kehittymiselle. Kulttuuriperintöön, taiteeseen ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osaamista myös monilukutaidon sekä osallistumisen ja vaikuttamisen osa-alueilla.

Kulttuuri on tärkeä osa lapsen identiteettiä. Varhaiskasvatuksessa lapsille tarjotaan mahdollisuuksia nähdä ja kokea monipuolisesti taidetta ja muuta kulttuuria. Taiteeseen ja kulttuuriin liittyvät kokemukset vahvistavat lasten kykyä omaksua, käyttää ja tuottaa kulttuuria. Samalla lapset oppivat ymmärtämään taiteen ja kulttuuriperinnön merkitystä ja arvoa.

Ilmaisun eri muodot tarjoavat lapsille keinoja kokea ja hahmottaa maailmaa heitä puhuttelevalla ja innostavalla tavalla. Taiteellinen ilmaisu tarjoaa lapsia motivoivia keinoja havaintojen, tunteiden ja luovan ajattelun näkyväksi tekemiseen. Ilmaisun eri muotoihin tutustutaan moniaistisesti, erilaisia työtapoja, oppimisympäristöjä sekä lähiympäristön kulttuuritarjontaa hyödyntäen. Oppimisympäristöjen esteettisyys, innostavuus, saatavilla olevat monipuoliset välineet ja materiaalit sekä riittävä ohjaus ovat merkityksellisiä ilmaisumuotoihin tutustuttaessa.

Taidekasvatus sisältää sekä spontaania että ennalta suunniteltua toimintaa. Ilmaisun ja oppimisen prosesseissa korostuu kokeilu, tutkiminen, tekemisen eri vaiheiden harjoittelu ja niiden dokumentointi. Jokaisen lapsen yksilöllistä ilmaisua tuetaan ja lasten yhteisille luoville prosesseille annetaan riittävästi aikaa ja tilaa. Henkilöstön, lasten ja yhteistyökumppaneiden erityisosaamisen hyödyntäminen rikastuttaa taidekasvatusta.

Varhaiskasvatuksen **musiikillisen ilmaisun** tavoitteena on tuottaa lapsille musiikillisia kokemuksia sekä vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin. Lapsia ohjataan elämykselliseen kuuntelemiseen ja ääniympäristön havainnointiin. Lasten valmiudet hahmottaa musiikkia sekä äänen kestoa, tasoa, sointiväriä ja voimaa kehittyvät leikinomaisen musiikillisen toiminnan kautta. Heidän kanssaan lauletaan, loruiltaan, kokeillaan erilaisia soittimia, kuunnellaan musiikkia ja liikutaan musiikin mukaan. Lapset saavat kokemuksia perussykkeestä, sanarytmeistä ja kehosoittamisesta. Lapsia rohkaistaan käyttämään mielikuvitustaan ja ilmaisemaan musiikin herättämiä ajatuksia ja tunteita esimerkiksi kertoen, kuvallisesti ilmaisten tai tanssien. Lapset saavat myös kokemuksia musiikin tekemisestä yhdessä sekä pienimuotoisten musiikkiesitysten harjoitteluprosesseista ja esiintymistilanteiden tuomasta onnistumisen ilosta.

Kuvallisen ilmaisun tavoitteena on kehittää lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Lapsilla on mahdollisuus nauttia kuvien tekemisestä sekä saada esteettisiä elämyksiä ja kokemuksia taiteen äärellä. Lapset harjoittavat kuvallista ajatteluaan, havainnointiaan ja kuvien tulkintaa monipuolisen kuvailmaisun avulla. Kuvan tekemisen taitoja kehitetään moniaistisesti sekä yhteyksiä muihin ilmaisun muotoihin rakentaen. Lapset kokeilevat erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja esimerkiksi maalaamalla, piirtämällä, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän itse tekemiään kuvia, taideteoksia, mediasisältöjä, esineitä sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.

Suunnittelutaitoja, luovaa ongelmaratkaisua, hienomotorisia taitoja, rakenteiden, materiaalien ja tekniikoiden tuntemusta sekä muotoilua harjoitellaan lapsille soveltuvien käsityön teknisen työn ja tekstiilityön työtapojen avulla. Näitä työtapoja voivat olla esimerkiksi muovailu, leikkaaminen, naulaaminen, sahaaminen ja ompelu. **Käsityöllisen ilmaisun** tavoitteena on tarjota lapsille kokeilun, tutkimisen, yhteisöllisen tekemisen, kokemisen ja oivaltamisen iloa sekä nautintoa työskentelystä, jossa oma luovuus ja kädenjälki näkyvät. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia itse kokeilla, tutkia ja yhdistellä erilaisia materiaaleja sekä opetella työskentelyssä tarvittavia käsityön tekniikoita. Lapset saavat ideoida ja toteuttaa erilaisia teoksia ja esineitä. Lasten kanssa voidaan tarkastella ja hyödyntää sekä lasten taustoihin liittyviä että paikallisia käsityöperinteitä.

Lapsia rohkaistaan **sanalliseen** ja **keholliseen ilmaisuun** esimerkiksi draaman, tanssin ja leikin keinoin. Tavoitteena on, että harjoitukset ja leikit tarjoavat lapsille mahdollisuuden monipuoliseen

kielelliseen ja keholliseen kokemiseen, ilmaisuun ja viestintään. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työstetään yhdessä. Lapset saavat kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhteisesti suunnitellusta, toteutetusta ja arvioidusta luovasta prosessista. Toiminnassa hyödynnetään monipuolisesti esimerkiksi lastenkirjallisuutta, sanataidetta, teatterin eri muotoja, tanssia ja sirkusta.

Ohjeistus paikallisesti päätettävistä asioista

Liitä paikalliseen varhaiskasvatussuunnitelmaan Ilmaisun monet muodot teksti sellaisenaan, jotta varhaiskasvatuksen yhtenäisyys voi toteutua.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa voidaan tarkentaa perusteiden oppimisen alueiden tavoitteita ja sisältöjä.

Ilmaisun monet muodot Rautavaaran varhaiskasvatuksessa

Luova ilmaisu on varhaiskasvatuksen arjessa läsnä kaiken aikaa. Ilmaisun keinoin tuetaan lapsiryhmän yhteisöllisyyttä tehokkaasti ryhmän että yksilön toiminnalla. Ilmaisun monet muodot auttavat jäsentämään ja tulkitsemaan lasten ympäröivää maailmaa sekä omaa merkitystä itseään ilmaisevana yksilönä sekä yhteisön jäsenenä. Varhaiskasvattajan tehtävänä on pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa luoda lapsille mahdollisuus käyttää ja rikastuttaa omaa mielikuvitustaan ja luovuuttaan riippumatta työntekijän mielenkiinnon kohteista.

Rautavaaran varhaiskasvatuksessa hyödynnetään paljon oppimisympäristönä lähiluontoa. Vuodenajat antavat mm. monenlaisia mahdollisuuksia ja virikkeitä liikkumiseen, ulkoiluun ja taidekasvatukseen sekä tarjoavat lapsille monenlaisia elämyksiä ja kokemuksia. Oppimisympäristöt ovat rakennettu niin, että ne houkuttelevat ja tukevat lasten luovuutta ja monipuolisia oppimisen kokemuksia. Tilat ja välineet ovat tarkoituksenmukaisia. Varhaiskasvattajien tehtävänä on tutustuttaa lapset monipuolisesti taiteen eri alueisiin sekä ylläpitää lastenkulttuuria. Ilmaisuun kannustavien toimintatapojen myötä lapsi pääsee mielikuvitusmaailmaansa. Erilaisten dokumentointimenetelmien avulla lapsille lumoavat ja ikimuistoiset hetket saadaan tallennettua muistoiksi, mutta edistävät myös varhaiskasvatustyömme kehittämistä lapsiryhmässä.

Varhaiskasvatustoiminnassamme näkyvät osa-alueen sisällöt mm. seuraavasti:

- askartelu
- maalaus
- muovailu
- liikunta- ja laululeikit
- soittimet
- tanssi
- retket
- näytelmät, draama, teatteriesitykset
- teknologian hyödyntäminen

4.5.3. Minä ja meidän yhteisömme

*Lasten elinpiiri laajenee heidän aloittaessaan varhaiskasvatuksen kodin ulkopuolella. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Varhaiskasvatuksen tehtävä on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. Tehtävää lähestytään **eettisen ajattelun, katsomusten, lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden** sekä **median** näkökulmista. Toiminnassa voidaan käyttää monipuolisesti esimerkiksi satuja, musiikkia, kuvataidetta, leikkiä, draamaa, erilaisia mediasisältöjä sekä vierailijoita, vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia. Minä ja meidän yhteisömme -oppimisen alue tukee erityisesti lasten*

kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (luku 2.7).

Eettisen ajattelun taitojen kehittymistä tuetaan pohtimalla lasten kanssa eri tilanteissa esiintyviä tai lapsia askarruttavia eettisiä kysymyksiä. Teemat voivat liittyä esimerkiksi ystäväyteen, oikean ja väärän erottamiseen, oikeudenmukaisuuteen tai pelon, surun ja ilon aiheisiin. Eettisiä kysymyksiä käsitellään lasten kanssa niin, että he voivat tuntea olonsa turvalliseksi ja hyväksytyksi. Lasten kanssa pohditaan myös ryhmän sääntöjä ja niiden perusteita.

Varhaiskasvatuksen **katsomuskasvatuksessa** yhteisen tutustumisen kohteena ovat lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja muut katsomukset. Lasten kanssa voidaan tarkastella myös laajemmin uskontoja ja katsomuksia. Vastaavasti tarkastellaan uskonnottomuutta. Tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tukea lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä. Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin katsomuksiin ja niihin liittyviin perinteisiin. Luontevia tapoja tarkastella katsomuksia ovat esimerkiksi vuodenkiertoon liittyvät juhlat ja tapahtumat sekä päivittäiset tilanteet, kuten pukeutuminen tai ruokailu. Lasten ihmettelylle annetaan tilaa, ja heidän kanssaan pohditaan heitä askarruttavia elämänskysymyksiä.

Katsomuskasvatuksessa tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen ja kunnioittaen. Katsomuskasvatus tukee muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (ks. luku 2.7).

Lähiyhteisön menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa historiallisiin asioihin sekä hyvän tulevaisuuden rakentamiseen. Lisäksi tarkastellaan lasten kasvuympäristöjen moninaisuutta.

Lapsille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin. Tärkeitä tiedon lähteitä ovat lapset ja heidän henkilöhistoriansa, lähiyhteisön jäsenet, esineistöt ja ympäristöt. Lisäksi voidaan hyödyntää lasten huoltajien asiantuntemusta heidän omasta kulttuuriperinnöstään. Menneeseen aikaan voidaan tutustua esimerkiksi lasten isovanhempien lapsuuden leikkien ja musiikin avulla.

Nykyhetkeä tarkastellaan käsittelemällä lasten kanssa heitä askarruttavia tai kiinnostavia ajankohtaisia asioita. Lasten kanssa tarkastellaan myös lähiyhteisön moninaisuutta sitä kunnioittaen. Tarkastelun kohteena ovat muun muassa ihmisten, sukupuolten ja perheiden moninaisuus. Tavoitteena on kasvattaa lapsia ymmärtämään, että ihmiset ovat erilaisia mutta samanarvoisia.

Menneisyyden ja nykyisyyden lisäksi on tärkeää pohtia tulevaisuutta ja sitä, miten voimme vaikuttaa suotuisan tulevaisuuden toteutumiseen. Tulevaisuuden pohdinta voi liittyä esimerkiksi tulevan vuodenajan leikkien tai oman oppimisympäristön suunnitteluun. Lasten kanssa voidaan esimerkiksi rakentaa tulevaisuuden mielikuvitusmaailmoja tai pohtia tulevaa lapsia kiinnostavien ammattien kautta.

Varhaiskasvatuksessa **mediakasvatuksen** tehtävänä on tukea lasten mahdollisuuksia toimia aktiivisesti ja ilmaista itseään yhteisössään. Lasten kanssa tutustutaan eri medioihin ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti turvallisissa ympäristöissä. Lasten elämään liittyvää mediasisältöä ja sen todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla harjoitellaan kehittyvää lähde- ja mediakriittisyyttä. Lapsia ohjataan käyttämään mediaa vastuullisesti ottaen huomioon oma ja toisten hyvinvointi. Mediassa esiintyviä teemoja voidaan käsitellä lasten kanssa esimerkiksi liikunnallisissa leikeissä, piirtämällä tai draaman keinoin.

Ohjeistus paikallisesti päätettävistä asioista

Liitä paikalliseen varhaiskasvatussuunnitelmaan Minä ja meidän yhteisömme teksti sellaisenaan, jotta varhaiskasvatuksen yhtenäisyys voi toteutua.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa voidaan tarkentaa perusteiden oppimisen alueiden tavoitteita ja sisältöjä.

Minä ja meidän yhteisömme Rautavaaran varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatuksessa lasta ei ohjata mihinkään katsomukseen eikä häneen vaikuteta katsomuksellisesti. Ensisijaisesti tutustutaan lapsiryhmässä esiintyviin kulttuureihin ja katsomuksiin sekä niihin liittyviin perinteisiin. Keskeisiä sisältöjä katsomuskasvatuksessa ovat juhlapyhät ja niiden perinteet sekä lapsen kysymykset ja pohdinta. Varhaiskasvatuksessa vietettävät juhlat ovat osa pedagogista toimintaa ja niiden suunnittelu lähtee aina lapsiryhmästä ja sen tarpeista. Huoltajalla on aina vapaus valita, osallistuuko lapsi uskonnollisiin tilaisuuksiin. Lapselle järjestetään uskonnollisten tilaisuuksien aikana vaihtoehtoista toimintaa. Varhaiskasvatuksessamme tehdään yhteistyötä paikallisen seurakunnan kanssa.

Varhaiskasvatuksessamme kulttuuriperintömme välittyy lapsille esimerkiksi perinneleikkien, laulujen, kuvataiteen ja ilmaisun keinoin. Hyödynnämme eri sukupolvien välistä yhteistyötä esim. vieraillemalla Rautavaaran vanhuspalveluysikköön tai järjestämällä isovanhemmille tapahtuma.

Eettisen ajattelun taitojen kehitystä tuetaan mm. laatimalla lasten kanssa yhdessä ryhmän yhteiset säännöt, pohditaan erilaisia eettisiä kysymyksiä esim. ystävydestä, oikean ja väärän erottamisesta sekä oikeudenmukaisuudesta. Lapsiryhmässä käytettävät tunnekasvatusmateriaalit tukevat eettisten taitojen kehittymistä.

Tutustutaan lasten kanssa rohkeasti yhdessä käyttämään teknologiaa osana varhaiskasvatuksen arjen toimintaa. Mediakasvatuksessa huomioidaan monipuolisuus. Mediaa käytetään ja käsitellään mm. keskustelun, leikin, draaman keinoin ja esimerkiksi omia kuvia tai videoita tekemällä.

Varhaiskasvatustoiminnassamme näkyvät osa-alueen sisällöt mm. seuraavasti:

- meidän ryhmä (päiväkoti ja/tai perhepäivähoito)
- tunnekasvatus, terve itsetunto
- hyvät vuorovaikutustaidot
- ystävyys
- meidän kunta
- yhteiset retket ja tapahtumat
- monikulttuurisuus
- yhteistyö eri toimijoiden kanssa

4.5.4. Tutkin ja toimin ympäristössäni

*Varhaiskasvatuksen tehtävä on antaa lapsille valmiuksia havainnoida, jäsentää ja ymmärtää ympäristöään. Lapsia ohjataan tutkimaan ja toimimaan luonnossa ja rakennetussa ympäristössä. Varhaiskasvatus tukee lasten **matemaattisen ajattelun** kehittymistä sekä vahvistaa myönteistä suhtautumista matematiikkaan. Varhaiskasvatukseen sisältyy myös **ympäristökasvatusta** ja **teknologiakasvatusta**. Oppimisympäristöihin liittyvät omakohtaiset havainnot, kokemukset ja elämykset auttavat lapsia ymmärtämään syy- ja seuraussuhteita sekä kehittymään ajattelijoina ja oppijoina. Lasten kehittyvä taito nimetä asioita sekä käyttää erilaisia käsitteitä edistää monilukutaitoa.*

*Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa **matemaattisen ajattelunsa** eri vaiheissa oleville lapsille. Lapset tutustuvat matematiikkaan ja sen osa-alueisiin havainnollisen ja leikinomaisen toiminnan myötä. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota päivittäisissä tilanteissa ja lähiympäristössä ilmeneviin muotoihin, määriin ja muutoksiin. Lapsia innostetaan pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan ilmaisemalla ja tarkastelemalla niitä esimerkiksi kehollisesti tai eri välineiden ja kuvien avulla. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia luokitella, vertailla ja asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia ja muutoksia. Lapsia kannustetaan myös oppimisympäristöön liittyvien ongelmien löytämisessä, pohtimisessa ja päättelyssä sekä ratkaisujen etsimisessä.*

Lukukäsitteen kehittymistä tuetaan monipuolisesti vuorovaikutteisissa tilanteissa, esimerkiksi leikkiä ja lapsia houkuttelevia materiaaleja hyödyntäen. Lapsia innostetaan havainnoimaan lukumääriä ympäristöstä ja taitojen karttuessa liittämään ne lukusanaan ja numeromerkkeihin

taitojensa mukaan. Lukujonotaitoja ja nimeämistä voidaan kehittää esimerkiksi lorujen ja riimien avulla. Lasten kanssa kokeillaan mittaamista ja harjoitellaan sijainti- ja suhdekäsitteitä esimerkiksi liikuntaleikeissä, piirtäen tai eri välineiden avulla.

Erilaisilla harjoituksilla tuetaan lasten tilan ja tason hahmottamista. Lapsia kannustetaan tutkimaan kappaleita ja muotoja sekä leikkimään niillä. Lasten geometrisen ajattelun vahvistamiseksi heille järjestetään mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Aikakäsitetä avataan esimerkiksi vuorokauden- ja vuodenaikojen havainnoimalla.

Ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjata heitä kohti kestävää elämäntapaa. Ympäristökasvatus sisältää kolme ulottuvuutta: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta. Lähiluonto sekä rakennettu ympäristö ovat sekä oppimisen kohteita että oppimisympäristöjä.

Luonnossa ja rakennetussa ympäristössä retkeily sekä ympäristön tutkiminen ovat tärkeä osa varhaiskasvatusta. Myönteisten kokemusten kautta lapsi oppii nauttimaan luonnosta ja lähiympäristöstä ja hänen ympäristösuhteensa vahvistuu. Luonnon ilmiöitä havainnoidaan eri aistein ja eri vuodenaikoina. Niistä keskustellaan ja niitä tutkitaan. Samalla opetellaan ympäristöön liittyvien käsitteiden käyttöä. Eri kasvi- ja eläinlajien tunnistamisen harjoittelu vahvistaa luonnon tuntemusta. Lasten kanssa opetellaan etsimään tietoa heitä kiinnostavista asioista. Luonto voi olla myös esteettisen kokemisen ja rauhoittumisen paikka.

Lapsia ohjataan kunnioittamaan luontoa, sen kasveja ja eläimiä. Ympäristökasvatuksella edistetään kestävään elämäntapaan kasvamista sekä siinä tarvittavien taitojen harjoittamista. Näitä käytännön taitoja ovat esimerkiksi roskaamaton retkeily, kohtuullisuuden ja säästäväisyyden opettelu, ruokailuun liittyvä vastuullisuus, energian säästäminen sekä jätteiden vähentäminen esimerkiksi kierrätyksen, tavaroiden korjaamisen ja uudelleenkäytön avulla. Samalla lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota tekojen vaikutuksiin. On tärkeä huolehtia siitä, että lapset kokevat voivansa omilla teoillaan vaikuttaa kestävään elämäntapaan mutta ilman että heidän tarvitsee kantaa lapsina liian suurta vastuuta kestävä elämäntavan ylläpitämisestä.

Teknologiakasvatuksen tavoitteena on kannustaa lapsia tutustumaan tutkivaan ja kokeilevaan työtapaan. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa ja keksimään omia luovia ratkaisuja. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä, etsimään niihin yhdessä vastauksia ja tekemään päätelmiä.

Lasten kanssa havainnoidaan arjessa esiintyviä teknisiä ratkaisuja ja tutustutaan digitaalisiin laitteisiin ja sovelluksiin sekä niiden toimintaan. Eriyistä huomiota kiinnitetään koneiden ja laitteiden turvalliseen käyttöön. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia toteuttaa omia ideoitaan esimerkiksi rakennellen eri materiaaleista sekä kokeilla eri laitteiden toimintaa. Lapsia kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Pulmia ratkotaan ja onnistumisista iloitaan yhdessä. Tavoite on, että lasten omakohtaisten kokemusten myötä herää ymmärrys siitä, että teknologia on ihmisen toiminnan aikaansaamaa. Toiminnassa voidaan hyödyntää lähiympäristön teknologisia ratkaisuja, esimerkiksi leluja ja muita arjen teknologisia ratkaisuja, ja tutkia niiden toimintaperiaatteita.

Ohjeistus paikallisesti päätettävistä asioista

Liitä paikalliseen varhaiskasvatussuunnitelmaan Tutkin ja toimin ympäristössäni teksti sellaisenaan, jotta varhaiskasvatuksen yhtenäisyys voi toteutua.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa voidaan tarkentaa perusteiden oppimisen alueiden tavoitteita ja sisältöjä.

Tutkin ja toimin ympäristössäni Rautavaaran varhaiskasvatuksessa

Rautavaaran varhaiskasvatuksessa hyödynnetään osana arjen päivittäistä toimintaa päiväkodin ja perhepäivähoidon lähiympäristöjä ja kylän puistoaluetta. Lapsille annetaan mahdollisuus tutustua erilaisiin ympäristöihin ihmetellen, tutkien, oivaltaen ja pohtien. Oppimisympäristöjä

rakennettaessa huolehditaan ja huomioidaan, että matemaattista ja teknologista ajattelua tukevia leluja, pelejä ja välineistöä on lasten saatavilla ja henkilöstö kannustaa ja tukee lapsia niiden käytössä. Ympäristökasvatus, ekologisuus ja kierrätys ovat tietoista, suunnitelmallista ja yhdessä lasten kanssa toteutettavaa toimintaa. Lasten kanssa opetellaan mm. huolehtimaan yhteisistä leikkitarvotteista ja leikkivälineistä, askarteluissa hyödynnetään kierrätys- ja jättemateriaaleja, harjoitellaan kierrättämistä ja ruokailussa opetellaan ottamaan tai pyytämään itselle sopiva annos. Kiinnitetään yhdessä huomioita ympäristön siisteyteen ja lapsia ohjataan arvostamaan ja kunnioittamaan luontoa, kasveja ja eläimiä.

Varhaiskasvatustoiminnassamme näkyvät osa-alueen sisällöt mm. seuraavasti:

- asioiden ja ilmiöiden yhdessä pohtiminen
- luokitellaan, vertaillaan, mitataan ja järjestellään asioita ja esineitä
- etsitään ja tuotetaan säännönmukaisuuksia
- tutustutaan lukumääriin ja numeromerkkeihin
- lähiympäristön tutkiminen ja ihmettely
- ympäristökasvatus, kierrätys, siisteys ja omista tavaroista huolehtiminen
- projekti- ja teematyöt
- perinneleikit

4.5.5. Kasvan, liikun ja kehityksen oppimisen alueeseen sisältyy **liikkumiseen, ruokakasvatukseen, terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä tavoitteita. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle yhdessä huoltajien kanssa. Tämä oppimisen alue tukee erityisesti itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin liittyvää laaja-alaista osaamista.

Kasvan, liikun ja kehityksen oppimisen alueeseen sisältyy **liikkumiseen, ruokakasvatukseen, terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä tavoitteita. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle yhdessä huoltajien kanssa. Tämä oppimisen alue tukee erityisesti itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin liittyvää laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on innostaa lapsia **liikkumaan** monipuolisesti sekä kokemaan liikunnan iloa. Lapsia kannustetaan ulkoiluun ja liikunnallisiin leikkeihin kaikkina vuodenaikoina. Ohjatun liikkumisen lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on riittävästi mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikuntaan sekä sisällä että ulkona. Liikuntakasvatukseen tulee olla säännöllistä, lapsilähtöistä, monipuolista ja tavoitteellista. Riittävä fyysinen aktiivisuus on tärkeää lapsen terveille kasvuun, kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Fyysisellä aktiivisuudella tarkoitetaan erilaisia ja kuormittavuudeltaan eritasoisia liikunnan tapoja, kuten leikkimistä sisällä ja ulkona, retkeilyä sekä ohjattua liikuntaa. Ryhmässä liikkuminen kehittää lasten sosiaalisia taitoja, kuten vuorovaikutus- ja itsesääätelytaitoja. Fyysisen aktiivisuuden tulee olla luonteva osa lapsen päivää. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia innostetaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa olosuhteissa.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on kehittää lasten kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja, kuten tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaitoja. Liikkumisessa hyödynnetään eri aisteja sekä erilaisista materiaaleista valmistettuja, liikkumaan innostavia välineitä. Lasten liikkumisen tulee vaihdella luontevasti kestoaltaan, intensiteetiltään ja nopeudeltaan. Lasten tulee saada kokemuksia yksin, parin ja ryhmän kanssa liikkumisesta. Varhaiskasvatuksessa lapset saavat kokemuksia erilaisista liikuntaleikeistä, kuten perinteisistä pihaleikeistä sekä satu- tai musiikkiliikunnasta. Eri vuodenaikojia tulee hyödyntää siten, että lapset saavat mahdollisuuksia opetella kullekin vuodenaikalle tyypillisiä tapoja ulkoilla.

Säännöllisellä ja ohjatulla liikunnalla on tärkeä merkitys lasten kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja motoriselle oppimiselle. Tämän vuoksi lasten motoristen taitojen suunnitelmallinen havainnointi on tärkeää. Henkilöstön tulee suunnitella päivän rakenne, sisä- ja ulkoympäristö sekä toiminnan sisällöt niin, että lapset voivat monipuolisesti nauttia liikkumisesta eri tilanteissa. Liikuntavälineiden tulee olla lasten käytettävissä myös omaehtoisen liikunnan ja leikin aikana. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan liikuntavälineiden turvallisuus.

Ruokakasvatuksen tavoitteena on edistää myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen sekä tukea monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia. Lapsia ohjataan omatoimiseen ruokailuun ja monipuoliseen, riittävään syömiseen. Päivittäiset ateriahetket järjestetään kiireettömässä

ilmapiirissä opetellen ruokarauhaa ja hyviä pöytätapoja sekä yhdessä syömisen kulttuuria. Eri aistien avulla ja tutkimalla tutustutaan ruokiin, niiden alkuperään, ulkonäköön, koostumukseen ja makuominaisuuksiin. Ruoasta keskusteleminen, tarinat ja laulut edistävät lasten ruokasanaston kehittymistä.

Varhaiskasvatuksessa pohditaan yhdessä lasten kanssa **terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä asioita. Lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään sekä henkilökohtaisesta hygieniastaan tuetaan. Lasten kanssa keskustellaan liikkumisen, levon ja hyvien ihmissuhteiden merkityksestä hyvinvoinnille ja terveydelle. Lasten kanssa opetellaan turvallisuuteen liittyviä asioita päivittäisissä tilanteissa. Näitä voivat olla muun muassa pukeutumis-, ruokailu-, leikki- sekä ulkoilutilanteet. Lasten ikätasoista uteliaisuutta seksuaalisuuteen ja kehoon ohjataan kunnioittavasti. Varhaiskasvatuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumista ja turvalliseen liikkumiseen liittyviä sääntöjä ja tapoja. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hakea apua sekä toimia turvallisesti erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä.

Ohjeistus paikallisesti päätettävistä asioista

Liitä paikalliseen varhaiskasvatussuunnitelmaan Kasvan, liikun ja kehityksen teksti sellaisenaan, jotta varhaiskasvatuksen yhtenäisyys voi toteutua.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa voidaan tarkentaa perusteiden oppimisen alueiden tavoitteita ja sisältöjä.

Kasvan, liikun ja kehityksen Rautavaaran varhaiskasvatuksessa

Rautavaaran päiväkodin pedagogisen toiminnan painopisteenä näkyy vahvasti luontoliikunta. Rautavaaran varhaiskasvatusta on mukana Liikkuva varhaiskasvatusta -ohjelmassa. Luonto tarjoaa lapsille runsaasti kokemuksia, materiaaleja ja monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. Lähiluonto ja -ympäristö Rautavaaralla ovat merkittävä osa jokapäiväistä toimintaympäristöä. Retkillä harjoitellaan luontevasti liikennesääntöjä ja turvallista liikkumista. Päiväkodin ja perhepäiväkotien omien tilojen ja pihojen lisäksi kirkonkylän leikkipuisto, monitoimitalo liikuntamahdollisuuksineen sekä lähiluonto ovat tärkeä osa rautavaaralaislasten varhaiskasvatustyöympäristöä. Luontoa ja liikkumista hyödynnetään suunnitelmallisesti oppimisympäristönä kaikissa toiminnoissa huomioiden Liikkuva varhaiskasvatuksessa fyysisen aktiivisuuden suositukset sekä sisällölliset tavoitteet. Varhaiskasvatuksemme osallistetaan myös perheitä liikkumiseen vapaa-ajalla. Liikkuvan varhaiskasvatusta -ohjelman myötä päiväkodille ja perhepäivähoitoon hankitaan kiertävät liikuntavälinekassit, jotka sisältävät helppoja ulko- että sisäpelejä ohjeineen ja välineineen toteutettavaksi lapsiperheille vapaa-ajalla.

Ruokailussa lapsen tuntemus ja aikuisen sensitiivinen tapa toimivat mallina lapsille ruokailutilanteissa. Kiinnitämme huomioita kiireettömään ja rauhalliseen ruokailutilanteeseen, joka luo puitteet lapsen osallistumiselle. Ryhmän aikuisen mallin kautta välittyvät mm. lapselle ruoan kunnioittaminen ja kauniit pöytätavat. Huoltajien kanssa keskustellaan päiväkodin että perhepäivähoidon ruokakulttuurista ja huomioidaan huoltajien toiveita ruokailuihin liittyen.

Turvallisuuteen liittyviä asioita pohditaan ja käydään läpi lasten kanssa ikätasonsa mukaisesti. Lasten kanssa yhdessä tunnustetaan ja pohditaan turvallisuusriskejä päiväkodilla että perhepäivähoidossa. Lasten osallisuus, ryhmän aikuisen sensitiivinen läsnäolo, pysyvät käytännöt, lapsituntemus ja mahdollisimman pysyvä henkilökunta luovat ja lisäävät aina turvallisuudentunnetta. Päiväkodissa ja perhepäivähoidossa käydään vuosittain läpi aina uuden toimintakauden alkaessa valmius- ja pelastussuunnitelma. Rautavaaran varhaiskasvatuksessa noudatetaan toimintasuunnitelmaa, joka sisältää ohjeet, miten kiusaamista torjutaan ja miten siihen puututaan. Toimintasuunnitelmia päivitetään säännöllisesti. Huolehdimme varhaiskasvatuksen henkilöstön säännöllisestä turvallisuuskoulutuksesta, kuten ensiapukoulutuksesta sekä tuemme henkilöstöä myös lisäkoulutuksella hyvinvointiin ja kestävään elämäntapaan liittyen. Yhteistyötä tehdään myös paikallisen palolaitoksen kanssa.

Yhteistyö huoltajien kanssa on tärkeää terveyteen ja turvallisuuteen liittyvissä asioissa. Huoltajien ja lasten kanssa keskustellaan käsien pesun merkityksestä, ruokailusta, päivälevosta ja -unista sekä niiden merkityksestä terveyden ja hyvinvoinnin näkökulmasta. Lapselle laaditaan tarvittaessa lääkehoitosuunnitelma, jos lapsella on varhaiskasvatuspäivän aikaan lääkehoidon tarvetta. Yhteistyötä tehdään myös paikallisen terveysaseman kanssa, esim. Nalle-sairaala.

Varhaiskasvatustoiminnassamme näkyvät osa-alueen sisällöt mm. seuraavasti:

- ulkoilu, piha- ja liikuntaleikit
- retket
- päivittäinen monipuolinen liikkuminen luonnossa kaikkina vuodenaikoina
- jumpat
- terveelliset ruokatottumukset, opetellaan maistamaan erilaisia ruokia
- opetellaan hyviä pöytätapoja sekä yhdessä syömisen kulttuuria
- huolehditaan riittävästä levosta
- tuetaan ja harjoitellaan huolehtimaan lapsen henkilökohtaisesta hygieniasta ja terveydestä
- rohkaistaan ja tuetaan lapsia pyytämään aina apua

4.6. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kieleen ja kulttuuriin liittyvien näkökohtien katsotaan koskevan jokaista varhaiskasvatukseen osallistuvaa lasta. Lasten vaihtelevat kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet nähdään yhteisöä myönteisellä tavalla rikastuttavana. Kieli- ja kulttuuritietoisessa varhaiskasvatuksessa kielet, kulttuurit ja katsomukset nivoutuvat osaksi varhaiskasvatuksen kokonaisuutta.

Varhaiskasvatustilain mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä. Viittomakieltä käyttävälle lapselle voidaan antaa varhaiskasvatusta viittomakielellä. Varhaiskasvatusta voidaan antaa myös romanikielellä⁹⁶. Varhaiskasvatuksessa voidaan käyttää myös muita kieliä, kun se ei vaaranna varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Tällöin tulee huolehtia myös lasten äidinkielenä olevan suomen/ruotsin kielen taidon kehittymisen tukemisesta. Henkilöstön, huoltajien ja eri kulttuuriyhteisöjen keskinäisellä yhteistyöllä edistetään lasten ja perheiden kulttuuriperinteen jatkumista ja tuetaan lasten mahdollisuutta ilmentää omia kulttuuritaustojaan. Kaksi- ja monikielissä ympäristöissä lapsia rohkaistaan vuorovaikutukseen.

*Varhaiskasvatukseen osallistuu lapsia, jotka puhuvat äidinkielenään sekä **ruotsia** että **suomea**. Näiden kaksikielisten lasten kielellisen kehityksen sekä identiteettien kehityksen kannalta on tärkeää, että molempia kieliä tuetaan ja lapsia kannustetaan niiden käyttöön.*

Saamelaislasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten saamelaista identiteettiä ja tietoisuutta omasta kulttuuristaan sekä antaa lapsille mahdollisuus opetella saamelaisia perinnetietoja ja -taitoja. Saamelaiset ovat alkuperäiskansa, jonka oikeuksista omaan kieleen ja kulttuuriin on säädetty perustuslaissa. Toiminnassa hyödynnetään lähiympäristöä sekä yhteistyötä huoltajien ja saamelaisyhteisön kanssa. Silloin kun varhaiskasvatusta järjestetään jollakin kolmesta saamen kielestä, sen erityisenä tavoitteena on vahvistaa kielen kehittymistä, ymmärtämistä ja käyttöä. Tavoitteena on lisätä lasten valmiuksia toimia saamenkielisessä ympäristössä, oppia saamen kieltä ja saamen kielellä. Henkilöstö vahvistaa saamen kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Romanilasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten myönteistä identiteettikehitystä ja tietoisuutta omasta historiastaan ja kulttuuristaan sekä lisätä lasten osallisuutta yhteiskunnassa. Lisäksi tuetaan lasten kielellistä kehitystä yhteistyössä lasten huoltajien ja romaniyhteisön kanssa. Mahdollisuuksien mukaan lapsille järjestetään tilaisuuksia

käyttää ja omaksua romanikieltä. Henkilöstö vahvistaa romanien kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Viittomakieltä käyttävien lasten varhaiskasvatus voidaan toteuttaa joko viittomakielisessä ryhmässä tai ryhmässä, joka koostuu viittomakielisistä ja puhuttua kieltä käyttävistä lapsista. Viittomakieli voi olla lapsen äidinkieli, ensikieli tai toinen kieli. Viittomakieltä käyttävät lapset voivat olla kuuroja, huonokuuloisia tai kuulevia. Viittomakielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea ja vahvistaa lasten kieli- ja kulttuuri-identiteettiä antamalla heille mahdollisuus käyttää ja omaksua suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakieltä yhteistyössä huoltajien kanssa. Tavoitteena on myös lisätä lasten valmiuksia toimia erilaisissa kieliympäristöissä sekä vahvistaa lasten suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakielistä ilmaisu- ja viittomavarantoa.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan monipuolisesti **vieraskielisten** ja **monikielisten** lasten kielitaidon sekä kieli- ja kulttuuri-identiteettien ja itsetunnon kehittymistä. Suomen/ruotsin kielen taidon kehittymistä edistetään tavoitteellisesti ja pedagogisesti suunniteltuna kielellisten taitojen ja valmiuksien osa-alueilla lasten tarpeista ja edellytyksistä lähtien. Monipuolisten vuorovaikutustilanteiden ja oppimisympäristöjen avulla lapsille tarjotaan mahdollisuuksia käyttää ja omaksua suomea/ruotsia toisena kielenä erilaisissa kasvatus- ja opetustilanteissa. Suomen/ruotsin kielen omaksumisen lähtökohtana on arkielämän konkreettinen kieli ja sen ilmaisuväline. Kielen ymmärtämisen- ja tuottamistaitojen kehittyminen nivoutuvat toisiinsa. Lapsi saa valmiuksia havaintojen tekemiseen sekä oman ajattelunsa, tunteidensa ja mielipiteidensä ilmaisemiseen tilanteeseen ja itselleen sopivalla tavalla. Osa lapsista tutustuu suomalaiseen kulttuuriin ja suomen/ruotsin kieleen vasta tullessaan varhaiskasvatukseen. Lapsen kielen kehitykseen liittyvää suomen/ruotsin kieleen tutustumista ja opettelua ei tule rinnastaa varhaiskasvatuksessa annettavaan tukeen (luku 5). Huoltajille kerrotaan suomalaisen varhaiskasvatustoiminnan tavoitteista, sisällöistä ja menetelmistä. Huoltajien kanssa keskustellaan perheen kielellisestä ympäristöstä, kielivalinnoista, monikielisten ja -kulttuuristen identiteettien muodostumisesta sekä äidinkielen tai -kielten kehityksen vaiheista ja merkityksestä. Varhaiskasvatus tukee lapsen kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan.

Lapsille järjestetään mahdollisuuksien mukaan tilaisuuksia käyttää ja omaksua myös omaa äidinkieltään tai omia äidinkieliään. Oma äidinkieli sekä suomen/ruotsin oppiminen toisena kielenä rakentavat pohjaa lasten toiminnalliselle kaksi- ja monikielisyydelle. Vastuu lasten oman äidinkielen tai omien äidinkielen ja kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä on ensisijaisesti perheellä. Tarvittaessa huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa käytetään tulkkia, jolla varmistetaan molemminpuolinen ymmärrys.

Ohjeistus paikallisesti päätettävistä asioista

Kuvaa eri kieli- ja kulttuuriyhmien varhaiskasvatuksen toteuttamista.

Kuvaa kaksikielisen varhaiskasvatuksen toteuttamista, mikäli sitä järjestetään.

Kuvaa vieras- ja monikielisten lasten suomen/ruotsin kielen oppimisen tukemista.

Kuvaa myös perheen kielivalintoihin ja äidinkielen tukemiseen liittyvää yhteistyötä ja käytäntöjä.

Kielen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia Rautavaaran varhaiskasvatuksessa

Vieraskielisten lasten suomen kielen oppimista, osallisuutta ja vuorovaikutusta tuetaan varhaiskasvatuksessa aktiivisesti. Varhaiskasvatuksen alkaessa on erittäin tärkeää kiinnittää huomiota lapsen sopeutumiseen ryhmässä. Ryhmän aikuisten sensitiivinen työote tukee mm. vieraskielisten lasten ryhmäytymistä, sosiaalisia taitoja, vuorovaikutustaitoja sekä turvallisuuden tunnetta. Kielen oppimisessa ja kaikissa vuorovaikutustilanteissa käytetään tarvittaessa erilaisia apuvälineitä, esim. kuvakortteja ja teknologisia sovelluksia. Vuorovaikutustilanteissa huomioidaan, että ryhmän aikuinen sanoittaa toimintaansa ja lapsen toimintaa rikastaen lapsen kehittyvää sanavarastoansa. On erittäin tärkeää, että ryhmän aikuinen toimii sensitiivisesti osallistaen ja huomioiden vieraskielistä lasta kokonaisvaltaisesti, vaikka yhteistä kieltä ei olisikaan. Lapsi oppii kaikessa varhaiskasvatustoiminnassa suomen kieltä ja kulttuuria.

Yhteistyössä huoltajien kanssa huomioidaan perheiden kulttuuriset ja kielelliset taustat. Huoltajille tarvittaessa kerrotaan suomalaisesta kulttuurista ja yhteiskuntaan liittyvistä asioista sekä tarvittaessa ohjataan kotoutumista edistäviin tukipalveluihin. Tarvittaessa kunta ostaa tulkkauspalvelua.

4.6.1. Kaksikielinen varhaiskasvatus

Kaksikielisen varhaiskasvatuksen järjestäminen perustuu kunnan tai yksityisen toimijan päätökseen. Kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on hyödyntää lasten varhaisen kielenoppimisen herkkyyuskautta tarjoamalla lapsille tavanomaista monipuolisempaa kielikasvatusta. Lapsille tarjotaan tilaisuuksia omaksua kieliä ja käyttää niitä toiminnallisesti ja leikinomaisesti. Samalla luodaan pohjaa elinikäiselle kielten opiskelulle. Tavoitteena on, että toiminta monikielisessä ympäristössä herättää lasten kielellisen uteliaisuuden ja kokeilunhalun. Myös monenlaiset kulttuurit kohtaavat luontevasti tällä tavoin järjestetyssä varhaiskasvatuksessa.

Kaksikielinen varhaiskasvatus jaetaan laajamittaiseen ja suppeampaan. Suppeamman kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on herättää lasten mielenkiinto ja myönteinen asenne kieliä kohtaan. Laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa pyritään luomaan lapsille valmiuksia toimia kaksi- tai monikielisessä ympäristössä.

Laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy varhaiskasvatuksessa

Ruotsinkielistä kielikylpyä voidaan järjestää suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa ja suomenkielistä kielikylpyä ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa. Lisäksi sekä suomen- että ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa voidaan järjestää saamenkielistä kielikylpyä. Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy on ohjelma, joka alkaa varhaiskasvatuksessa ja jatkuu perusopetuksen loppuun. Varhaiskasvatuksen kieli, esiopetuksen ja koulun opetuskieli sekä toinen kotimainen tai saamen kieli muodostavat kokonaisuuden. Varhaiskasvatus toteutetaan pääosin kielikylpykielellä. Lasten äidinkielen tai äidinkielten taitojen kehittymistä tuetaan yhteistyössä kotien ja huoltajien kanssa. Toiminnassa pyritään siihen, että kukin henkilöstöön kuuluva käyttää johdonmukaisesti vain yhtä kieltä: joko kielikylpykieltä tai kieltä, jolla varhaiskasvatus on järjestetty. Lapsia kannustetaan kielikylpykielen käyttöön, mutta heillä tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään. Tavoitteena on valmius siirtyä kielikylpynä toteutettuun esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen.

Muu laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Muussa laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa osa toiminnasta (vähintään 25 %) toteutetaan jollakin muulla kielellä kuin varhaiskasvatuslaissa säädetyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Jotkut lapsista voivat puhua kyseistä kieltä äidinkielenään. Toiminta suunnitellaan siten, että eri kieliryhmät saavat kielen kehitykselleen tarvittavaa tukea. Ryhmissä voi olla myös lapsia, joille kumpikaan varhaiskasvatuksessa käytettävä kieli ei ole äidinkieli. Varhaiskasvatuksen järjestäjä harkitsee tapauskohtaisesti huoltajan kanssa keskustellen, milloin tällainen järjestely tukee lapsen kehitystä.

Kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa toiminta suunnitellaan niin, että kahdella kielellä toteutetusta varhaiskasvatuksesta muodostuu kokonaisuus, jossa molemmat kielet ovat läsnä ja kehittyvät vähitellen henkilöstön mallintamisen ja lasten aktiivisen toiminnan kautta. Mikäli mahdollista, kukin henkilöstöön kuuluva jäsen käyttää vain jompaakumpaa kieltä aktiivisesti. Lapsella tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään, suomeksi tai ruotsiksi. Lapsia kannustetaan molempien kielten käyttöön. Tavoitteena on valmius siirtyä joko kaksikieliseen tai suomen-/ruotsinkieliseen esiopetukseen ja perusopetukseen.

Suppeampi kaksikielinen varhaiskasvatus

Kielirikasteinen varhaiskasvatus

Kielirikasteisella varhaiskasvatuksella tarkoitetaan varhaiskasvatusta, jossa alle 25 prosenttia toiminnasta järjestetään säännöllisesti ja suunnitellusti jollakin muulla kuin varhaiskasvatuslaissa

määritellyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Tavoitteena on kieltenoppimisen tukeminen, lasten motivoiminen ja kielivalintojen monipuolistaminen. Lisäksi tavoitteena voi olla siirtyminen kielirikasteiseen tai muuhun kaksikieliseen esi- ja perusopetukseen tai muulla tavalla varhennettuun kieltenopetukseen.

Kielipesä

Kielipesätoiminnalla tarkoitetaan varhaiskasvatuksessa toimintaa, jossa vahvistetaan lasten tietämystä omasta kulttuuristaan ja tarjotaan mahdollisuus oppia perheessä tai suvussa puhuttua uhanalaista vähemmistökieltä tai alkuperäiskansan kieltä. Kielipesätoiminnan periaatteet voivat olla kielikylvyn kaltaisia.

4.7. Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa tarkennetaan seuraavia pedagogisen toiminnan tavoitteita ja periaatteita huomioiden lasten ikä ja kehitys sekä eri toimintamuotojen ominaispiirteet. Pedagogisen toiminnan tavoitteita ja sisältöjä eri toimintamuodoissa voidaan täsmentää paikallisissa suunnitelmissa.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan ja tarkennetaan

- pedagogisen toiminnan suunnittelun ja toteuttamisen periaatteita sekä seurannan ja arvioinnin käytäntöjä
- varhaiskasvatuksen pedagogisen dokumentoinnin periaatteita ja käytäntöjä
- monipuolisten työtapojen valintaa ja käyttöä ohjaavia periaatteita
- käytäntöjä, jotka tukevat lasten leikkiä inklusiivisten periaatteiden mukaisesti
- oppimisen alueiden tavoitteita ja sisältöjä
- lasten mielenkiinnon kohteiden ja osallisuuden huomioon ottamisen tapoja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa
- eri kieli- ja kulttuuriryhmien varhaiskasvatuksen toteuttamista
- kaksikielisen varhaiskasvatuksen toteuttamista, mikäli sitä järjestetään
- vieras- ja monikielisten lasten suomen/ruotsin kielen oppimisen tukemista
- perheen kielivalintoihin ja äidinkielen tukemiseen liittyvää yhteistyötä ja käytäntöjä.

5. Lapsen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada yleistä, tehostettua tai erityistä tukea siten kuin varhaiskasvatuslaissa on säädetty⁹⁷. Oikea-aikaisella, yksilöllisesti kohdennetulla ja lapsen tarpeiden mukaisella tuella edistetään lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Samalla ehkäistään lapsen ongelmien kasvamista ja monimuotoistumista sekä riskiä syrjäytyä.

Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet sekä oppimiseen, kehitykseen ja hyvinvointiin liittyvät tarpeet. Lasta kuullaan lapsen ikä ja kehitys huomioiden. Varhaiskasvatuksessa tuki rakentuu lapsen yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisesta sekä yhteisöllisistä ja oppimisympäristöihin liittyvistä ratkaisuista. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, että jokainen lapsi kokee itsensä hyväksytyksi omana itsenään sekä ryhmän jäsenenä. Kannustamalla lasta ja antamalla hänelle mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin tuetaan lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä. Lapsen tarvitsema tuki ja toimenpiteet kirjataan päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Ohjeistus paikallisesti päätettävistä asioista

Kuvaa toiminta siirtymävaiheissa ja tiedonsiirtoon liittyvät käytännöt varhaiskasvatuksen aikana ja siirryttäessä esiopetukseen.

5.1. Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä⁹⁸ on velvollinen antamaan lapselle hänen tarvitsemaansa tukea päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Lapsen tuen tarve arvioidaan ja tukea järjestetään viivytyksettä. Tuki varhaiskasvatuksessa järjestetään yleisenä, tehostettuna ja erityisenä tukena inklusiivisten periaatteiden mukaisesti. Jokaisella lapsella on lähtökohtaisesti oikeus saada tukea omassa lapsiryhmässään erilaisin joustavin järjestelyin. Mikäli lapsen tuen tarpeet sitä edellyttävät, lapsella on oikeus osallistua varhaiskasvatukseen pienryhmässä tai erityisryhmässä.

Lapsen kannalta on tärkeää, että tuki muodostaa johdonmukaisen jatkumon varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen aikana sekä lapsen siirtyessä perusopetukseen.

Tuen järjestämisen ja toteuttamisen vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää tuen järjestämisen käytännöistä, toteuttamisesta, toimintatavoista ja arvioinnista päiväkodissa ja perhepäivähoidossa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi annettavan tuen vaikuttavuutta ja riittävyyttä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää yhteistyörakenteista, vastuista ja toimintatavoista liittyen huoltajien kanssa tehtävään yhteistyöhön sekä monialaiseen yhteistyöhön. Monialaisen yhteistyön osalta päätetään myös työnjako eri toimijoiden kanssa tuen järjestämisessä. Varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden tulee osallistua arvioinnin tekemiseen, jos tuen tarpeen arviointi sitä edellyttää⁹⁹.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että lapsen oikeus saada varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja sekä varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämiä tulkitsemis- ja avustamispalveluja ja apuvälineitä toteutuu¹⁰⁰.

97 Varhaiskasvatuslaki 15 a §

98 Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

99 Varhaiskasvatuslaki 15 d §

100 Varhaiskasvatuslaki 15 c §

Päätöksen tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta¹⁰¹. Jos kyseessä on yksityisen palveluntuottajan tuottama varhaiskasvatus, päätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta.

Jos tukea tarvitseva lapsi osallistuu useamman kuin yhden varhaiskasvatuksen järjestäjän¹⁰² varhaiskasvatukseen, on tuki suunniteltava, toteutettava ja arvioitava yhteistyössä¹⁰³.

Tuen tarpeen arviointi, tuen antaminen sekä toimintakulttuurin ja toimintatapojen kehittäminen kuuluvat koko henkilöstölle heidän koulutuksensa, työnkuviansa ja vastuidensa mukaan.

Toimipaikan johtaja vastaa varhaiskasvatuksessa annettavasta laadukkaasta tuesta, sen toteutumisesta ja henkilöstön ajantasaisesta osaamisesta lasten tuen tarpeita vastaavalla tavalla¹⁰⁴. Johtaja huolehtii, että henkilöstö suunnittelee lapsen tuen osana lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Suunniteltu tuki arvioidaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa.

Lapsella on oikeus varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluihin ja opetukseen hänen tuen tarpeensa sitä edellyttäessä. Erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden ja niiden toteuttamisen suunnitteluun ja arviointiin tarvittaessa. Erityisopettajan antama tuki voi olla lapsikohtaista ja/tai ryhmässä toteutettavaa opetusta¹⁰⁵. Tuki voi olla säännöllistä, osatai kokoaikaista. Sitä voidaan toteuttaa samanaikaisopetuksena tai yhteisopettajuutena lapsen ryhmän opettajan kanssa. Erityisopettajan asiantuntemusta hyödynnetään myös henkilöstön ja huoltajien konsultoinnissa¹⁰⁶. Varhaiskasvatuksen opettajaksi ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettajaksi kelpoinen henkilö on vastuussa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavasta tuen suunnittelusta ja toteuttamisen arvioinnista.

Perhepäivähoitaja vastaa ryhmänsä lasten tuen toteuttamisesta. Tuen suunnittelu ja arviointi voidaan tehdä yhteistyössä varhaiskasvatuksen opettajan ja/tai erityisopettajan kanssa¹⁰⁷. Lapsen edun sitä edellyttäessä, voidaan yhteistyössä huoltajan kanssa keskustella, että lapsi siirtyy päiväkotiin saadakseen tarvitsemaansa tukea.

Varhaiskasvatuksessa voi olla lapsi- tai ryhmäkohtaisia avustajia¹⁰⁸, joiden tehtävänä on tukea lasta tai lapsia ryhmässä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa toimintaan. Tämä voi myös tarkoittaa esimerkiksi sitä, että avustaja auttaa muita lapsia, kun varhaiskasvatuksen opettaja toimii tukea tarvitsevan lapsen kanssa ja tuo vuorovaikutustilanteeseen lapsen yksilöllisiin tavoitteisiin liittyviä pedagogisia sisältöjä.

Ohjeistus paikallisesti päätettävistä asioista

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa päätetään ja kuvataan varhaiskasvatuksessa annettavan tuen järjestämisen käytännöt päiväkodissa ja perhepäivähoidossa.

Kuvaa lapsen tuen järjestämistä ohjaavat paikalliset periaatteet ja käytännöt

Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut Rautavaaran varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatuksen lähtökohtana on järjestää kaikille lapsille laadukasta varhaiskasvatusta, jolla myös vastataan lapsen tuen tarpeisiin monipuolisesti. Kaikki lapset tarvitsevat aikuisen tukea kehitykseensä ja oppimiseensa elämän eri vaiheissa, mutta joillakin lapsilla tuen tarve on suurempi. Varhaisella tuella ennaltaehkäistään haasteiden pitkittymistä ja eskaloitumista

101 Varhaiskasvatuslaki 15 e §

102 Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

103 Varhaiskasvatuslaki 15 b §

104 Varhaiskasvatuslaki 31 §

105 Varhaiskasvatuslaki 15 c §

106 Varhaiskasvatuslaki 15 d §

107 Varhaiskasvatuslaki 15 c §

108 Varhaiskasvatuslaki 35 ja 38 §

kohtuuttoman suureksi. Ennaltaehkäisevillä tuen muodoilla ja ratkaisuilla lapsen kehityksessä ja oppimisessa varhaiskasvatuksessa mahdollistetaan lapsen toiminta osana muuta lapsiryhmää. Tuen suunnitteleminen, toteuttaminen ja arvioiminen ovat aina tavoitteellista toimintaa varhaiskasvatuksessa ja sen toteuttamiseen osallistuu koko varhaiskasvatuksen henkilöstö päiväkodissa että perhepäivähoidossa. Varhaiskasvatuksen henkilöstö vastaa omalta osaltaan siitä, että lasten tuen tarve havaitaan ja että tuen suunnittelu ja toteuttaminen aloitetaan oikea-aikaisesti. Yhteistyö huoltajien kanssa korostuu tässä vaiheessa, kun lapsella havaitaan jokin huoli hyvinvointiin, kehittymiseen tai oppimiseen liittyen. Huoltajiin olla heti yhteydessä ja sovitaan aikaa yhteiselle keskustelulle, jossa pohditaan yhdessä lapsen tuen tarvetta ja muodostetaan käsitys tarpeellisista tukitoimista. Lapsen tuen tarpeen havaitseminen voi tulla myös esim. neuvolan tai varhaiskasvatuksen erityisopettajan toimesta.

Rautavaaran kunta ostaa varhaiskasvatuksen erityisopettajan palvelua päiväkotiin ja perhepäivähoitoon ostopalveluna. Varhaiskasvatuksen erityisopettajan tehtäviin kuuluu mm. varhaiskasvatuksen henkilöstön ohjausta ja konsultaatiota lapsen kasvun ja oppimisen tukeen liittyvissä asioissa, pohtia yhdessä henkilöstön kanssa tarvittavia pedagogisia, rakenteellisia ja hyvinvointia tukevia muita järjestelyitä, sekä ohjata perheitä tuen, tutkimuksen ja kuntoutuksen piiriin. Palvelun tarvetta arvioidaan ja suunnitellaan säännöllisesti yhdessä päiväkodinjohtajan, varhaiskasvatuksen henkilöstön kanssa sekä yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja vastaa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmissa tukeen liittyvien asioiden kirjauksista yhdessä päiväkodinjohtajan kanssa. Koko varhaiskasvatuksen henkilöstö päiväkodin johtajan johdolla vastaa tuen oikea-aikaisesta ja joustavasta suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista päiväkodissa ja perhepäivähoidossa.

5.2. Yhteistyö tuen aikana

Varhaiskasvatus järjestetään yhteistyössä siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa sekä tarvitsemaansa tukea¹⁰⁹. Lapsen tuki edellyttää toimivia paikallisia yhteistyörakenteita ja yhteisöllisten toimintatapojen kehittämistä.

5.2.1. Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajan ja varhaiskasvatuksen henkilöstön jaettu tieto lapsesta ja hänen tarpeistaan on lähtökohta varhaisen ja riittävän tuen antamiseen. Huoltajan kanssa keskustellaan lapsen oikeudesta tukeen, tuen järjestämisen keskeisistä periaatteista sekä lapselle annettavasta tuesta ja tuen toteuttamisen muodoista. Lapsi osallistuu yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, ikäänsä ja kehitysvaiheeseensa sopivalla tavalla. Lasta kuullaan ja hänen mielipiteensä huomioidaan¹¹⁰.

Huoltajaan ollaan yhteydessä heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen haasteita tai henkilöstöllä herää huoli lapsen hyvinvoinnista. Huoltajalle annetaan tietoa lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta¹¹¹. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia. Lapsen tuen toteuttamisen tavoitteet voidaan saavuttaa parhaiten silloin, kun kaikki osapuolet osallistuvat yhteistyöhön.

Lapsi voi saada tukea myös muiden lapsia ja perheitä koskevien palvelujen kautta. On tärkeää, että paikalliset lasten ja perheiden palvelut muodostavat tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden lapsen tuen järjestämisessä¹¹².

Ohjeistus paikallisesti päätettävistä asioista

Kuvaa lasten ja huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön käytännöt tuen aikana.

¹⁰⁹ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹¹⁰ Varhaiskasvatuslaki 15 d §, 4. momentti

¹¹¹ Varhaiskasvatuslaki 40-41 §

¹¹² Varhaiskasvatuslaki 7 § ja HE 40/2018 vp, s. 87–88

Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö Rautavaaran varhaiskasvatuksessa

Kun lapsen kasvuun, kehitykseen tai oppimiseen liittyvissä asioissa herää huoli, varhaiskasvatuksen työntekijä keskustelelee asiasta huoltajan kanssa. Huoleen liittyvistä asioista keskustellaan myös päiväkodin johtajan, työyhteisön sekä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Kun yhteistyötä lapsen kasvuun, kehitykseen tai oppimiseen liittyvissä asioissa tarvitaan muiden toimijoiden kanssa, kirjoitetaan lapsikuvaus neuvolaan. Neuvolan lapsikuvaus lomakkeessa kuvataan lapsen vahvuudet ja huolen aiheet kasvun, kehityksen tai oppimisen osa-alueilta. Ennen lapsikuvauksen laatimista asiasta keskustellaan huoltajien kanssa ja kysytään heiltä lupa. Vanhemmalla on oikeus kieltäytyä yhteistyöstä muiden toimijoiden kanssa. Tällaisissa tapauksissa varhaiskasvatuksen työntekijä voi konsultoida puhelimitse neuvolaa siten, ettei asiakasta tunnisteta.

5.2.2. Monialainen yhteistyö

Monialaista yhteistyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus. Yhteistyökäytännöt ja periaatteet tulee sopia lastenneuvolan, lastensuojelun, kasvatus- ja perheneuvolan ja muiden sosiaalitoimen palvelujen kanssa niitä tilanteita varten, joissa neuvotellaan lapsen asioista tai edellytetään viranomaisten puuttumista. Monialainen yhteistyö toteutetaan ensisijaisesti huoltajan suostumuksella. Yhteistyötä tehtäessä tulee noudattaa salassapitoa ja tietojen vaihtoa koskevia säännöksiä¹¹³.

Varhaiskasvatusta järjestetään myös erikoissairaanhoidon piirissä. Varhaiskasvatuspalvelujen ja sairaalan tai muun vastaavan tahon keskinäisellä yhteistyöllä varmistetaan varhaiskasvatuksen jatkuvuus lapsen kunnon ja jaksamisen mukaisesti. Erityistä huomiota kiinnitetään lapsen turvallisten ihmissuhteiden säilymiseen.

Lapsi voi vaikean vammaisuuden tai sairauden vuoksi tarvita pidennettyä oppivelvollisuutta¹¹⁴. Päätös pidennetyn oppivelvollisuuden aloittamisesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden toteuttamiseen liittyvistä seikoista. Pidennettyyn oppivelvollisuuteen liittyvistä päätöksistä ja toteuttamisen vaihtoehtoista määrätään Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa¹¹⁵.

Ohjeistus paikallisesti päätettävistä asioista

Kuua monialainen yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa.

Monialainen yhteistyö Rautavaaran varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä useiden toimijoiden kanssa. Varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa tehtävää yhteistyötä järjestetään ostopalveluna Rautavaaran kunnan päiväkotiin ja perhepäivähoitoon. Varhaiserityiskasvatus tukee lapsen kokonaisvaltaista kehitystä ja oppimista. Riittävän varhaisella ja oikein kohdennetulla tuella voidaan ehkäistä ongelmien syntymistä, kasvamista ja monimuotoistumista. Rautavaaralla tehdään monialaista yhteistyötä lasten tarpeita vastaavasti neuvolan, perhetyön, sosiaalityön sekä muiden terveydenhuollonpalveluiden toimijoiden kesken. Monialaista yhteistyötä tehdään myös lasten toiminta- ja puheterapeuttien kanssa. On tärkeää, että paikalliset lasten ja perheiden palvelut muodostavat tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden lapsen tuen järjestämisessä. Tarvittaessa varhaiskasvatuksen yhteistyötahot osallistuvat lapsen varhaiskasvatussuunnitelmakeskusteluun ja sen laadintaan yhdessä varhaiskasvatuksen työntekijän ja huoltajan kanssa.

¹¹³ Varhaiskasvatuslaki 40–42 §

¹¹⁴ Oppivelvollisuuslaki (1214/2020) 2 § 3 momentti

¹¹⁵ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, luku 5.5 Erityinen tuki

Neuvolan, huoltajien ja varhaiskasvatuksen yhteistyöllä on suuri merkitys lapsen kokonaiskehityksen arvioinnissa ja seurannassa. Neuvolan ja varhaiskasvatuksen tehtävänä on edistää lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista sekä tukea huoltajia heidän kasvatustyössään. Yhteistyön tarkoituksena on myös tunnistaa varhain lapsen mahdolliset kehitykselliset riskit sekä tarvittaessa ohjata lasta jatkotutkimuksiin tai kuntoutuksen piiriin.

Lapsi voi tarvita varhaiskasvatusta lastensuojelun avohuollon tukitoimena. Tällöin laaditaan yhteistyösopimus sosiaalityöntekijän, huoltajien ja varhaiskasvatuksen työntekijän kanssa, jossa kuvataan lapsen varhaiskasvatuksen tavoitteita, toteuttamista ja yhteistyötä. Yhteistyösopimus liitetään lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Rautavaaralla monialainen yhteistyöverkosto kokoontuu säännöllisesti. Yhteistyöverkoston kuuluvat neuvola, sosiaalityö, perhetyö, päihde- ja mielenterveystyö. Lasten asioita käsitellään verkostoyhteistyössä aina ainoastaan huoltajien luvalla.

Lapsen siirtyessä ryhmästä toiseen, toimitaan aloitus- ja tiedonsiirto ohjeistuksen mukaisesti. Lapsen siirtyessä varhaiskasvatuksesta esikouluun, tiedonsiirto tapahtuu Wilman kautta sekä tarvittaessa voidaan järjestää tiedonsiirtopalaveri esikoulun opettajan sekä rehtorin kanssa. Kun lapsella on tuen tarvetta, sovitaan hyvissä ajoin tiedonsiirtopalaveri, johon osallistuu huoltaja, varhaiskasvatuksen erityisopettaja, päiväkodin johtaja, lapsen tuleva esikoulun opettaja sekä tarvittaessa sosiaali- tai terveyden huollon työntekijä. Siirtopalaverissa käydään läpi lapsen kehitykseen, kasvuun ja oppimiseen liittyvä tuen tarve sekä sovitaan yhteisistä käytännöistä ja arvioinnista.

5.3. Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatukseen osallistuminen on hyvä perusta lapsen kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vaikeuksia ehkäistään ennalta pedagogisilla järjestelyillä ja erilaisilla työtavoilla. Näihin kuuluvat muun muassa suunnitelmallinen toiminnan eriyttäminen, ryhmien joustava muuntelu ja oppimisympäristöjen muokkaaminen. Selkeä päiväjärjestys ja päivittäisten toimintojen rytmittäminen tukevat kaikkia lapsia. Lapselle määritellään sopivin tuen taso¹¹⁶ ja tuen muodot¹¹⁷ tuen antamisen periaatteiden mukaisesti, mikäli laadukas pedagogiikka ei vastaa lapsen yksilöllisiin tarpeisiin. Varhaiskasvatuksen tuen muodot tarkoittavat lapsen tarvitsemia pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia tukitoimia. Aloite lapsen tuen vahvistamisesta voi tulla ryhmän henkilöstöltä, huoltajalta tai muilta asiantuntijoilta.

Lapsella on oikeus saada tukea sopivalla tuen tasolla heti, kun tuen tarve on havaittu. Lapsen tuen saanti ei edellytä lääketieteellistä diagnoosia tai muuta terveydenhuollon tai sosiaalihuollon lausuntoa. Lapsella on myös oikeus tuen palveluihin ja apuvälineisiin tuen tarpeen mukaan¹¹⁸. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa niistä tukitoimista ja apuvälineistä, joita lapsi tarvitsee varhaiskasvatukseen osallistumiseensa. Tällaisia ovat esimerkiksi

- liikkumiseen ja muihin fyysisiin toimintoihin liittyvät järjestelyt, kuten pyörätuoliliuskat ja kaiteet tai*
- lapsen kommunikaatioon, näköön, kuuloon, liikkumiseen tai muuhun fyysiseen tarpeeseen liittyvät apuvälineet, kuten kommunikointia tukevat lelut, digitaaliset sovellukset, pelit tai äänikirjat.*

Varhaiskasvatuksessa käytettävät tuen tasot ovat yleinen tuki, tehostettu tuki ja erityinen tuki. Tuen tasojen välillä siirrytään joustavasti ja tuen taso arvioidaan aina tapauskohtaisesti. Tehostetun tai erityisen tuen edellytyksenä ei ole, että lapsi on ensin saanut muulle tasolle kuulunutta tukea. Tehostettua tai erityistä tukea saava lapsi on otettava huomioon päiväkodin ja perhepäivähoidon henkilöstön mitoituksessa¹¹⁹.

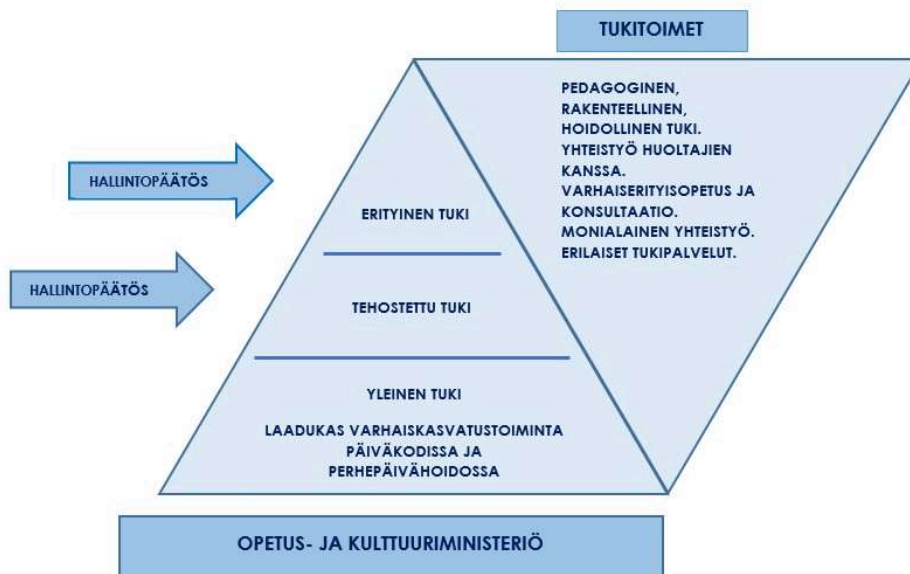
¹¹⁶ Varhaiskasvatustilasto 15 a §

¹¹⁷ Varhaiskasvatustilasto 15 b §

¹¹⁸ Varhaiskasvatustilasto 15 c §

¹¹⁹ Varhaiskasvatustilasto 35 ja 38 §

Tuen toteuttaminen Rautavaaran varhaiskasvatuksessa

Kuvio 2. Tuen tasot varhaiskasvatuksessa.

5.3.1. Yleinen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada hänen yksilöllisen kehityksensä, oppimisensa tai hyvinvointinsa edellyttämää yleistä tukea heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Yleistä tukea toteutetaan lapsen omassa ryhmässä.

Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata lapsen tuen tarpeeseen. Yleinen tuki muodostuu yksittäisistä tuen muodoista, esimerkiksi yksittäisistä pedagogisista ratkaisuista sekä tukitoimista, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Lapsen tuki on lyhytkestoista ja/tai intensiteetiltään matalampaa verrattuna tehostettuun ja erityiseen tukeen. Lapsen yksilöllisiin tuen tarpeisiin vastataan käyttämällä esimerkiksi soveltuvia materiaaleja, välineitä, opetusohjelmia tai osa-aikaista erityisopettajan antamaa tukea.

Yleinen tuki ei edellytä hallintopäätöksen antamista, vaan tukea annetaan aina tuen tarpeen ilmetessä. Yleinen tuki järjestetään varhaiskasvatuksen opettajan ja muun henkilöstön yhteistyössä. Mahdollisista tukipalveluista, kuten tulkitsemis- ja avustamispalveluista ja apuvälineistä, tehdään hallinnollinen päätös¹²⁰.

Ohjeistus paikallisesti päätettävistä asioista

Kuvaa

- yleisen tuen käytännön järjestäminen
- yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken
- yhteistyö huoltajan ja lapsen kanssa
- menettelytavat ja yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa ja yleisen tuen järjestämisessä.

Yleinen tuki Rautavaaran varhaiskasvatuksessa

¹²⁰ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

Yleinen tuki on kaikille päiväkodin ja perhepäivähoidon lapsille kuuluvaa sisällöltään pedagogista, kasvatuksellista ja hoidollista tukea. Varhainen ja riittävä tuen tarpeen tunnistaminen ja siihen vastaaminen oikea-aikaisesti varmistavat lapsen tasapainoisen kasvun, kehittymisen ja oppimisen sekä ennaltaehkäisee ongelmia ja oppimisvaikeuksia myöhemmällä oppimispolulla. Varhaiskasvatushenkilöstö päiväkodissa ja perhepäivähoidossa huolehtii, että jokaisen lapsen erilaiset lähtökohdat ja tarpeet otetaan huomioon varhaiskasvatuksessa yhteistyössä huoltajien ja henkilöstön kanssa. Yleisen tuen antaminen ei edellytä lapselle erityisiä tutkimuksia tai monialaista yhteistyötä. Yleinen tuki perustuu varhaiskasvatuksen henkilöstön osaamiseen, lasten tuen tarpeen tunnistamiseen ja tarpeeseen vastaamiseen. Moniammatillisella yhteistyöllä kehitetään päiväkodin ja perhepäivähoidon toimintatapoja ja oppimisympäristöjä niin, että yhdessä tapahtuvaa oppimista voidaan hyödyntää ja vastata lasten erilaisiin tarpeisiin mahdollisimman hyvin.

Yleistä pedagogista ja kasvatuksellista tukea varhaiskasvatuksessa ovat mm. struktuuri (päivä- ja viikkojärjestys), pienryhmätoiminta, lapsen toiminnan ohjaaminen sekä puhetta/vuorovaikutusta tukevat ja korvaavat keinot. Hoidollista tukea annetaan päivittäisissä toiminnoissa huomioiden lasten yksilölliset tarpeet.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan Rautavaaran varhaiskasvatuksen toimintaohjeiden mukaisesti sekä toimitaan sovittujen yhteistyökäytäntöjen mukaisesti huoltajien ja tarvittaessa muiden toimijoiden kanssa.

Pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia tuen muotoja suunnitellaan, arvioidaan ja kehitetään säännöllisesti yhdessä päiväkodin johtajan, varhaiskasvatuksen henkilöstön ja varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa vastaamaan lapsiryhmän että yksittäisen lapsen toimintaa varhaiskasvatuksen tavoitteiden ja tuen tarpeiden mukaiseksi.

5.3.2. Tehostettu tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti ja yhteisöllisesti suunniteltuna tehostettuna tukena, kun yleinen tuki ei riitä. Tuki on intensiteetiltään voimakkaampaa ja yksilöllisempää kuin yleinen tuki. Tukea annetaan lyhytkestoisesti tai pidempään jatkuvana lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti ja se aloitetaan heti tuen tarpeen ilmettyä. Tehostettua tukea annetaan niin kauan kuin lapsi tarvitsee sitä.

Lapsen tukea tehostetaan tuen suunnittelulla ja toteuttamistapojen lisäämisellä tai niitä vahvistamalla. Tuki muodostuu säännöllisistä ja samanaikaisesti toteutettavista useista tuen muodoista. Oikea-aikaisesti annettu tehostettu tuki ennaltaehkäisee lapsen myöhempää tuen tarpeiden moninaistumista.

Lapsen mahdollista myöhempää diagnoosia tai kuntoutuksen aloittamista ei voida käyttää tuen saamisen ehtona¹²¹. Tehostetun tuen antamisesta tehdään hallintopäätös¹²².

Ohjeistus paikallisesti päätettävistä asioista

Kuvaa

- tehostetun tuen käytännön järjestäminen*
- toimintatavat lapsen tehostetun tuen aloittamisessa, toteuttamisessa ja päättämisessä*
- lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaan, arviointiin ja tarkistamiseen liittyvät käytänteet*
- yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa, tehostetun tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa*
- menettelytavat mahdollisten asiantuntijalausuntojen käytössä*

¹²¹ HE 148/2021 vp, s. 32

¹²² Varhaiskasvatustilaki 15 e §

- *menettelytavat ja yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa ja tehostetun tuen järjestämisessä.*

Tehostettu tuki Rautavaaran varhaiskasvatuksessa

Jos arvioidaan, että varhaiskasvatuksen yleinen tuki ei lapselle riitä, järjestetään hänelle tehostettua tukea. Siirtyminen tehostettuun tukeen tapahtuu lapsen varhaiskasvatussuunnitelman arvioinnin kautta, joka tehdään yhdessä varhaiskasvatuksen henkilöstön, lapsen huoltajien ja varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa, mukana on myös tarvittaessa monialaisia yhteistyötahoja. Tehostettu tuki on luonteeltaan vahvempaa ja pitkäjänteisempää kuin yleinen tuki. Tehostetussa tuessa lapsen kehityksen ja oppimisen haasteisiin vastataan erityispedagogisin tai rakenteellisin ratkaisuin ja oppimisympäristöä muokkaamalla, esim. lapsiryhmän pienentäminen, ryhmävastusta, apuvälineiden tai tukiviittomien käyttö. Tehostettu tuki suunnitellaan aina kokonaisuutena, jossa kaikki yleisen tuen muodot ovat käytössä, mutta niiden käyttö on tehostetumpaa.

Tehostetun tuen aloittamisesta ratkaisun tekee varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Käytännöt tuen antamisesta varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyössä huoltajien ja varhaiskasvatuksen henkilöstön kanssa. Kaikkien asiantuntijuutta lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukemisessa hyödynnetään. Tarvittaessa voidaan hyödyntää myös muuta monialaista asiantuntijuusverkostoa. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja on mukana tehostetun tuen aikana laatimassa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa, johon kirjataan tehostetun tuen ratkaisut ja käytännöt. Tehostetun tuen tukitoimien vaikuttavuutta arvioidaan ja niitä kehitetään säännöllisesti yhteistyössä niin, että ne vastaavat lapsen tuen tarpeeseen. Kun säännöllisessä arvioinnissa havaitaan, ettei lapsi tehostettua tukea tarvitse, sovitaan varhaiskasvatuksen henkilöstön, huoltajien ja varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa tehostetun tuen lopettamisesta ja päätetään palata lapsen yleiseen tukeen.

Tehostetun tuen valmistelussa toimitaan Rautavaaran kunnan varhaiskasvatuksen hallintopäätöksen laatimisprosessin mukaisesti.

5.3.3. Erityinen tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti suunniteltuna erityisenä tukena, kun yleinen tuki tai tehostettu tuki ei riitä. Erityistä tukea voidaan antaa vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästyisestä tai muusta, merkittävästi toimintakykyä alentavasta lapsen oppimisen ja kehityksen tuen tarpeesta johtuen. Erityinen tuki on vahvin varhaiskasvatuksessa annettavan tuen taso. Lapsen tuen tarpeen vaatiessa tuki voidaan aloittaa suoraan erityisen tuen tasolla.

Lapsella on oikeus saada erityistä tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Erityinen tuki muodostuu useista tuen muodoista ja tukipalveluista, ja on jatkuvaa ja kokoaikaista. Erityisen tuen antamisesta tehdään hallintopäätös¹²³.

Ohjeistus paikallisesti päätettävistä asioista

Kuvaa

- *erityisen tuen käytännön järjestäminen*
- *yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa, erityisen tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa*
- *menettelytavat mahdollisten asiantuntijalausuntojen käytössä*
- *menettelytavat ja yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa, erityisen tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa*

¹²³ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

- *pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevien lasten kohdalla lapsen ohjautuminen pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin ja monialainen yhteistyö prosessissa*
- *yhteistyö muun varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen kanssa sekä muu yhteistyö, eri toimijoiden vastuut ja työnjako*
- *yhteistyö huoltajan ja lapsen kanssa*
- *toimintatavat, kun erityinen tuki päätetään lopettaa ja tuki jatkuu tehostettuna tai yleisenä tukena.*

Erityinen tuki Rautavaaran varhaiskasvatuksessa

Erityistä tukea annetaan usein psykologisin tai lääketieteellisin perustein. Erityistä tukea annetaan lapselle silloin, kun tuen tarve on suuri ja se johtuu esim. lapsen vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästyästä tai tunne-elämän vakavista haasteista. Erityinen tuki edellyttää varhaiskasvatuksessa henkilöstön erityispedagogisen osaamisen vahvistamista, vahvoja erityisiä pedagogisia ja rakenteellisia ratkaisuja lapsiryhmän toiminnassa. Erityinen tuki ei ole erillisiä tai erityisiä toimenpiteitä vaan vahvaa ja säännöllistä tukea lapsen yksilöllisten tavoitteiden saavuttamiseksi osana varhaiskasvatuksen lapsiryhmän toimintaa. Erityisen tuen järjestämisessä tarjotaan useimmiten useita ja samanaikaisia tukitoimia, esim. ryhmäavustaja, apuvälineitä ja/tai vaihtoehtoisia kommunikaatiomenetelmiä.

Lapsen erityisen tuen tarpeet kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan, joka tehdään yhdessä varhaiskasvatuksen henkilöstön, lapsen huoltajien ja varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa, mukana on usein monialaisia yhteistyötahoja. Kaikkien asiantuntijuutta lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukemisessa hyödynnetään. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja on mukana erityisen tuen aikana laatimassa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa, johon kirjataan erityisen tuen muodot ja käytännöt. Erityisen tuen tukitoimien vaikuttavuutta arvioidaan ja niitä kehitetään säännöllisesti yhteistyössä huoltajien ja monialaisen yhteistyöverkoston kanssa niin, että ne vastaavat lapsen tuen tarpeeseen. Yhteistyön ja tiedonkulun merkitys korostuu, mitä enemmän lapsi tarvitsee tukea kehityksessä ja oppimisessa ja mitä kauempana erityispalvelut sijaitsevat. Kun säännöllisessä arvioinnissa havaitaan, ettei lapsi erityistä tukea enää tarvitse, sovitaan varhaiskasvatuksen henkilöstön, huoltajien, varhaiskasvatuksen erityisopettajan ja monialaisen asiantuntijaverkoston kanssa erityisen tuen lopettamisesta ja päätetään palata lapsen tehostettuun ja/tai yleiseen tukeen.

Erityistä tukea saavat lapset ovat pääsääntöisesti pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevia lapsia. Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevalle, erityistä tukea saavalle lapselle laaditaan henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS) esiopetuksen alkaessa.

Erityisen tuen valmistelussa toimitaan Rautavaaran kunnan varhaiskasvatuksen hallintopäätöksen laatimisprosessin mukaisesti.

5.3.4. Tuen muodot

*Tuen eri muotoja käytetään kaikilla tuen tasoilla lapsen tuen tarpeen mukaisesti¹²⁴. Tuen muotoja voi toteuttaa samanaikaisesti heti tuen tarpeen ilmetyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Varhaiskasvatuksen työtapoja ja oppimisympäristöjä muunnellaan lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan. Tukitoimet suunnitellaan pedagogisesti niin, että lapsen osallisuus, oikeus oppia ja toimia osana vertaisryhmää toteutuvat lapsen edun mukaisesti. Lapsen tuki voi sisältää **pedagogisia**, **rakenteellisia** ja **hoidollisia** tuen muotoja.*

Lapsen tuki järjestetään osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa. Lapsiryhmän kokoa muodostettaessa huomioidaan tukea tarvitsevien lasten etu, tuen tarve ja taso sekä se, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa.

Pedagogisiin tuen muotoihin lukeutuvat toistuvien toimintojen sekä lapselle selkeän ja ennakoitavan päivärhythmin luominen. Lapsen tukeen kuuluvat muun muassa sensitiiviset ja saavutettavat vuorovaikutus- ja kommunikointitavat. Näitä voivat olla puhetta korvaavat kommunikaatiomenetelmät, kuten viittomat, kuvat tai erilaiset teknologiset ratkaisut. Lapsen tarpeisiin vastaaminen edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä yhteisiä ja johdonmukaisia pedagogisten ja erityispedagogisten työtapojen ja menetelmien käyttöä. Pedagogisiin tuen muotoihin kuuluvat myös varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelu, havainnointi, dokumentointi ja arviointi.

Lapsen yksilöllisistä tarpeista nousevia, erityispedagogisia menetelmiä voidaan suunnitella, soveltaa ja toteuttaa joko yhden lapsen, pienen ryhmän tai koko lapsiryhmän yhteisenä toimintana. Varhaiskasvatuksen inklusiivisen arvoperustan mukaisesti pedagogisen tuen suunnittelussa ja toteutuksessa tulee ensisijaisesti käyttää toimintatapoja, joissa lapsen tarvitsema tuki toteutuu osana vertaisryhmää.

Rakenteellisiin tuen muotoihin kuuluu lapsen tuen tarpeen havaitsemiseen ja sen toteuttamiseen liittyvän henkilöstön osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen lisääminen. Rakenteellisia tuen muotoja ovat myös ryhmän lapsimäärän pienentäminen sekä henkilöstön mitoitukseen ja/tai rakenteeseen liittyvät ratkaisut sekä niiden muuttaminen lapsen tuen tarpeen mukaan¹²⁵. Ryhmän henkilöstörakennetta voidaan vahvistaa esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettajalla. Lapsimäärän pienentämisellä muutetaan henkilöstön ja lasten suhdelukua siten, että lapsen tukea voidaan suunnitellusti toteuttaa ja varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa. Lisäksi varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämät tulkitsemis- ja avustamispalvelut, apuvälineiden käyttäminen, esteettömyyden huomioiminen sekä pien- tai erityisryhmä voivat olla lapsen tarvitsemia rakenteellisia tuen muotoja.

Hoidollisen tuen muodot tarkoittavat menetelmiä ja toimintatapoja, joilla vastataan lapsen tarvitsemaan hoitoon, hoivaan ja avustamiseen. Lapsen terveydenhoidolliset tarpeet huomioidaan osana hoidollisen tuen muotoja. Näitä voivat olla esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvät avustamisen tarpeet ja apuvälineet. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa tehdään yhteistyötä esimerkiksi varhaiskasvatuksen henkilöstön ohjauksen ja konsultaation osalta.

Varhaiskasvatuksen toimipaikoissa arvioidaan aina tapauskohtaisesti, voidaanko lääke- tai sairaudenhoito toteuttaa osana lapsiryhmän perustoimintaa. Jokaisen lapsen kohdalla tehdään lapsen tilanteen kokonaisarviointi. Lapsen lääke- tai sairaudenhoito ei ole riippuvainen varhaiskasvatuslain mukaisesta tuen tasosta, vaan hoitoa annetaan tuen tasosta riippumatta lapsen tarpeen mukaan.

Tuen pedagogisten, rakenteellisten ja hoidollisten toimintatapojen tulee olla lapsen edun ja tuen tarpeen mukaisia, ja niissä käytetään paikallista ja tapauskohtaista harkintaa. Esimerkiksi lapsen apuvälineiden käyttöä tai avustamista suunniteltaessa tulee ensisijaisesti järjestää nämä tukitoimet niin, että lapsi on osa vertaisryhmää ja mukana samoissa tiloissa ja tilanteissa muun lapsiryhmän kanssa.

Ohjeistus paikallisesti päätettävistä asioista

Kuvaa tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa: pedagogiset, rakenteelliset ja hoidolliset tuen muodot.

Kuvaa tuen käytännön järjestäminen.

Kuvaa yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken.

Kuvaa huoltajalle ja lapselle tiedottamiseen ja huoltajan ja lapsen kanssa tehtävään yhteistyöhön liittyvät toimintatavat.

Määrittele tulkitsemis- ja avustamispalveluihin sekä apuvälineisiin liittyvät hallinnolliset käytänteet varhaiskasvatuksen järjestäjän päättämällä tavalla.

¹²⁵ Varhaiskasvatuslaki 35 § 2 mom. ja 38 § 2 momentti

Tuen muodot Rautavaaran varhaiskasvatuksessa

Rautavaaralla käytetään joustavasti ja inklusiivisesti erilaisia pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia tuen muotoja kaikilla tuen tasoilla, joita lapsi tarvitsee (kuvio 3). Kaikilla tuen tasoilla pedagogista toimintaa ja tavoitteita mukautetaan inklusiivisten periaatteiden mukaisesti siten, että toiminnan sisällöt, tavoitteet ja menetelmät ovat muokattuja vastaamaan lapsen tuen tarpeeseen. Oppimisympäristöjä ja pienryhmätoimintaa hyödynnetään ja muokataan vastaamaan lasten tuen tarpeisiin inklusiivisten periaatteiden mukaisesti. Tuen toteuttamiseen Rautavaaralla osallistuu varhaiskasvatuksen henkilöstön lisäksi varhaiskasvatuksen erityisopettaja sekä tarvittaessa ryhmäavustaja. Joustavasti ja tarkoituksenmukaisesti tuen toteuttamiseen osallistuu myös sosiaali- ja terveysalan ammattilaisia. Inklusion periaatteiden mukaisesti kokopäiväpedagogiikassa tuen ratkaisut suunnitellaan ja toteutetaan siten, että ne eivät ole irrallaan muusta lapsiryhmän toiminnasta.

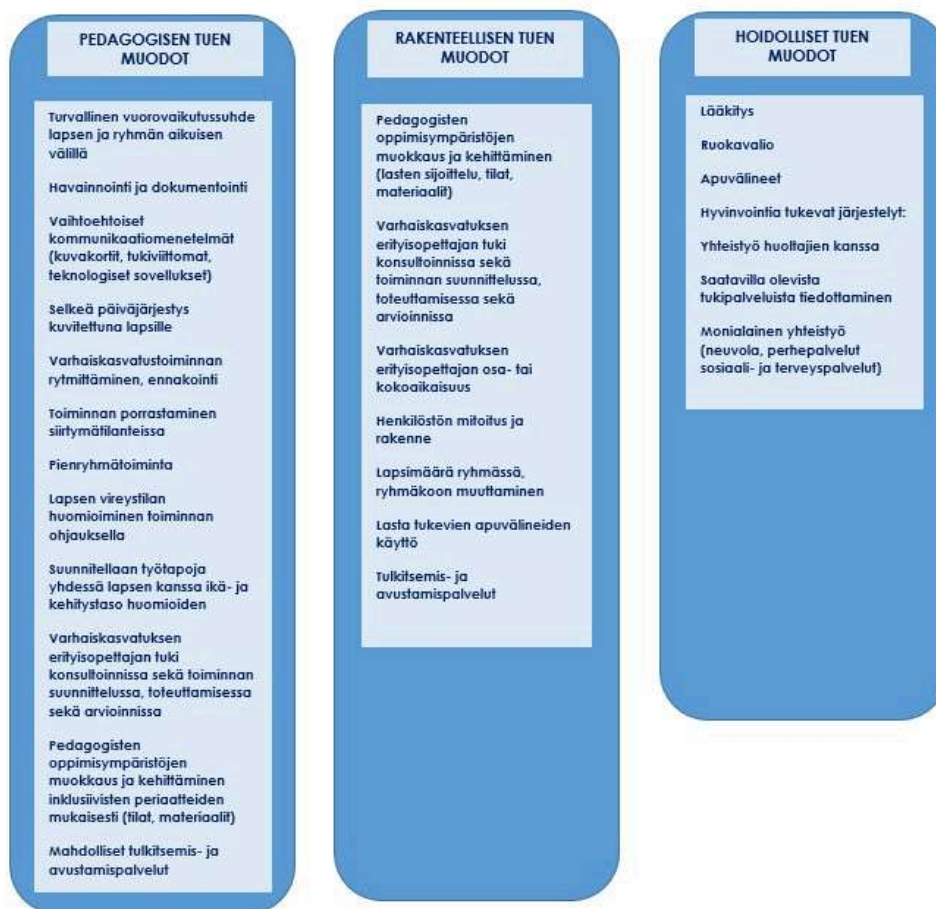
Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan Rautavaaran varhaiskasvatuksen toimintaohjeiden mukaisesti sekä toimitaan sovittujen yhteistyökäytäntöjen mukaisesti huoltajien ja tarvittaessa muiden toimijoiden kanssa. Pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia tuen muotoja suunnitellaan, arvioidaan ja kehitetään säännöllisesti yhdessä huoltajien, päiväkodin johtajan, varhaiskasvatuksen henkilöstön ja varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa vastaamaan lapsiryhmän että yksittäisen lapsen toimintaa varhaiskasvatuksen tavoitteiden ja tuen tarpeiden mukaiseksi.

Päiväkodin johtaja päättää hallintopäätöksen yhteydessä järjestettävistä tulkitsemis- ja avustamispalveluista. Avustajapalveluita tarkastellaan säännöllisesti toimintakauden aikana yhdessä varhaiskasvatuksen erityisopettajan, päiväkodin johtajan ja varhaiskasvatuksen henkilöstön kanssa. Mikäli tarve ilmenee avustajapalveluille varhaiskasvatuksessa, kirjataan se lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan lapsen tuen toteuttamiseksi. Lisäksi lapsen tuen tarpeiden mukaisesti huolehditaan riittävistä apuvälineistä varhaiskasvatuksessa ja ne kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Tarvittavat tulkitsemispalvelut järjestetään ostopalveluna.

PEDAGOGINEN SÄÄNNÖLLINEN HAVAINNOINTI JA ARVIOINTI

TUEN TEHOSTAMISEN RATKAISUT VARHAISKASVATUKSESSA

Kuvio 3. Tuen muodot.

5.4. Lapsen tuen arviointi

Varhaiskasvatuksessa lapsen tukea arvioidaan kaikilla tuen tasoilla¹²⁶. Lapsen tuen tarvetta, sekä tuen riittävyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan, mutta kuitenkin vähintään kerran vuodessa esimerkiksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen yhteydessä tai tuen tarpeen tai oppimisympäristön muuttuessa. Lapsen tuen tarpeen arvioinnin prosessi voi alkaa varhaiskasvatuksen henkilöstön tekemien havaintojen pohjalta. Myös huoltaja, lastenneuvolan tai sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstö voi tehdä aloitteen.

Tuen antamisen kokonaisuutta tarkasteltaessa arvioidaan aina kunkin lapsen kohdalla, mitkä ratkaisut parhaiten toteuttavat lapsen etua. Lapsen mielipide ja toivomukset huomioidaan ja huoltajan kanssa toimitaan yhteistyössä arvioitaessa tuen tarvetta, tukitoimenpiteitä ja toteuttamista¹²⁷.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen arviointiin tarpeen mukaan. Sosiaali- ja terveysviranomaiset osallistuvat arvioinnin tekemiseen varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä,

¹²⁶ Varhaiskasvatuslaki 15 a ja d §

¹²⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 20 §

jos arviointi edellyttää myös muuta kuin varhaiskasvatushenkilöstön pedagogista asiantuntemusta tuen tarpeen arvioimiseksi ja tuen ratkaisujen perusteeksi.

Ohjeistus paikallisesti päätettävistä asioista

Kuvaa lapsen tuen tarpeen arviointiin liittyvät käytännöt ja vastuut.

Lapsen tuen arviointi Rautavaaran varhaiskasvatuksessa

Tuen tarvetta ja vaikuttavuutta arvioidaan ja suunnitellaan päiväkodin ja perhepäivähoidon toiminnassa, sisällöissä, menetelmissä ja oppimisympäristöissä säännöllisesti. Varhaiskasvatuksen henkilöstö vastaa omalta osaltaan siitä, että lasten tuen tarve havaitaan ja että tuen suunnittelu ja toteuttaminen aloitetaan oikea-aikaisesti. Yhteistyö huoltajien kanssa korostuu tässä vaiheessa, kun lapsella havaitaan jokin huoli hyvinvointiin, kehittymiseen tai oppimiseen liittyen. Huoltajiin olla heti yhteydessä ja sovitaan aikaa yhteiselle keskustelulle, jossa pohditaan yhdessä lapsen tuen tarvetta ja muodostetaan käsitys tarpeellisista tukitoimista. Lapsen tuen tarpeen havaitseminen voi tulla myös esim. neuvolan tai varhaiskasvatuksen erityisopettajan toimesta. Varhaiskasvatuksen henkilöstö arvioi ja havainnoi tuen tarvetta säännöllisesti. Arviointiin ja havainnointiin perustuu lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjatut tuen muodot ja menetelmät. Yhteinen keskustelu ja havaintojen jakaminen säännöllisesti ovat ensi arvoisen tärkeää varhaiskasvatus henkilöstön, huoltajien, varhaiskasvatuksen erityisopettajan sekä tarvittaessa muiden yhtistyö tahojen kanssa. Lapsen tuen riittävyttä ja vaikuttavuutta arvioidaan keskustellen myös huoltajien kanssa päivittäisissä kohtaamisissa sekä sovitussa varhaiskasvatussuunnitelma keskusteluissa.

5.5. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Lapsen tarvitsema tuki eli tuen taso, muodot ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan¹²⁸. Sen laadinnasta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä muun henkilöstön ja lapsen huoltajan kanssa. Henkilöstön tehtävänä on tukea huoltajan ja lapsen osallisuutta suunnitelman laatimisessa ja arvioinnissa. Tavoitteena on toimia yhteisymmärryksessä lapsen ja huoltajan kanssa. Lapsen mielipide selvitetään ja huomioidaan suunnitelmaa laadittaessa ja sitä arvioitaessa (luku 1.3).

Tuen tarvetta ja toteutumista arvioidaan ja suunnitelma tarkistetaan tarpeen mukaan vähintään kerran vuodessa tai tuen tarpeen muuttuessa¹²⁹. Toiminnan tavoitteiden saavuttaminen kirjataan ja tavoitteita muutetaan lapsen muuttunutta tuen tarvetta vastaavaksi. Suunnitelmasta tulee ilmetä, jos tuen tarve ja toimenpiteet ovat päättyneet. Tuen tarve arvioidaan aina lapsen aloittaessa esiopetuksen. Esiopetukseen osallistuvan lapsen kasvun ja oppimisen tuesta määrätään esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa. Esiopetusta täydentävän varhaiskasvatuksen osalta mahdollinen tuki tulee yhteensovittaa esiopetuksessa annettavan tuen kanssa ja kirjata lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Ennen tehostetun tai erityisen tuen aloittamista lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdollisten aiemmin toteutettujen tukitoimien ja niiden vaikuttavuuden arviointi. Arviointi pitää sisällään kuvauksen tukitoimista, niiden vaikuttavuuden arvioinnista ja kehittämisestä sekä perustelut siitä, millaisista tuen toimista lapsi hyötyy ja mitkä parhaiten toteuttavat yksilöllisesti lapsen etua¹³⁰.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa hyödynnetään tehtäessä hallinnollista päätöstä annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista. Mikäli lapsen tuen tarvetta

128 Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 23 §

129 Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 23 §

130 HE 148/2021 vp, s. 34

on arvioitu lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa, tulee arviointi huomioida annettaessa tehostetun tai erityisen tuen hallinnollista päätöstä tai päätöstä tukipalveluista. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti.

Kun lapsi saa varhaiskasvatuksessa tukea, hänen varhaiskasvatussuunnitelmaansa kirjataan luvussa 1.3 kuvatus lisäksi seuraavat asiat:

Pedagogiset tuen muodot

- varhaiskasvatuspäivän rakenteeseen ja päivärytmiin liittyvät ratkaisut
- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- tarvittavat erityispedagogiset menetelmät
- vuorovaikutus- ja kommunikointitavat, esimerkiksi viittomien ja kuvien käyttö
- käytännöt, miten lapsi pääsee osalliseksi vertaisryhmän toimintaa, esimerkiksi esteettömyyden huomiointi.

Rakenteelliset tuen muodot

- tuen toteuttamiseen liittyvän osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen vahvistaminen
- henkilöstön mitoitukseen ja rakenteeseen liittyvät ratkaisut
- lapsiryhmän kokoon ja ryhmärakenteeseen liittyvät ratkaisut
- tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä apuvälineiden käyttö
- pien- tai erityisryhmä tai muu tarvittava ryhmämuoto
- varhaiskasvatuksen erityisopettajan osa- tai kokoaikainen opetus tai konsultaatio.

Hoidolliset tuen muodot

- perushoitoon, hoivaan ja avustamiseen liittyvät menetelmät
- terveydenhoidolliset tarpeet, esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvä avustaminen ja apuvälineet.

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa
- lapsen tuen toteuttamisen vastuut
- erityisasiantuntijoiden palvelujen käyttö
- sosiaali- ja terveydenhuollon sekä muiden asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio
- mahdollisten kuljetusten järjestelyt ja vastuut.

Tuen vaikuttavuuden arviointi

- tuen tarpeen, riittävyyden ja toteutumisen seuranta
- tukitoimien vaikutusten arviointi, arvioinnin perusteella tehtävät johtopäätökset ja toimenpiteet sekä arviointiajankohdat.

Lisäksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdolliset sosiaali- ja terveyspalvelut, kuten lapsen saama kuntoutus, jos se on olennaista lapsen varhaiskasvatuksen järjestämisen näkökulmasta¹³¹.

Ohjeistus paikallisesti päätettävistä asioista

Kuvaa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman täydentäminen tuen näkökulmasta sekä suunnitelman laatimiseen ja arviointiin liittyvät paikalliset vastuut ja käytännöt.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana Rautavaaran varhaiskasvatuksessa

Lapsen tukeen liittyvät kirjaukset tehdään päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma toimii tuen arvioinnin, suunnittelun, kehittämisen ja toteuttamisen ohjaavana asiakirjana. Lapsen vasuun kirjataan

¹³¹ HE 148/2021 vp, s. 35
74

tuen toteuttaminen konkreettisella tasolla, mitä tukimuotoja käytetään, mitä tehdään, miten toimitaan ja kenen toimesta tuki toteutetaan. Lapsen vasuun tulee kirjata myös, miten ja kuinka usein sitä arvioidaan. Ryhmän lasten varhaiskasvatussuunnitelmat toimivat koko varhaiskasvatuksen henkilöstön työskentelyn tukena suunniteltaessa, arvioitaessa ja kehittäessä varhaiskasvatustoimintaa.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan myös monialainen yhteistyö ja vastuut sekä, mitkä tahot ovat tukemassa lapsen varhaiskasvatusta kasvun, oppimisen ja hoidon kokonaisuudessa. Rautavaaralla lasten varhaiskasvatussuunnitelmien kirjaamisesta vastaa päiväkodin johtaja yhdessä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa kirjataan ja päivitetään vähintään kaksi kertaa toimintakauden aikana. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma keskusteluun osallistuvat huoltajien lisäksi varhaiskasvatuksen työntekijä, varhaiskasvatuksen erityisopettaja sekä tarvittaessa muun tahon, esimerkiksi sosiaali- tai terveystieteiden asiantuntija.

5.6. Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista

Lapselle annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävä viipymättä hallintopäätös, joka perustuu tuen tarpeen arviointiin¹³². Hallintopäätösmenettelyssä noudatetaan hallintolakia. Ennen päätöksen tekemistä varhaiskasvatuksen järjestäjän on kuultava lapsen huoltajaa tai muuta laillista edustajaa¹³³. Myös huoltaja voi hakea tehostettua tai erityistä tukea lapselle¹³⁴. Hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämismenettelyssä oleva kunta, ja päätös on toistaiseksi voimassa. Päätökseen on liitettävä valitusosoitus, koska huoltaja voi hakea siihen muutosta valittamalla¹³⁵. Päätös on aina perusteltava¹³⁶. Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu¹³⁷.

Tehostetun ja erityisen tuen päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tuen muodoista
- varhaiskasvatuksen toimipaikasta
- tukipalveluista¹³⁸.

Jos lapsen tuesta ei tehdä tehostetun tai erityisen tuen päätöstä, silloin tukipalveluista tehdään erillinen hallintopäätös. Päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tukipalvelut¹³⁹.

Varhaiskasvatuslain piiriin kuuluvassa yksityisessä varhaiskasvatuksessa olevan lapsen hallintopäätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta. Lapsen saadessa varhaiskasvatusta ostopalveluna hankitussa varhaiskasvatuksessa hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämismenettelyssä oleva kunta. Myös palvelusetelin myöntänyt kunta tekee tukea koskevan hallintopäätöksen¹⁴⁰.

Lapsen varhaiskasvatusta voi järjestää useampi kuin yksi varhaiskasvatuksen järjestäjä. Mikäli lapsi osallistuu kahden eri kunnan järjestämään varhaiskasvatukseen esimerkiksi vuoroasumistilanteessa, hallintopäätöksen tekevät erikseen molemmat kunnat. Tällöin

132 Varhaiskasvatuslaki 15 e §

133 Varhaiskasvatuslaki 15 e §

134 HE 148/2021 vp, s. 35

135 Varhaiskasvatuslaki 62 §

136 Hallintolaki 34, 45 § 1 momentti, 47 § ja varhaiskasvatuslaki 15 a §

137 HE 148/2021 vp, s. 36

138 HE 148/2021 vp, s. 34

139 Varhaiskasvatuslaki 15 c ja e §

140 HE 148/2021 vp, s. 30

varhaiskasvatuksen järjestäjillä on velvollisuus toimia tuen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa yhteistyössä lapsen edun mukaisesti. Kukin toimija tekee hallintopäätöksen itse.

Hallintopäätös tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on pantava täytäntöön heti. Päätös voidaan panna täytäntöön lainvoimaa vailla olevana. Täytäntöönpanolla ennen päätöksen lainvoimaa on keskeinen merkitys oikeusturvan kannalta. Päätöksellä ei voida päättää lapsen sosiaali- ja terveyspalveluista, kuten lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineistä tai vammaispalvelulain mukaisista palveluista ja tukitoimista.

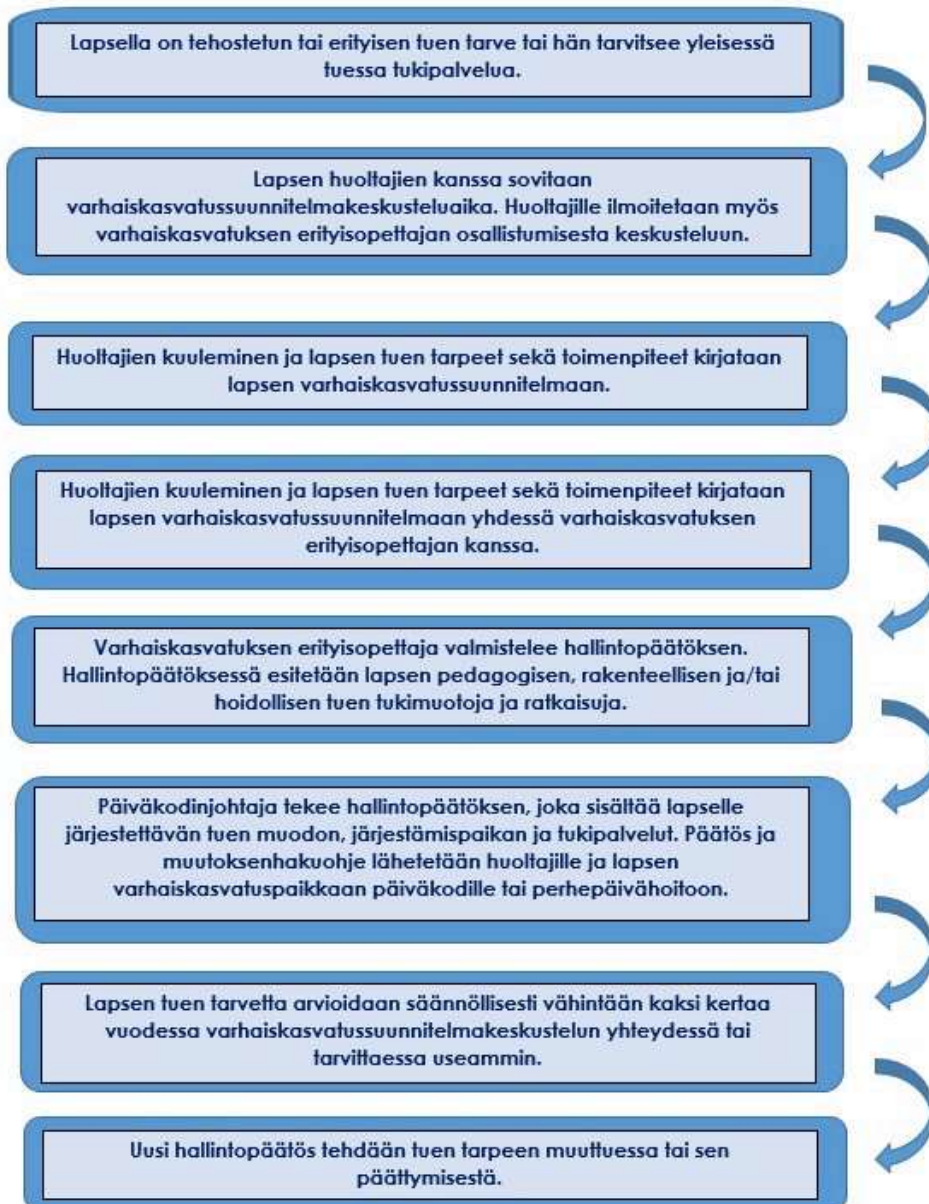
Lapsen tuen tarvetta, riittävyyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan (ks. luku 5.4). Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen tai muun arvioinnin yhteydessä.

Ohjeistus paikallisesti päätettävistä asioista

Kuvaa tehostetun ja erityisen tuen sekä tukipalveluiden hallintopäätösmenettelyt (huoltajan ja lapsen kuuleminen sekä päätöksen laatiminen, muuttaminen ja kumoaminen).

Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista Rautavaaran varhaiskasvatuksessa

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma toimii lapsen tuen suunnittelussa ja arvioinnissa. Lapsen vasuun kirjataan lapsen tarvitsemat pedagogiset, rakenteelliset ja hoidolliset tuen muodot. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja vastaa yhdessä päiväkodin johtajan kanssa lapsen siirtymäprosessista tuen eri tasoilla. Kun lapsella on tehostetun tai erityisen tuen tarve tai hän tarvitsee tukipalveluita yleisessä tuessa, tehdään tuen järjestämisestä toistaiseksi voimassa oleva hallintopäätös. Jos tuen tarve lapsella muuttuu, hallintopäätös muutetaan tai kumotaan. Hallintopäätöksen Rautavaaralla laatii ensisijaisesti päiväkodin johtaja. Päiväkodinjohtajan estyessä hallintopäätöksen tekee hyvinvoinnin palvelualuejohtaja.

Kuvio 4. Hallintopäätöksen laatimisen prosessi

Tuen suunnitteleminen, toteuttaminen ja arvioiminen ovat aina tavoitteellista toimintaa varhaiskasvatuksessa ja sen toteuttamiseen osallistuu koko varhaiskasvatuksen henkilöstö päiväkodissa että perhepäivähoidossa. Varhaiskasvatuksen henkilöstö vastaa omalta osaltaan siitä, että lasten tuen tarve havaitaan ja että tuen suunnittelu ja toteuttaminen aloitetaan oikea-aikaisesti. Yhteistyö huoltajien kanssa korostuu tässä vaiheessa, kun lapsella havaitaan jokin huoli hyvinvointiin, kehittymiseen tai oppimiseen liittyen. Huoltajiin olla heti yhteydessä ja sovitaan aikaa yhteiselle keskustelulle, jossa pohditaan yhdessä lapsen tuen tarvetta ja muodostetaan käsitys tarpeellisista tukitoimista. Keskustelussa huomioidaan myös lapsen osallisuus tulla kuulluksi ikä- ja kehitystaso huomioiden. Lapsen tuen tarvetta arvioidaan ja havainnoidaan säännöllisesti. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma keskustelu pidetään vähintään kaksi kertaa toimintakauden aikana.

5.7. Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa päätetään ja kuvataan varhaiskasvatuksessa annettavan tuen järjestämisen käytännöt päiväkodissa ja perhepäivähoidossa.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan

- lapsen tuen järjestämistä ohjaavat paikalliset periaatteet ja käytännöt
- lapsen tuen tarpeen arviointiin liittyvät käytännöt ja vastuut
- tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa: pedagogiset, rakenteelliset ja hoidolliset tuen muodot
- lapsen varhaiskasvatussuunnitelman täydentäminen tuen näkökulmasta luvun 5.5 mukaisesti, suunnitelman laatimiseen ja arviointiin liittyvät paikalliset vastuut ja käytännöt
- lasten ja huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön käytännöt tuen aikana
- monialainen yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa
- toiminta siirtymävaiheissa ja tiedonsiirtoon liittyvät käytännöt varhaiskasvatuksen aikana ja siirryttäessä esiopetukseen
- tehostetun ja erityisen tuen sekä tukipalveluiden hallintopäätösmenettelyt (huoltajan ja lapsen kuuleminen sekä päätöksen laatiminen, muuttaminen ja kumoaminen).

Yleinen tuki

- yleisen tuen käytännön järjestäminen
- yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken
- yhteistyö huoltajan ja lapsen kanssa
- menettelytavat ja yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa ja yleisen tuen järjestämisessä.

Tehostettu tuki

- tehostetun tuen käytännön järjestäminen
- toimintatavat lapsen tehostetun tuen aloittamisessa, toteuttamisessa ja päättämisessä
- lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaan, arviointiin ja tarkistamiseen liittyvät käytännöt
- yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa, tehostetun tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa
- menettelytavat mahdollisten asiantuntijalausuntojen käytössä
- menettelytavat ja yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa ja tehostetun tuen järjestämisessä.

Erityinen tuki

- erityisen tuen käytännön järjestäminen
- yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa, erityisen tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa
- menettelytavat mahdollisten asiantuntijalausuntojen käytössä
- menettelytavat ja yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa, erityisen tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa
- pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevien lasten kohdalla lapsen ohjautuminen pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin ja monialainen yhteistyö prosessissa
- yhteistyö muun varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen kanssa sekä muu yhteistyö, eri toimijoiden vastuut ja työnjako
- yhteistyö huoltajan ja lapsen kanssa
- toimintatavat, kun erityinen tuki päätetään lopettaa ja tuki jatkuu tehostettuna tai yleisenä tukena.

Varhaiskasvatuslaissa säädetyt tuen muodot

- tuen käytännön järjestäminen
- yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken
- huoltajalle ja lapselle tiedottamiseen ja huoltajan ja lapsen kanssa tehtävään yhteistyöhön liittyvät toimintatavat.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa määritellään tulkitsemis- ja avustamispalveluihin sekä apuvälineisiin liittyvät hallinnolliset käytännöt varhaiskasvatuksen järjestäjän päättämällä tavalla.

6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus

Kaikessa varhaiskasvatuksessa noudatetaan laissa, sopimuksissa ja näissä perusteissa varhaiskasvatukselle asetettuja yleisiä tavoitteita ja toimintaperiaatteita. Nämä tavoitteet ja toimintaperiaatteet koskevat myös vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi tarjota varhaiskasvatuspalvelua, joka perustuu vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen. Tällaisia ovat esimerkiksi Steiner-, Montessori-, Freinet- ja Reggio Emilia -pedagogiikat tai tiettyyn katsomukseen perustuva varhaiskasvatuspalvelu.

Huoltajan valitessa lapselleen vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvan varhaiskasvatuspalvelun, tulee huolehtia siitä, että huoltaja saa riittävästi tietoa toiminnan erityistavoitteista ja arvoista.

Ohjeistus paikallisesti päätettävistä asioista

Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voi olla omaleimainen, mutta se ei voi olla ristiriidassa varhaiskasvatusta koskevan lainsäädännön tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden kanssa.

Kuvaa mitkä ovat vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen liittyvät varhaiskasvatuksen arvoperustaa, pedagogisia periaatteita ja ratkaisuja täydentävät näkökulmat.

Kuvaa miten nämä näkökulmat tulevat esille varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, työtavoissa ja pedagogisessa toiminnassa.

Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta ei toteuteta Rautavaaran kunnassa.

6.1. Paikallisesti päätettävät asiat

Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voi olla omaleimainen, mutta se ei voi olla ristiriidassa varhaiskasvatusta koskevan lainsäädännön tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden kanssa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää ja kuvaa suunnitelmassa sen lisäksi, mitä perusteasiakirjassa aiemmin määrätään,

- mitkä ovat vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen liittyvät varhaiskasvatuksen arvoperustaa, pedagogisia periaatteita ja ratkaisuja täydentävät näkökulmat*
- miten nämä näkökulmat tulevat esille varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, työtavoissa ja pedagogisessa toiminnassa.*

7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa

Toiminnan arvioinnin tarkoituksena on tukea varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelmien toteuttamista sekä varhaiskasvatuksen kehittämistä. Varhaiskasvatuslain mukaan varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin¹⁴¹. Varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin tulee olla suunnitelmallista ja säännöllistä. Systemaattinen arviointi edellyttää järjestäjältä toimivaa arviointijärjestelmää. Arvioinnin avulla edistetään varhaiskasvatuksen laatua, tunnistetaan toiminnan vahvuuksia ja nostetaan esiin kehittämistarpeita ja kehitetään toimintaa.

7.1. Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen

Pedagogisen toiminnan arvioinnin tarkoitus on varhaiskasvatuksen kehittäminen sekä lasten kehityksen ja oppimisen edellytysten parantaminen¹⁴². Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen seuranta, säännöllinen arviointi ja kehittäminen ovat osa tätä tehtävää. Varhaiskasvatuksen toimintaa arvioidaan ja kehitetään kansallisen tason sekä järjestäjä-, yksikkö- ja yksilötason näkökulmista.

Kansallisen tason arvioinnin tehtävänä on tukea varhaiskasvatuksen järjestäjiä arviointia ja laadunhallintaa koskeissa asioissa. Kansallisen tason arvioinnit palvelevat varhaiskasvatuksen kehittämistä paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti¹⁴³. Arviointitietoja voidaan hyödyntää myös kansainvälisissä vertailuissa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi säännöllisesti varhaiskasvatussuunnitelmia ja niiden toteutumista eri toimintamuodoissa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää järjestäjä- ja yksikötason arvioinnissa käytettävistä menettelytavoista. On tärkeää, että paikallisilla päättäjillä, huoltajilla sekä varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on ajantasaista tietoa varhaiskasvatuksen toteutumisesta ja sen laadusta. Keskeiset arviointitulokset tulee julkistaa¹⁴⁴. Järjestäjä- ja yksikötason arviointi on keskeinen osa varhaiskasvatuksen johtamista ja kehittämistä paikallisesti. Lapsille ja heidän huoltajilleen on järjestettävä mahdollisuus säännöllisesti osallistua varhaiskasvatuksen arviointiin¹⁴⁵.

Henkilöstön tavoitteellinen ja suunnitelmallinen itsearviointi on keskeisessä asemassa varhaiskasvatuksen laadun ylläpitämisessä ja kehittämisessä. Arvioinnin kohteena voi olla muun muassa henkilöstön vuorovaikutus lasten kanssa, ryhmässä vallitseva ilmapiiri, pedagogiset työtavat, toiminnan sisältö tai oppimisympäristöt. Lapsen tuen (luku 5) toteutuminen on keskeinen arvioinnin kohde.

Yksilötason arviointi tarkoittaa lasten varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisen arviointia. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista on tärkeää arvioida aina ennen sen päivittämistä tai uuden laatimista. Arvioinnin yhteydessä lapsi, huoltaja ja henkilöstö pohtivat omalta osaltaan, miten yhdessä kirjatut toiminnan tavoitteet ja sopimukset on huomioitu ja miten ne ovat toteutuneet varhaiskasvatuksen toiminnassa. Lapsen tuen arviointi sisältyy lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Tätä arviointitehtävää kuvataan tarkemmin luvussa 5.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa, kunkin luvun lopussa, olevat paikallisesti päätettävät asiat ohjaavat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisessa sekä sen arvioinnin suunnittelussa ja toteuttamisessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä tarkistaa

141 Varhaiskasvatuslaki 24 §

142 Varhaiskasvatuslaki 24 §

143 Laki kansallisesta koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013) 1 §

144 Varhaiskasvatuslaki 24 §

145 Varhaiskasvatuslaki 20 §

varhaiskasvatussuunnitelmaansa ja parantaa sen laatua ja toimivuutta. Lisäksi paikalliset tarpeet ja kehittämistyön tulokset ohjaavat arviointia.

Ohjeistus paikallisesti päätettävistä asioista

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa tarkennetaan perusteissa kuvattuja varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin periaatteita ja käytäntöjä.

Kuvaa paikallisen päätöksen mukaisesti, miten

- varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista seurataan, arvioidaan ja kehitetään systemaattisesti varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa*
- lapsen tuen toteutumista seurataan, arvioidaan ja kehitetään systemaattisesti päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa*
- lapsilta, huoltajilta ja muilta yhteistyötahoilta saatua palautetta kerätään ja hyödynnetään laadun ylläpitämisessä ja parantamisessa*
- arvioinnissa saatuja tietoja hyödynnetään varhaiskasvatuspalvelujen johtamisessa ja kehittämisessä*
- arvioinnin keskeiset tulokset julkistetaan.*

Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen Rautavaaran varhaiskasvatuksessa

Rautavaaralla varhaiskasvatuksen arviointia toteuttavat hyvinvoinnin palvelualuejohtaja, päiväkodinjohtaja, päiväkodin ja perhepäivähoidon henkilöstö, lapset sekä huoltajat. Arvioinnit edistävät mm. varhaiskasvatuksen laatua, vahvuuksien tunnistamista, kehittämistarpeiden huomioimista sekä toimintaa. Arvioinnissa lähtökohtana ovat mm. asiakaslähtöisyys, henkilöstön ammatillinen osaaminen, toimiva yhteistyö ja johdon sitoutuminen.

Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen (Karvi) tehtävä on toteuttaa varhaiskasvatuksen kansallisia ulkoisia arviointeja sekä tukea järjestäjiä ja yksityisiä toimijoita lakisääteisen itsearvioinnin toteuttamisessa. Rautavaaran kunnan varhaiskasvatus on mukana Karvin arviointiverkostossa. Rautavaaran kunnan varhaiskasvatuksen arvioinnissa ja kehittämisessä hyödynnetään Karvin julkaisuja ja raportteja. Rautavaaran varhaiskasvatuksen laadun arvioinnissa ja suosituksissa käytetään Karvin julkaisemaa Varhaiskasvatuksen laadun arvioinnin perusteet ja suositukset -asiakirjaa (julkaisut 24:2018: [KARVI_Perusteet-ja-suositukset_web.pdf](#) .)

Päiväkodin johtaja huolehtii, että päiväkodin ja perhepäivähoidon henkilöstöllä on riittävä sekä ajantasainen tieto Rautavaaran kunnan varhaiskasvatuksen ohjaavista periaatteista. Päiväkodin johtaja vastaa ja varmistaa, että varhaiskasvatuksen tavoitteet toteutuvat päiväkodissa ja perhepäivähoidossa sekä pedagoginen toiminta on varhaiskasvatussuunnitelman mukaista. Päiväkodin johtaja vastaa pedagogisen johtamisen ja toiminnan vuosikellon mukaisesta toiminnasta (kuva 2). Päiväkodin johtaja vastaa sovittujen varhaiskasvatuksen painopistealueiden toteutumisesta, varhaiskasvatus toiminnan kehittämisestä ryhmissä, ryhmävasun toteutumisesta, lasten varhaiskasvatussuunnitelmien mukaisesta toiminnan arvioinnista.

Päiväkodin ja perhepäivähoidon henkilöstön tehtävänä on seurata ja arvioida Rautavaaran kunnan varhaiskasvatussuunnitelman ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumista varhaiskasvatuksen arjessa. Varhaiskasvatuksen toimintaa arvioidaan yhdessä henkilöstön kanssa vuosikellon mukaisesti. Tiimi- ja iltapalaverissa arvioidaan yhdessä varhaiskasvatuksen henkilöstön kanssa säännöllisesti mm. pedagogista toiminnan, ryhmävasun sekä sovittujen painopistealueiden toteutumista sovittujen arviointikäytäntöjen mukaisesti.

Varhaiskasvatuksen työntekijä arvioi varhaiskasvatussuunnitelman mukaista toimintaansa, osaamistaan sekä kehittämistarpeitaan kehityskeskustelussa päiväkodin johtajan kanssa, joka pidetään toimintakauden syksyllä ja keväällä. Työntekijän tavoitteellinen ja suunnitelmallinen itsearviointi on keskeinen tekijä varhaiskasvatuksen laadun ylläpitämisessä ja kehittämisessä. Jokainen varhaiskasvatuksen työntekijän velvollisuus on sitoutua reflektomaan työotteeseen. Varhaiskasvatuksen henkilöstön toiminta määrittää lapsiryhmän vuorovaikutuskulttuuria,

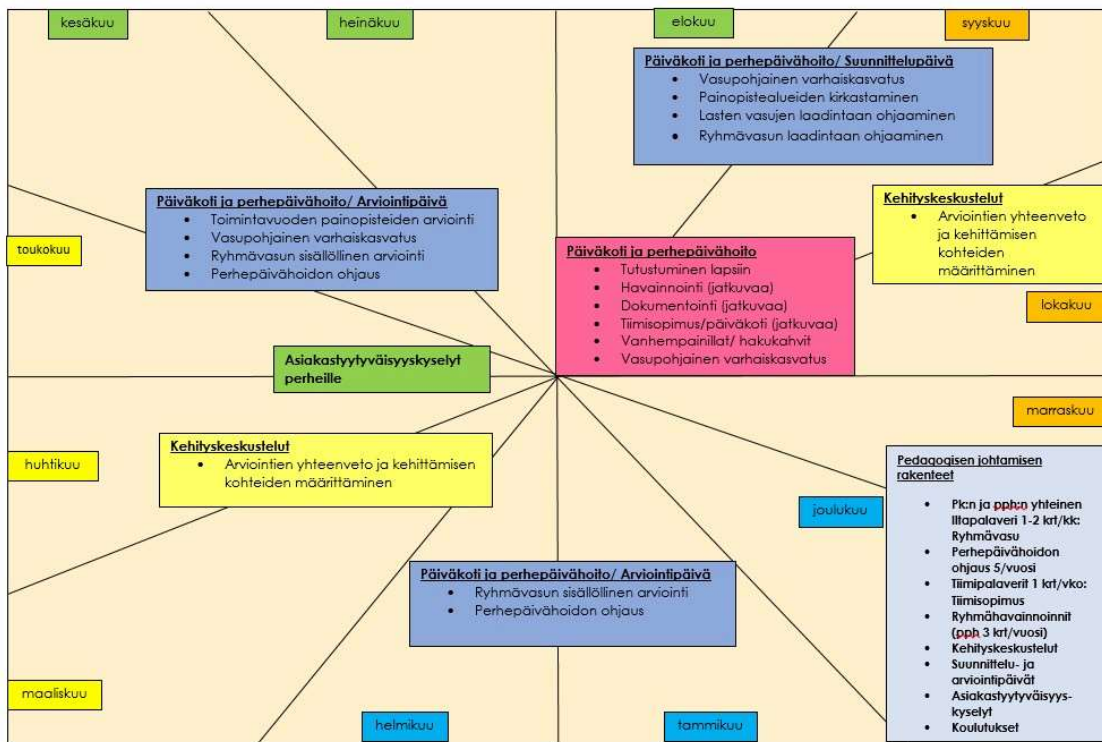
pedagogisia käytänteitä sekä oppimisympäristöjä, jotka heijastuvat suoraan ryhmän ilmapiiriin ja lasten kokemaan hyvinvointiin.

Pedagogisen toiminnan arviointia toteutetaan myös päivittäisissä vuorovaikutustilanteissa huoltajien ja henkilöstön kesken sekä vähintään kaksi kertaa toimintakauden aikana käytävässä lapsen varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelussa. Keskusteluissa saatu palaute käsitellään huoltajien kanssa, tarvittaessa saatua palautetta voidaan käsitellä myös yhteisissä henkilöstön palaverissa sekä päiväkodin johtajan kanssa. Tukea tarvitsevan lapsen kohdalla pedagogisen toiminnan arvioinnissa ja kehittämisessä hyödynnetään monialaisen yhteistyön tahoilta saatua tietoa. Tukea tarvitsevan lapsen kohdalla arvioidaan yhdessä henkilöstön, huoltajien sekä monialaisen asiantuntijaverkoston kanssa, onko tuki ollut tarpeeksi riittävää ja oikeanlaista lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseksi. Päiväkodissa ja perhepäivähoidossa tehdään huoltajille kevätkaudella asiakastytyväisyyskyselyt. Saadut palautteet/kyselyn vastaukset käsitellään yhdessä henkilöstön kanssa. Näin voimme yhdessä tunnistaa vahvuuksiamme sekä mahdollisia kehittämistarpeita varhaiskasvatustoiminnassamme kokonaisvaltaisesti.

Vilpitön ja tärkein palaute tulee lapsilta. Lapsen kanssa keskustellen, havainnoiden ja pedagogisen dokumentoinnin avulla saamme tärkeää tietoa lapsen oppimisesta ja varhaiskasvatustoiminnasta. Varhaiskasvatustoimintamme arvioinnissa, suunnittelussa ja kehittämisessä otamme huomioon ensisijaisesti lapsilta saadun palautteen.

PEDAGOGISEN JOHTAMISEN JA TOIMINNAN VUOSIKELLO

Kuva 2. Pedagogisen johtamisen ja toiminnan vuosikello.

7.2. Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa tarkennetaan perusteissa kuvattuun varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin periaatteita ja käytäntöjä. Lisäksi paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa päätetään ja kuvataan, miten

- varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista seurataan, arvioidaan ja kehitetään systemaattisesti varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa

- *lapsen tuen toteutumista seurataan, arvioidaan ja kehitetään systemaattisesti päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa*
- *lapsilta, huoltajilta ja muilta yhteistyötahoilta saatua palautetta kerätään ja hyödynnetään laadun ylläpitämisessä ja parantamisessa*
- *arvioinnissa saatuja tietoja hyödynnetään varhaiskasvatuspalvelujen johtamisessa ja kehittämisessä*
- *arvioinnin keskeiset tulokset julkistetaan.*